

'Het is ons een eer en een genoegen'

Historische Reeks vU deel 12

Redactieraad: Historische Commissie Vrije Universiteit

Drs. E. Boer
Prof. dr. G. Harinck
Prof. dr. D. Th. Kuiper
Prof. dr. F. A. van Lieburg (vz.)
Drs. D. M. Schut
Dr. J. de Visser
Mw. M. Völlmar
Dr. P. E. Werkman

Onder redactie van:

Dr. A. L. Tervoort

Deze uitgave werd mede mogelijk gemaakt dankzij steun van de
Van Coeverden Adriani Stichting

‘Het is ons een eer en een genoegen’

Eredocoraten aan de Vrije Universiteit
sinds 1930

Wim Berkelaar

© 2007 Uitgeverij Meinema, Zoetermeer

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Boekverzorging: Steven van der Gaauw

ISBN 978 90 211 4174 9

NUR 695

Inhoud

Woord vooraf 7

Lijst van eredoctores van de Vrije Universiteit 1930-2007 9

Inleiding 11

Eredocoraten 29

Bronnen 183

Illustratieverantwoording 192

Woord vooraf

De gedachte een boek te schrijven over eredoctores aan de Vrije Universiteit is afkomstig van de voormalige rector magnificus prof. dr. T. Sminia en werd geadopteerd door de Historische Commissie Vrije Universiteit. In april 2005 keerde ondergetekende na elf jaar 'ballingschap' bij verscheidene instellingen parttime terug op het oude nest van het Historisch Documentatiecentrum voor het Nederlands Protestantisme om de perscontacten en voorlichting van het centrum te verzorgen en ook om aan het boek over de eredoctoraten te werken. 7

Na mijn jarenlange afwezigheid mocht ik weer ervaren hoe vriendelijk en behulpzaam velen aan de Vrije Universiteit zijn. Dank moet in de eerste plaats uitgaan naar Hugo van Kinschot en drs. Victor Brillleman, die zich onvermoeibaar toonden als medewerkers van het Archiefbureau. Zonder hen was deze portrettengalerij niet mogelijk geweest. Behalve voor zijn initiatief mij dit boek te laten schrijven, dank ik directeur prof. dr. George Harinck van het Historisch Documentatiecentrum voor zijn collegiale en tegelijk kritische lezing van het manuscript. Een speciaal woord van dank gaat ook uit naar universiteits-historicus dr. Ad Tervoort, redacteur van de historische reeks van de Vrije Universiteit, die enkele nuttige intellectuele wenken gaf over de Middeleeuwen en de vroegmoderne tijd. Hans Seijlhouwer, archivaris van het Historisch Documentatiecentrum, was zo vriendelijk in een laat stadium nog zijn computerkennis in te zetten. Ten slotte ben ik Marijke Völlmar van de Dienst Communicatie bijzonder erkentelijk, aangezien zij dit boek vele gezichten gaf door de mooiste foto's van alle eredoctores in de beschreven periode bijeen te garen.

Wim Berkelaar, oktober 2007

Lijst van eredoctores van de Vrije Universiteit 1930-2007

H. Colijn	1930	Rechtsgeleerdheid	p. 29	9
J. Sebestyén	1930	Rechtsgeleerdheid	p. 32	
D. Bakker	1930	Godgeleerdheid	p. 34	
J. C. Rullmann	1930	Godgeleerdheid	p. 37	
J. J. C. van Dijk	1938	Rechtsgeleerdheid	p. 39	
Max H. Huber	1950	Rechtsgeleerdheid	p. 42	
J. Bohatec	1950	Rechtsgeleerdheid	p. 45	
J. Schouten	1950	Rechtsgeleerdheid	p. 47	
A. J. van der Merwe	1952	Letteren en Wijsbegeerte	p. 50	
Joh. C. van Rooy	1952	Letteren en Wijsbegeerte	p. 52	
E. G. Léonard	1955	Godgeleerdheid	p. 55	
H. W. Tilanus	1958	Rechtsgeleerdheid	p. 57	
A. A. L. Rutgers	1959	Rechtsgeleerdheid	p. 59	
J. Ellul	1965	Rechtsgeleerdheid	p. 61	
E. Jonckheer	1965	Rechtsgeleerdheid	p. 64	
C. Rijnsdorp	1965	Letteren	p. 66	
Z. K. H. Bernhard Prins der Nederlanden Prins van Lippe Biesterveld	1965	Economische Wetenschappen	p. 69	
P. Hoffmann	1965	Economische Wetenschappen	p. 71	
Martin Luther King jr.	1965	Sociale Wetenschappen	p. 74	
T. S. G. Mulia	1966	Godgeleerdheid	p. 78	
M. Ruppert	1970	Rechtsgeleerdheid	p. 80	
O. Notohamidjojo	1972	Rechtsgeleerdheid	p. 83	
C. F. Beyers Naudé	1972	Godgeleerdheid	p. 87	
C. F. von Weiszäcker	1975	Rechtsgeleerdheid	p. 91	
H. C. Bijvoet	1975	Wiskunde en Natuurwetenschappen	p. 93	
Dom Helder Pessoa Camara	1975	Sociale Wetenschappen	p. 95	

LIJST VAN EREDOCTORES

	J. Miguez Bonino	1980	Godgeleerdheid	p. 98
	Yap Thiam Hien	1980	Rechtsgeleerdheid	p. 100
	Mw. S. Kruyt	1980	Geneeskunde	p. 103
	F. E. R. de Maar	1980	Geneeskunde	p. 105
	C. F. Barnaby	1980	Wiskunde en Natuurwetenschappen	p. 107
	A. G. M. van Melsen	1980	Wiskunde en Natuurwetenschappen	p. 109
10	G. Duby	1980	Letteren	p. 112
	A. B. Frielink	1980	Economische Wetenschappen	p. 114
	H. Algra	1980	Sociale Wetenschappen	p. 117
	J. P. Horder	1985	Geneeskunde	p. 119
	R. Girard	1985	Letteren	p. 121
	Oe. H. Kapita	1985	Godgeleerdheid	p. 124
	A. I. Koryagin	1988	Rechtsgeleerdheid	p. 127
	D. Hoogendoom	1990	Geneeskunde	p. 130
	L. Wilardjo	1990	Natuurkunde en Sterrenkunde	p. 132
	C. Sprey	1990	Biologie	p. 133
	E. Cardenal	1990	Letteren	p. 134
	N. S. Ndebele	1995	Rechtsgeleerdheid	p. 138
	G. de Vries	1995	Scheikunde	p. 140
	A. Plantinga	1995	Wijsbegeerte	p. 142
	M. T. Turvey	1995	Bewegingswetenschappen	p. 145
	Mw. I. Fernandez	2000	Geneeskunde	p. 147
	K. Ward	2000	Godgeleerdheid	p. 151
	C. Foias	2000	Exacte Wetenschappen	p. 152
	L. J. Eaves	2000	Psychologie en Pedagogiek	p. 154
	K. Knip	2002	Exacte Wetenschappen	p. 155
	H. Oosterhuis	2002	Godgeleerdheid	p. 157
	A. Bos	2005	Rechtsgeleerdheid	p. 161
	Gerrit Krol	2005	Letteren	p. 163
	Mw. J. Martin	2005	Sociale wetenschappen	p. 166
	J. M. Hull	2005	Sociale wetenschappen	p. 168
	Mw. J. Waller Hunter	2005	Aardwetenschappen	p. 170
	D. B. Shanley	2006	Tandheelkunde	p. 173
	I. G. Chalmers	2006	Geneeskunde	p. 176
	N. P. Wolterstorff	2007	Wijsbegeerte	p. 179

Inleiding

De datering van het verschijnsel eredoctoraat is niet eenvoudig vast te stellen. Het doctoraat zelf is wel tamelijk nauwgezet in de tijd te plaatsen en wel in de Middeleeuwen. De term 'doctor' werd voor het eerst in onze betekenis gebruikt door de rechtenfaculteit van de universiteit van Bologna, één van de eerste universiteiten van Europa. Er werd een rechtsgeleerde mee aangeduid, die niet noodzakelijkerwijs doceerde. In de twaalfde eeuw verschoof de betekenis langzamerhand en werden diegenen 'doctor' genoemd, die burgerlijk recht doceerden. Een eeuw later veranderde de betekenis opnieuw. Doctor werd een academische graad voor hen die in burgerlijk en kerkelijk recht waren geschoold. Buiten Bologna werd de term gebruikt om iemand aan te duiden die doceerde. In Parijs, die andere oude Europese universiteit, is de term doctor vermoedelijk door theologen geïntroduceerd. Een eeuw later kwam de term ook in andere faculteiten, zoals die van geneeskunde, voor.¹

Een beroemd doctor in de late Middeleeuwen was de op 4 september 1506 gelauwerde Desiderius Erasmus, die in Turijn de doctorshoed verwierf. Dankzij mediëvist Jan van Herwaarden is bekend hoezeer de geleerde zich al jaren tevoren op het doctoraat had verheugd en speciaal naar Italië reisde om de bul af te halen. Erasmus had toen al een gedegen studie theologie achter de rug aan onder meer de universiteit van Parijs. Aanvankelijk dacht hij in Bologna te promoveren, maar dat zat er niet in. Dankzij de hoogste baas van de universiteit van Turijn, een achterneef van de door Erasmus overigens later veel bekritiseerde paus Julius II (1503-1513), werd het deze stad. De Torinese inspanningen Erasmus aan zich te verbinden, wezen er op dat het hier om een prestigieuze kandidaat ging. Erasmus verdedigde zich afdoende tegenover de theologische faculteit ter plaatse en werd het doctoraat waardig bevonden. De promotor verrichtte de toen gebruikelijke promotierituelen door Erasmus een open en gesloten boek te tonen, hem een vredeskus te geven en vaderlijk te zegenen. En al toonde Erasmus

12 zich in brieven dan zelfbewust over zijn plaats in de geschiedenis, hij gaf toe dat de doctorshoed hem prestige verschafte. Het was maar gedeeltelijk waar: achtereenvolgende pausen eerbiedigden zijn waardigheid, maar onder theologen leverde zijn doctorsgraad hem extra spot op. De promotie van Erasmus zou in Turijn nog een lange nasleep kennen. Precies 370 jaar na datum, op 4 september 1876, werd in Turijn een gedenksteen onthuld, waarbij linkse academici de geleerde claimden als hun vrijdenkende ‘voorvader’, een typisch staaltje van eigentijdse toe-eigening.²

Het geval-Erasmus leert intussen dat het aan de ene universiteit gemakkelijker was de doctorshoed te verwerven dan aan de andere. Bovendien oefende de paus, al dan niet via zijn afgezanten, invloed uit op een doctorsgraad. Keizer en paus beschikten in de Middeleeuwen ook over promotierecht en konden dus doctores creëren, al dan niet na voorafgaand examen. Waar de paus in 1568 deze praktijk afschafte, ging de keizer ermee door. Zo verleenden keizerlijke paltsgraven in de Republiek Venetië soepel de doctorsgraad aan vele juristen, één van de redenen waardoor de universiteit van Padua vele buitenlandse studenten aantrok en Bologna overvleugelde.³

Eredocoraten, verleend om iemands bijzondere verdiensten voor wetenschap of samenleving te eren, kunnen dit niet worden genoemd, al had het aan Erasmus toegekende doctoraat in 1506 er wel iets van weg. In de vroegmoderne tijd bleven erepromoties eerder uitzondering dan regel. Universiteiten wensten doorgaans te waken voor hun academische reputatie. De kwaliteit van promoties werd daarbij soms nauwlettend in de gaten gehouden, zoals aan het voorbeeld van de universiteit van Leiden kan worden gedemonstreerd. Daar stelden de curatoren in 1643 met zorg vast dat er in de rechtenfaculteit te gemakkelijk werd gepromoveerd, iets dat schadelijk voor de reputatie van de universiteit werd geacht.⁴ Waar al acht geslagen werd op de kwaliteit van de reguliere promoties, luisterden eredocoraten helemaal nauw.

Het toekennen van eredocoraten werd in Europa pas echt gebruik in de tweede helft van de negentiende eeuw, waarbij niet alleen de eredoctor (die zowel een vooraanstaand academicus als een verdienstelijke buitenstaander kon zijn) maar ook de universiteit in het zonnetje werd gezet – dikwijls om een jubileum luister bij te zetten.⁵ In Nederland verliep de ontwikkeling min of meer parallel. Mensen die op

eigenzinnige wijze een bijdrage aan de wetenschap leverden, wisten zich zo nu en dan verrast door een eredoctoraat. Zo iemand was bijvoorbeeld hoofdonderwijzer Arie de Jager, die in 1850 aan de rijksuniversiteit Groningen uit handen van taalkundige Matthias de Vries een eredoctoraat ontving vanwege de talloze letterkundige publicaties die hij in de loop van zijn leven had geschreven. Natuurlijk lag het gevaar van inflatie op de loer: hoe verleidelijk immers was het voor universiteiten niet alleen verdienstelijke bijdragen aan de wetenschap te honoreren, maar ook vooraanstaande figuren uit de samenleving (staats-
 hoofden, politici, *Captains of Industry*) aan zich te binden met een eredoctoraat. Het aanzien van de gelauwerde kon ook het prestige van de universiteit verhogen. Goede universiteit die deze verleiding wist te weerstaan. 13

Dat is dan ook niet altijd gebeurd. Zo werd Koningin Wilhelmina, nooit opgevalen door haar wetenschappelijke kwaliteiten, in 1914 eredoctor in de Nederlandse letteren aan de Rijksuniversiteit Groningen. Alsof het nog niet genoeg was, volgde elf jaar later (we schrijven 1925) een eredoctoraat in de rechtsgeleerdheid – ditmaal in Leiden. Het verleidde de historicus en criticus Menno ter Braak in februari 1925 in het opstandige studententijdschrift *Propria Cures* tot het spottende gedicht *Tweeërlei promotie*:

Ik moet vele proffen likken,
 Ik moet duizend boeken slikken,
 Twintig stellingen formeren,
 Vuile proeven corrigeren.
 Ik moet laten drukken, binden,
 (Met een fuifje voor m'n vrinden)
 Fooienregens neer doen dalen
 en een nieuwe rok betalen.
 Ik moet, door een uur te zwammen,
 Eerst mijn tongspier nog verlammen;
 En ik moet bij die gevaren
 Nog een goed humeur bewaren.

Zij hoeft voor geen prof te vrezen,
 En geen boekje door te lezen;
 Zij hoeft dubieuze zaken

Noch een drukproef aan te raken.
 Om de doctorsgraad te krijgen
 Hoeft Zij niets te doen dan... zwijgen.
 Omdat Willem de Zwijger groot was
 Toen 't land in bitt'ren nood was
 Omdat het land in rep en roer was
 Toen mijn voorgeslacht nog boer was.⁶

14

Toen het eredoctoraat aan Wilhelmina werd uitgereikt, was de Vrije Universiteit nog een universiteit in opbouw. Gesticht in 1880 door Abraham Kuyper (1837-1920), die wetenschap 'vrij van kerk, vrij van staat, aan Gods Woord alleen gebonden' wenste te bedrijven, telde de 'vrije' bij oprichting drie faculteiten: theologie, rechten en letteren. Er werd hard gestudeerd, maar nog zonder veel maatschappelijke status of erkenning. Kuyper zelf moest er in 1905 als minister-president aan te pas komen om de graden van de universitair geschoolden erkenning te verlenen – onder de voorwaarde dat de Vrije Universiteit binnen 25 jaar een nieuwe faculteit zou oprichten.⁷ Pogingen een medische faculteit in het leven te roepen strandden, maar vlak voor het verstrijken van het 'ultimatum' werd in 1930 de Faculteit Wis- en Natuurkunde in het leven geroepen. Het voortbestaan van de universiteit was verzekerd, het gouden jubileum kon worden gevierd.

Daarvoor werden kosten noch moeite gespaard. Drie dagen lang werd alles uit de kast gehaald om het jubileum luister bij te zetten. Op de Dinsdag, 20 oktober 1930, werd de universiteit toegesproken door onder meer minister-president jhr. mr. Ch.J.M. Ruys de Beerenbrouck, die 'de waarde' beklemtoonde 'eener godsdienstige vorming van talloze Christusbelijders in het openbare leven van thans'. Plaats van handeling was de Keizersgrachtkerk te Amsterdam, die ruimte bood en de herdenking bijzonder cachet gaf. De bijzondere universiteit ontving ook felicitaties van andere universiteiten. Zelfs het eerbiedwaardige bolwerk Leiden toonde zich, bij monde van rector magnificus J. Ph. Vogel, verheugd over de jongere, bijzondere zusterinstelling: 'Waar een Plato terecht verklaart, dat wie den godsdienst aantast daarmede den grondslag van de menselijke samenleving zelf wegneemt, moet men ook luisteren naar hen, die niet willen, dat in den Hoogen Raad der Wetenschappen aan de ernstige stem der religie het zwijgen wordt opgelegd.' De Vrije Universiteit greep de gelegenheid aan om voor het

eerst in haar bestaan vier eredoctoraten uit te reiken, drie in de theologie en één in de rechten.

De senaat had anno 1880 al een eredoctoraat willen uitreiken en wel aan de Duitse theoloog Paul Geysler (1824-1882). Geysler had in Duitsland stof doen opwaaien door zich te keren tegen het liberale theologische klimaat van zijn dagen. Als vicaris in Chur hadden zijn orthodoxe preken zoveel opschudding veroorzaakt dat hij niet meer tot de kansel werd toegelaten. In 1861 nam hij een beroep aan naar Elberfeld, waar zijn prediking opnieuw stormen veroorzaakten. Hij kwam er in contact met zijn Nederlandse geestverwanten, die hem geregeld bezochten. Geysler toonde zich enthousiast over de oprichting van de Vrije Universiteit, waar geen liberale geest zou waaien en de gereformeerde theologie voluit aan bod zou komen. Een hem aangeboden professoraat weigerde hij echter. Overwogen werd Geysler een eredoctoraat aan te bieden. Kuyper toonde zich hiervan op maandag 1 november 1880 een voorstander in de overtuiging dat de Vrije Universiteit het eredoctoraat aan Geysler gebruikte om zijn 'recht' op een plaats onder de universitaire zon op te eisen. Geysler zou door een eredoctoraat gesterkt worden in zijn strijd tegen 'invloeden in Duitschland die zijn werk bemoeilijken'.

Maar het feest ging niet door: L. W. C. Keuchenius (1822-1893) had zich eerder die curatorenvergadering al afgevraagd 'of het niet wat vreemd is, zoolang nog niet één student langs den gewonen weg is gecandideerd, nu reeds *honoris causa* te candideeren'. Hij kreeg bijval van zijn collega's De Savornin Lohman en Van Beeck Calkoen. Ook Rutgers was geen voorstander van een uitreiking aan Geysler, maar dan om inhoudelijke redenen: een doctoraat in de theologie kwam in Duitsland veel minder voor en had zoveel hoger betekenis dan in Nederland. Om die reden maande Rutgers tot kalmte in deze: hij betwijfelde of er in deze wel 'haast in de zaak' was.⁸

Daarmee was de kous af. Het zou nog bijna vijftig jaar duren voordat het eredoctoraat aan de Vrije Universiteit opnieuw op de agenda kwam. Bij beraadslagingen over het gouden jubileum in 1930 circuleerden allerlei voorstellen: de historicus A. Goslinga was een enthousiast voorstander van een prijsvraag; de letterkundige J. Wille bepleitte een gedenkboek en hoogleraar theologie H. H. Kuyper de toekenning van eredoctoraten. Alle drie de voorstellen werden overgenomen door de commissie die het jubileum organiseerde. De commissie beval aan

‘een klein aantal eeredoctoraten’ te verlenen en suggereerde dat de senaat zich zou dienen uit te spreken over de vraag of de eredoctoraten verleend dienden te worden aan personen ‘die zich in algemeen-cultureel opzicht voor de Gereformeerde beweging verdienstelijk hebben gemaakt of dezulken, die op Geref. wetenschappelijk terrein lauweren hebben verworven dan wel aan personen tot beide groepen behorende’. De senaat ging op deze suggestie niet in. Artikel 33/4 van het Relement schreef voordracht door een faculteit voor.

16 Aan de vooravond van het jubileum droegen twee faculteiten (de theologische en de juridische) vier eredoctores voor: drie theologen en één man zonder academische vorming maar met grote faam en naam: Hendrikus Colijn, die een eredoctoraat in de rechten in het vooruitzicht werd gesteld. Als voormalig minister van Oorlog (1911-1913), als minister-president (1925) en als onderhandelaar bij de Internationale Economische Conferentie van de Volkerenbond vanaf 1927 gold hij alom als boegbeeld van de gereformeerde wereld, die voor de Vrije Universiteit bovendien onschatbare betekenis had als directeur van de Vereniging voor Hooger Onderwijs op Gereformeerden Grondslag.⁹ Erepromotor P. A. Diepenhorst moest tegenover de senaat op 30 mei 1930 toegeven dat Colijn weliswaar geen bijzondere vakwetenschappelijke studie had gemaakt maar dat ‘zijn positie op ’t gebied der nationale en internationale politiek’ toekenning volkomen wettigde.¹⁰ De universiteit diende doortastend en snel te zijn: doortastend, omdat Colijn aanvankelijk bezwaar gemaakt had tegen een eredoctoraat aan de Vrije Universiteit, waarmee hij zo nauw was verbonden, snel omdat Diepenhorst niet uitsloot dat een concurrerende universiteit zou pronken met de prestigieuze oud-premier, die zoveel internationaal aanzien genoot.

De drie godgeleerden mochten buiten de Vrije Universiteit dan minder bekendheid genieten, ook zij hadden aanzienlijk bijgedragen aan de verbreiding van het kuyperiaanse gedachtegoed. In diverse boeken en artikelen had Rullmann het gereformeerde volksdeel onderwezen in de geschiedenis van het Reveil, de Antirevolutionaire Partij en de schoolstrijd. Bovendien had hij met zijn *Bibliografie van Dr. A. Kuyper's werken* een niet geringe bijdrage geleverd aan de canonisering van de grote roerganger. Van de Hongaar J. Sebestyén, die met een dubbele promotie in zowel theologie als filosofie bewezen had wetenschappelijk zijn mannetje te staan, kan hetzelfde worden gezegd – zij

het dat Sebestyén Kuypers denken vooral in zijn thuisland verspreidde. Ds. D. Bakker, bezielde door Kuypers missiologie, was naar Nederlands-Indië getogen en had het verre oosten bekend gemaakt met de gereformeerde variant van het christendom.¹¹

De vier laureaten werden in de eigen pers bezongen op een toon, waaraan (bij alle ootmoed) zelfgenoegzaamheid niet vreemd was. Bij wijze van hommage drukten *De Standaard* en *De Heraut* zowel de toespraken van de erepromotores als de eredoctoren integraal af. De stichting van de Vrije Universiteit werd in dezelfde kranten letterlijk als een Godswonder bezongen. ‘Onze trouwe God heeft de gebeden gehoord’, constateerde *De Heraut* op 26 oktober 1930. ‘De machtigste tegenstand deed haar niet verdwijnen. Niettegenstaande alle zwakheid en strijd, gebrek en zonde, heeft Hij gespaard, uitbreiding gegeven en temidden van vrees is Hij nabij gekomen en heeft gesproken: “Vrees niet!”’ Proza uit een voorbije tijd, een tijd die wel als ‘verzuild’ is omschreven: iedere stroming (rooms-katholiek, sociaal-democratisch, communistisch, protestants) kende haar eigen ritens en gewoonten en vereerde haar eigen voormannen (vrouwen waren nog nauwelijks in tel). Zelfs de liberalen ontkwamen in die dagen niet aan grote woorden, zoals het eredoctoraat bewees dat, eveneens in 1930, in Leiden aan prinses Juliana werd uitgereikt. Nadat de prinses in drie vakken examen had gedaan, werd ze door koningin Wilhelmina gesommeerd zich aan andere taken te wijden. De prinses dreigde een geëeerd studente te worden, iets dat de jurist W. J. M. van Eysinga (een vurig orangist) *coûte que coûte* wilde voorkomen. Besloten werd Juliana een eredoctoraat in de letteren en de wijsbegeerte uit te reiken – een taak die historicus Johan Huizinga op 31 januari 1930 op zich nam. Indachtig de aloude band tussen Leiden, Nederland en Oranje sprak hij de prinses toe: ‘In U, Koninklijke Hoogheid, eeren wij de telg van het Huis, welks lot en welks daden door de gansche geschiedenis van onzen staat en onze natie zijn heengeweven – wij de tijdelijke dragers van al de geestelijke verplichting, waarmee de eer van te behooren tot Nederland’s oudste lichaam van wetenschap ons belaaft. De Leidsche Universiteit bezegelt hier opnieuw dien ouden band met het Vorstenhuis, die haar kostbaar en dierbaar is, om daarmede te toonen, dat haar historie, s’Lands historie, haar een levend ding is, dat haar heroïsche oorsprong uit Leiden’s moed en Prins Willem’s wijsheid nog heden kan richten en bezielen.’¹²

18 Juliana zelf was van mening dat het eredoctoraat haar niet toekwam – een mening die werd gedeeld door de Utrechtse hoogleraar oude geschiedenis (en sociaal-democraat) H. Bolkestein, die in *De Socialistische Gids*, het wetenschappelijk maandblad van de SDAP, uiting gaf aan zijn ergernis: ‘Het eredoctoraat is hierdoor verlaagd tot een hulding van zoo mogelijk nog geringer beteekenis dan een ridderorde, die immers nog op grond van persoonlijke verdienste, niet om ver-
richtingen van voorvaderen, wordt uitgereikt.’¹³ In dit licht bezien, staken de eerste eredoctoraten aan de Vrije Universiteit niet slecht af. De vier eredoctores waren dan wel geestverwanten – ze hadden (wetenschappelijk en maatschappelijk) wel wat gepresteerd, hoe hagiografisch het werk van sommigen hunner (Rullmann) met de bekende wijsheid achteraf ook kan worden beoordeeld. De Vrije Universiteit bleef na het uitbundig gevierde gouden jubileum terughoudend met het uitdelen van eredoctoraten. Tot teleurstelling van dr. Abal Faze, die zich op 26 november 1931 tot de senaat richtte met het verzoek om een eredoctoraat – hij woog zijn eigen verdiensten kennelijk nogal zwaar. ‘Hem zal bericht worden, dat beginsel en standing der Universiteit haar verbieden dat verzoek in behandeling te nemen’, vermeldden de notulen diplomatiek. De enige die in de jaren dertig in aanmerking kwam voor het eredoctoraat was minister van Oorlog en tevens directeur van de Vereniging J. J. C. van Dijk, die in 1938 een eredoctoraat in de rechten ontving. Een keuze die destijds onomstreden was, maar die na de oorlog vermoedelijk nooit meer gemaakt zou worden: na 1945 barstte een discussie los over de vraag of Van Dijks defensiebeleid de reden was van de snelle capitulatie.

Het interbellum mag door velen tijdens en na de Tweede Wereldoorlog zijn beschouwd als een ‘wereld van gisteren’ – de gereformeerden waren die wereld nog lang niet zat. Onbekommerd over de ‘Doorbraak’, waarin enkele hervormde intellectuelen (onder wie Willem Banning en Gerardus van der Leeuw) een rol van betekenis speelden tot de in 1945 opgerichte sociaal-democratische Partij van de Arbeid hen verleidde, vormden de gereformeerden opnieuw hun eigen zuil – die eerder sterker dan zwakker uit de oorlog tevoorschijn kwam. Tot die zuil bleef vooralsnog ook de Vrije Universiteit behoren. Er was wel wat veranderd: lag tot 1930 het zwaartepunt bij de theologische faculteit, na 1945 domineerden de juristen. Was het om die reden dat bij de zeventigste verjaardag van de universiteit uitsluitend door de rechten-

faculteit eredoctoraten werden uitgereikt? Hoe dit ook zij, het theologisch element woog ook bij de toekenning van de bul aan de kersverse eredoctores zwaar: de Zwitserse volkenrechtkundige Max Huber mocht dan geen calvinist zijn, zijn christelijke levensovertuiging werd als de kern van zijn rechtsbeschouwing beschouwd. Bij de Tsjechische rechtsfilosoof Josef Bohatec lag het eenvoudiger: hij was zijn leven lang bezig geweest met bestudering van het calvinisme. In het geval van de antirevolutionaire *selfmade man* Jan Schouten ten slotte lag de zaak nog duidelijker: hij gold anno 1950 als de vleesgeworden calvinist. Net als twintig jaar daarvoor, bij het vijftigjarig bestaan, was ook nu voor een plaats van handeling buiten de universiteit gekozen: het concertgebouw in Amsterdam diende als decor om de bijeenkomst luister bij te zetten. In de jaren vijftig en zestig zouden nog vaker luisterrijke Amsterdamse panden dienst doen om eredoctoraten uit te reiken. Het Koninklijk Instituut voor de Tropen diende in 1952 als decor om twee Zuid-Afrikanen te eren. Het 75-jarig bestaan van de Vrije Universiteit in 1955 werd groots gevierd in de RAI, waar ook de enige eredoctor dat jaar (de Franse theoloog E. G. Léonard) werd onderscheiden. Bij kleinere plechtigheden, zoals de uitreiking van eredoctoraten eind jaren vijftig aan de politicus H. W. Tilanus (1958) en de bioloog en bestuurder van de Vrije Universiteit A. A. L. Rutgers (1959), vormde de Woestduinkerker het toneel. Bij de opnieuw grootse viering van het 85-jarig bestaan in 1965 werd daarentegen het concertgebouw weer afgehuurd.

Tot die tijd was de Vrije Universiteit in de kern nog dezelfde als voor de oorlog. Vertegenwoordigers van de 'calvinistische internationale' werden geëerd. Dat zich tussen hen steunpilaren van het apartheidsregime van Zuid-Afrika bevonden, vormde toen nog geen beletsel. Ook de eredoctores Van Rooy en Van der Merwe, in 1952 met die graad verblijd, behoorden immers tot de 'Nederlandse stam', een begrip dat aan de Vrije Universiteit maar ook elders in Nederland nog niet die lading had, die het in de roerige jaren zestig zou krijgen. In 1965 ging studentenpredikant S. J. Popma in op 'het volk achter de vu'. De band tussen achterban en universiteit was losser geworden, constateerde hij. Zelfs de 'diepste ingeleide enthousiasteling voor de vu' zou niet meer 'alle hoogleraren op een rijtje' kunnen opzeggen. Zong de student anno 1965 niet meer, gelijk zijn voorganger anno 1920, 'Kuyper, wij eren jou: Kuyper, wij blijven trouw'? Maar goed ook, vond Popma.

De studenten kwamen niet meer uitsluitend uit gesloten gereformeerde gezinnen naar de universiteit, maar hadden soms een randkerkelijke en zelfs een onkerkelijke achtergrond. Dat leverde in de studentenpers soms 'schokkende taal' op, die de achterban kon verontrusten. Popma wenste die achterban een koud washandje op het voorhoofd te leggen: geen nood, als die zelfstandige jongelui maar tegemoet getreden werden door hoogleraren met eenzelfde 'grondovertuiging'. De
 20 hoogleraren mochten onderling wel van mening verschillen, als ze maar niet 'indifferent' waren. De Vrije Universiteit was als levensbeschouwelijke universiteit anno 1965 broodnodig. Sterker nog: 'als de vu er niet was, moest ze zeker nu uitgevonden worden'.¹⁴

In zekere zin vond de Vrije Universiteit zichzelf in de jaren zestig opnieuw uit. De ramen en deuren naar de wereld werden opengezet. Lag de nadruk voorheen vooral op 'bidden voor de wereld', vanaf de jaren zestig werd er vooral 'gewerkt in de wereld'. Die veranderde opstelling was af te lezen aan de eredoctoraten. Niet alleen de goed gereformeerde Nederlandse letterkundige en recensent C. Rijnsdorp werd onderscheiden, ook de Franse socioloog Jacques Ellul, de ontwikkelingseconoom Paul Hoffmann en de zwarte dominee Martin Luther King werden eredoctor. Zelfs prins Bernhard werd, althans door het aan de Vrije Universiteit gelieerde dagblad *Trouw*, als passend in dit rijtje beschreven. In een hoofdredactioneel commentaar van 21 oktober 1965 gaf de krant hoog op van de in totaal zes eredoctores dat jaar.¹⁵ De Vrije Universiteit manifesteerde zich, aldus *Trouw*, 'in overeenstemming met wat de stichters daarvan en met name Abraham Kuyper oorspronkelijk met die universiteit hebben bedoeld'. Kuyper wilde 'geen van het wereldleven geïsoleerde wetenschap, maar een beïnvloeding van het hele mensenleven, nationaal en internationaal. Een staan midden in de stroom van de tijd.' Stond Rijnsdorp voor de 'typisch Nederlandse sfeer', Ellul zou het internationale protestantisme vertegenwoordigen. De andere promoties, waaronder die aan Hoffmann en Martin Luther King, stonden in het teken van 'de grote problematiek van deze tijd, de strijd om internationale gerechtigheid, om de vrijheid en om het gemeenschappelijk volwaardig menszijn van de volkeren der aarde'. De erepromotie van Prins Bernhard zou 'een synthese' van 'nationale en internationale aspiraties' zijn.

Het mag opmerkelijk heten dat die kwalificatie anno 1965 niet door studenten is opgepakt en vervolgens neergesabeld. Bij nadere be-

schouwing is dat echter minder opmerkelijk dan het lijkt. De ‘rode jaren’ (zo genoemd door filosoof Antoine Verbi¹⁶) vielen in de jaren zeventig. Die mening lijkt ook historicus A. Th. van Deursen toegeedaan. In zijn recent verschenen studie *Een hoeksteen in het verzuild bestel. De Vrije Universiteit 1880-2005* ziet hij over de jaren zeventig de ‘schaduw van Marx’ vallen. Het spook van het communisme waarde toen ook aan de Vrije Universiteit rond. En al was slechts een minderheid door dit spook behekst, die minderheid roerde zich geducht en politiseerde ieder voorstel. Dat ook de eredoctoraten hieraan niet ontkwamen, wekt geen verwondering. De eredoctores werden immers door een (in de ogen van radicale studenten) kleine, ondoorzichtige kongsi voorgedragen. En als die eredoctores ook nog verdacht werden van collaboratie met politiek rechtse regimes waren de poppen aan het dansen. In 1972 werd de senaat voor het eerst geconfronteerd met studentenprotest van betekenis tegen een eredoctor. De ‘politieke’ studentenraad van de Vrije Universiteit tekende een ongekend fel protest aan tegen de beslissing de Indonesische jurist O. Notohamidjojo, verdacht van collaboratie met het militaire regime van generaal Soeharto, een eredoctoraat toe te kennen. 21

De senaat reageert daarop met het ongemak regenten eigen, die nooit zijn uitgedaagd. Dat de Zuid-Afrikaanse predikant en bestrijder van de apartheid C. F. Beyers Naudé een maand later eveneens een eredoctoraat zou ontvangen, vermocht het protest niet te temperen. Tekenend voor de gewijzigde verhoudingen aan de Vrije Universiteit mag heten, dat ditmaal niet studenten maar leden van de senaat protest aantekenden tegen de laureaat. De bezwaarden hadden het tij vooralsnog echter tegen. Toch waren ook de radicale studenten ontevreden: hen waren de eredoctores niet links genoeg. Dat bleek bij het eeuwfeest in 1980, toen maar liefst negen laureaten bekend gemaakt werden. Bij dit jubileum werd teruggrepen op een oude traditie: de eredoctoraten werden voor het eerst sinds de nieuwbouw van de Vrije Universiteit aan de De Boelelaan elders uitgereikt: in de Nieuwe Kerk te Amsterdam. Maar waar destijds nog vol waardering en zelfs ontzag over het gebeuren werd geschreven, vond het kort na de oorlog opgerichte, inmiddels linkse studentenblad *Pharetra* aanleiding de eredoctores eens kritisch tegen het licht te houden. ‘Zowel de procedure voor, als het resultaat van de voordracht van eredoktoren bevestigden onze indruk dat het eeuwfeest van de vU een onderonsje van hoogle-

raren is', stelde het blad parmantig vast. Van de negen genomineerden konden alleen de bevrijdingstheoloog J. Miquez Bonino en de polemoloog Frank Barnaby de studenten bekoren. De negen eredoctoraten (acht mannen en mevrouw Sophia Kruyt, eredoctor in de geneeskunde) waren volgens *Pharetra* 'niet alleen toe aan een vU-regeling, maar ook aan een vUT-regeling. Hun leeftijd aksentueert nog eens het retrospectieve karakter van de eredoktoraten. Van vooruitkijken is 22 geen sprake meer. De vU wordt oud, zij kijkt om en ziet dat het goed was.'¹⁷

Zo waren de eredoctoraten niet bedoeld. De verschillende faculteiten van de Vrije Universiteit wensten in de eredoctoraten niet slechts uitdrukking te geven van hun wetenschappelijke standing maar ook van hun maatschappelijke betrokkenheid. Opvallend was hun verbondenheid met de bevrijdingstheologie. Die zou een constante blijven: in 1990 kreeg de Nicaraguaanse dichter en (voormalig) minister van cultuur Ernesto Cardenal de bul overhandigd. Toen was het marxistisch alternatief voor het kapitalisme, dat sinds de Russische revolutie van 1917 de twintigste eeuw had beheerst, inmiddels op een failliet uitgelopen. Aan de Vrije Universiteit gebeurde iets tot dan toe ongekends: een eerdere laureaat (Jacques Ellul, 1965) protesteerde tegen de toekenning van het eredoctoraat aan deze revolutionair, die de Vrije Universiteit onwaardig zou zijn. Maar de vU bewees niet eenzijdig te zijn. In 1988 had het de Russische psychiater Anatoli Koryagin onderscheiden. Koryagin had jarenlang gevangen gezeten wegens hulp aan politieke gevangenen die door de Sovjet-autoriteiten als psychiatrische patiënten werden beschouwd.

De universiteit waakte zo niet alleen voor eenzijdigheid, zij wens- te de gereformeerde wortels van de universiteit nog immer eer te bewijzen – dit, ondanks het feit dat de stevige doelstelling van voor de Tweede Wereldoorlog, te weten de beoefening van christelijke wetenschap, na 1960 was ingeruild tegen de vagere doelstelling, die wilde dat christenen de wetenschap beoefenden. Bij de bedeling van eredoctoraten werden ook in de laatste decennia representanten van die 'christelijke wetenschap' niet vergeten. Bij het eeuwfeest in 1980 werd de gereformeerde coryfee Hendrik Algra, oud hoofdredacteur van het *Friesch Dagblad* en jarenlang Eerste Kamerlid voor de Antirevolutionaire Partij, een eredoctoraat toegekend. In 1995 viel die eer te beurt aan de Amerikaanse filosoof Alvin Plantinga, die zijn werk schreef

in de geest van de vu-filosofen Dooyeweerd en Vollenhoven. Ook de minder geprononceerde eredoctoraten van de laatste decennia dragen het keurmerk van de Vrije Universiteit: niet alleen wetenschappelijke bekwaamheid maar ook maatschappelijke betrokkenheid klinkt in de meeste eredoctoraten door. In het ene eredoctoraat, bijvoorbeeld dat aan de *selfmade* meteoroloog H.C. Bijvoet in 1975 of dat aan de chemisch assistent G. de Vries in 1995, overwoog het criterium van de 'vakwetenschappelijke prestatie zonder wetenschappelijke erkenning': Bijvoet en De Vries hadden, zonder zelfs maar een academische graad te hebben verworven, een substantiële bijdrage geleverd aan hun wetenschap en werden daarvoor met dit eredoctoraat beloond. 23

In de aanloop naar het eeuwfeest van de Vrije Universiteit van 1980 ontstond in de boezem van het College van Decanen een discussie over de vraag of het wat vage criterium 'wegens uitstekende verdiensten' niet nader uitgewerkt moest worden tot 'wegens uitstekende maatschappelijke verdiensten in relatie tot de doelstelling tot de Vrije Universiteit'.¹⁸ Besloten werd dit voorstel echter pas uit te werken na dit eeuwfeest. De vraag of voorschriften voor het eredoctoraat moesten worden vastgelegd in het bestuursreglement werd in 1985 bij monde van mr. M.A. Daniëls van het Bureau Juridische Zaken ontkend. 'De toekenning van een eredoctoraat komt op een geheel andere wijze tot stand dan het verlenen van doktoraten, die als regel ontstaan uit de wetenschapsbeoefening aan de universiteiten zelf.'¹⁹ Dat liet onverlet dat het College van Decanen zelf een voorschrift kon formuleren. Zo geschiedde. Het college formuleerde nog eens de criteria voor het eredoctoraat. Daarvoor zou een 'een vakwetenschappelijke prestatie zonder formele wetenschappelijke erkenning' noodzakelijk zijn, tot uiting komend 'in publicaties van algemeen erkende hoge kwaliteit', in 'multidisciplinair wetenschappelijk onderzoek' en in 'daden van maatschappelijke en/of culturele betekenis die passen bij het bijzondere karakter van de Vrije Universiteit c.q. personen in wiens daden het bijzonder karakter van de universiteit tot uiting komt'. Dat laatste criterium was heel wat preciezer geformuleerd dan het wat vage 'wegens uitstekende verdiensten' dat tot dan toe had gegolden.

Die 'daden van maatschappelijke betekenis die passen bij het karakter van de Vrije Universiteit' klonken door in het eredoctoraat dat de Maleisische Irene Fernandez werd toegekend. Zij werd in 2000 vooral eredoctor vanwege haar strijd voor de verdrukten in haar land.

Ook twee recente eredoctores, de Ierse tandheelkundige Diarmuid Shanley en de Britse arts Ian Chalmers, beiden in 2006 onderscheiden, werden niet alleen vanwege hun vakkennis, maar vooral wegens hun maatschappelijke verdiensten geëerd. Shanley voor zijn rol bij de standaardisatie van de beoefening van tandheelkunde in de Europese Unie, Chalmers voor zijn inspanningen om de patiënt meer stem te geven in het medisch circuit in het algemeen en in het medisch onderzoek in het bijzonder.

In het maatschappelijke engagement laat de Vrije Universiteit tegenwoordig het bijzondere karakter van de universiteit tot uitdrukking komen. Op het eerste gezicht maakt dat weinig verschil met andere universiteiten. Ook in Leiden en Utrecht werden mensen vanwege maatschappelijke verdiensten onderscheiden, zoals respectievelijk Nelson (Leiden, 1999) en Winnie (Utrecht, 1986) Mandela. Die laatste toekenning was overigens een blunder, zo bleek korte tijd later: Winnie Mandela leidde een knokploeg die huis hield in de townships van Zuid-Afrika en bleek zelfs opdracht te hebben gegeven tot moord. Blunders van het kaliber-Winnie Mandela heeft de Vrije Universiteit nooit begaan. Hooguit kon in de beginjaren het verzuilde karakter van de universiteit en in latere jaren de maatschappelijke bewogenheid worden afgelezen aan de laureaten. Al te opzichtig gekoketteer met de macht of met het Koninklijk Huis valt niet aan de laureaten af te lezen – of het moet de onvermijdelijke Prins Bernhard zijn. Maar de prins kreeg het eredoctoraat in 1965 overhandigd, toen zijn succesvolle activiteiten als lobbyist voor het Nederlandse bedrijfsleven nog werden beschouwd als bewijs van de creativiteit van het Nederlandse bedrijfsleven, dat mede verantwoordelijk was voor de ongekende welvaartsexplosie na de Tweede Wereldoorlog. Pas een decennium later werd bekend dat de prins steekpenningen had aangenomen van de vliegtuigfabriek Lockheed. Desondanks zag Nyenrode Business Universiteit er in 1995 geen been in de prins doodgemoedereerd te onderscheiden met een nieuw eredoctoraat.

Maar het is niet alleen omdat de Vrije Universiteit bovenstaande blunders heeft voorkomen dat de universiteit zich nog bijzonder mag noemen. En ook niet alleen in het maatschappelijk engagement van de eredoctores drukt zich het bijzondere karakter van de universiteit uit. Door op de 127ste stichtingsdag van de Vrije Universiteit in 2007 een eredoctoraat toe te kennen aan de Amerikaanse filosoof Nicholas

Wolterstorff laat de universiteit zien dat de schroom voor de gereformeerde traditie, die in de jaren zestig en zeventig heerste, overwonnen lijkt. Wolterstorff geeft in zijn wijsgerig werk welbewust intellectuele invulling aan de traditie waaruit de Vrije Universiteit is voortgekomen. Zo heeft de Vrije Universiteit, met voorop het College van Decanen, de cirkel rondgemaakt. De eerste keer dat er aan de vU eredoctoraten werden toegekend, op de 50ste stichtingsdag in 1930, wisten de vier eredoctores zich, hoe onderling verschillend ook, verbonden met de gereformeerde traditie. Hoeveel er in zevenenzeventig jaar ook is veranderd aan de Vrije Universiteit, het eredoctoraat voor Wolterstorff bewijst dat de gereformeerde inspiratie nooit (helemaal) is verdwenen en zelfs lijkt teruggekeerd aan de De Boelelaan. 25

Bij dit alles moet bedacht worden dat er aan de Vrije Universiteit in de loop der jaren meer dan 61 kandidaten de revue gepasseerd zijn. Veel van die kandidaat-promovendi zijn, bij alle waardering voor hun kwaliteiten en verdiensten, het vermelden niet waard. Enkelenvallen evenwel op. In september 1979 werd door de 'studentenfractie' van de subfaculteit sociaal-culturele wetenschappen de Indonesische schrijver Pramudya Ananta Toer voorgedragen als kandidaat eredoctor. Probleem bij de voordracht was echter dat een erepromotor ontbrak. Die kon ook in het vervolg niet gevonden worden. Ook een commissie die de opdracht had een erepromotor te vinden, slaagde daar niet in. Dit tot grote ergernis van de studentenfractie, die de staf van onwil beschuldigde de dissidente schrijver te willen bekronen. Het bestuur van de subfaculteit trachtte de heetgebakerde studenten te pacificeren. Het wenst, heet het in de notulen, 'te benadrukken dat het waardering heeft voor de motieven waaruit en de inzet waarmee de studenten hun voorstel in de raad hebben bepleit'. Een eredoctor afgewezen omdat geen promotor kon worden gevonden: dat was een zeldzaamheid. Vaker moest een voorgedragen kandidaat het afleggen tegen 'concurrenten' of werd zijn staat van dienst niet voldoende (wetenschappelijk) geacht voor een eredoctoraat. Zo droeg de Faculteit der Letteren in 1994 de literair criticus Kees Fens voor. Hoogleraar Nieuwe Nederlandse Letterkunde J. D. F. van Halsema was ervan overtuigd 'geen omstandige argumentatie' te hoeven geven om het College van Decanen te overtuigen. Zijn desondanks uitgebreide pleidooi voor de letterkundige wierp echter geen vrucht af. 'Algemene beeld is niet overtuigend; voorstel niet overnemen', staat beknopt in het verslag te lezen van de

vergadering van het College van Decanen op 27 april 1994. Voormalig minister van Buitenlandse Zaken Max van der Stoep, voorgedragen door de juridische faculteit, werd om een praktische reden afgewezen: hij ontving dat jaar een eredoctoraat van de Universiteit Utrecht. Daarmee was voor het college, dat zich tegen een ‘stapelning van eredoctoraten’ kantte, het pleit beslecht. In 2005 redde *Trouw*-journalist Willem Breedveld het niet. De Faculteit der Letteren droeg hem voor omdat
 26 hij ‘het belang en de werking van de politiek, in het licht van de historische ontwikkeling en in relatie tot de rol van de media’ voor een breed publiek begrijpelijk had gemaakt. Maar zonder steun van de Faculteit der Sociale en Culturele Wetenschappen legde Breedveld het als kandidaat af tegen de schrijver Gerrit Krol, wiens oeuvre de wetenschap meer te zeggen had.²⁰

De 61 eredoctores die zich uitverkoren wisten, mochten dus dubbel dankbaar zijn: anderen waren gewogen maar te licht bevonden. Het eredoctoraat betekende hoe dan ook een erkenning van al dan niet wetenschappelijke verdiensten – en soms ook een niet geringe steun in de rug van hen die in eigen land omstreken waren of vervolgd werden. Zo was het eredoctoraat de inzet van een niet onbelangrijk gezelschapsspel. De universiteit profileerde zich door grote wetenschappelijke, politieke en literaire namen aan zich te verbinden, de eredoctoren verlieten de plechtigheid met een verhoogde status. Zolang dat de inzet is, zolang zal het eredoctoraat worden toegekend. Tot in oneindige dus – ook aan de Vrije Universiteit.

NOTEN

1. Vgl. Mariken Teeuwen, *The Vocabulary of Intellectual Life in the Middle Ages* (Turnhout 2003) 76-77.

2. Vgl. Jan van Herwaarden, ‘Erasmus’ promotie in Turijn, de vrije gedachte en Rotterdam: 1506-1876’, College alumni Erasmus Universiteit Rotterdam, 4 september 2006. Eerder verschenen als ‘Erasmus’ promotie in Turijn, de vrije gedachte en Rotterdam, 1506-1876’, in: *Rotterdams Jaarboekje* x.9 (2001) 156-182.

3. Angela de Benedictis, ‘Universiteit en overheid in Italië’, in: *Spiegel Historiel. Maandblad voor geschiedenis en archeologie*, jg. 31, nr. 4/5 (1996) 167-172, aldaar 170

4. Willem Otterspeer, *Groepsportret met Dame. Het bolwerk van de vrijheid. De Leidse universiteit 1575-1672* (Amsterdam 2000) 242

5. Vgl. Matti Klinge, 'Teachers', in: Walter Rüegg red., *A history of the university in Europe*, III, *Universities in the nineteenth and early twentieth centuries (1800-1945)* (Cambridge 2004) 123-161, aldaar 158-9. Met dank aan Ad Tervoort, die me op deze bron wees.

6. Menno ter Braak, 'Tweeërlei promotie (Bij H.M.'s Eeredoctoraat)', in: *Propria Cures*, 14 februari 1925. Herdrukt in: Menno ter Braak, *De Propria Cures artikelen 1923 - 1925* (Den Haag 1978) 215.

7. Een overzicht biedt A.Th. van Deursen, *Een hoeksteen in het verzuild bestel. De Vrije Universiteit 1880-2005* (Amsterdam 2005) 15-77.

8. Archief senaat, notulen 1 november 1880.

9. Vgl. G. Harinck, 'Colijn en de Vrije Universiteit', in: J. de Bruijn en H. J. Langeveld red., *Colijn. Bouwstenen voor een biografie* (Amsterdam 1994) 155-199.

10. Archief senaat, notulen 30 mei 1930.

11. Vgl. over de eerste drie theologische eredoctores Maarten Aalders, *125 jaar Faculteit der Godgeleerdheid aan de Vrije Universiteit* (Amsterdam 2005) 371-373.

12. Vgl. Anton van der Lem, *Johan Huizinga. Leven en werken in beelden & documenten* (Amsterdam 1993) 259.

13. H. Bolkestein, 'Een "koningspad" naar de wetenschap?', in: *De Socialistische Gids. Maandschrift der Sociaal-Democratische Arbeiderspartij* 15 (1930) 174-175.

14. S. J. Popma, 'Vrije Universiteit en volk-achter-de-vu: in de band van voorheen?', in: *Trouw*, 16 oktober 1965.

15. 'Blij en voornaam feest van v.u. Zes eredoctoraten verleend op 85e verjaardag', in: *Trouw*, 21 oktober 1965.

16. Vgl. Antoine Verbij, *Tien rode jaren. Links radicalisme in Nederland, 1970-1980* (Amsterdam 2005).

17. Titus Williams, 'Ons kent ons', in: *Pharetra. Studentenblad aan de Vrije Universiteit*, 36, nr. 1, 25 augustus 1980.

18. Archief College van Decanen, richtlijnen eredoctoraten Vrije Universiteit. notulen 30 november 1977.

19. Archief College van Decanen, richtlijnen eredoctoraten Vrije Universiteit. M.A. Daniëls aan prof. dr. P. J. D. Drenth, 12 februari 1985.

20. Archief College van Decanen, 8.56 Eredoctoraten 115e Dies Natalis (1995), map 1: niet gehonoreerde voorstellen.

Eredocoraten

H. COLIJN (1930)

29

De reputatie van Hendrikus Colijn (1869-1944), de boerenzoon uit de Haarlemmermeer die het schopte tot internationaal gewaardeerd minister-president van Nederland, is de laatste jaren niet meer wat die ooit is geweest. Sinds vU-historicus Herman Langeveld in 1998 en 2004 zijn tweedelige Colijn-biografie publiceerde, kleeft aan Colijn het beeld van een man die niet terugschrok voor een oorlogsmisdad meer of minder. En staat hij bekend als iemand die de tekenen des tijds (het onafhankelijkheidsstreven van de Indische bevolking bijvoorbeeld) niet verstond.

Maar in zijn tijd werd Colijn als een groot man beschouwd. En dat is waarlijk geen wonder: deze *selfmade man* was zowel adjudant van gouverneur-generaal Van Heutsz, ondernemer (bij de Bataafse Petroleum Maatschappij, het latere Shell), partijleider (van de Antirevolutionaire Partij), minister (van Oorlog) en vijfvoudig premier (in de jaren twintig en dertig). Relatief onbekend is zijn werk voor de Vereeniging voor Hooger Onderwijs op Gereformeerden Grondslag. Toch blijkt daaruit zijn betrokkenheid bij het wetenschappelijk onderwijs op gereformeerde grondslag dat toen nog zonder mitsen en maren aan de Vrije Universiteit werd gegeven.

Erepromotor P. A. Diepenhorst moest evenwel erkennen dat Colijn niet in de eerste plaats om zijn wetenschappelijke kwaliteiten met een eredoctoraat werd verblijd. 'Niet diepgaande onderzoekingen, niet eene of andere geniale vinding, niet fijnzinnig technisch-wetenschappelijke verhandelingen wettigen de opname van Colijn in de rij der "viri docti". Haar rechtvaardiging ligt veeleer in het gansche complex zijner levensverhoudingen. Dat leven is echter geen systematisch afgerond geheel, rustig voortschrijdend, zonder forsche overgangen; vol van onrust en avontuur, vol onverwachte wendingen is het.'

Diepenhorst moet een zucht van verlichting hebben geslaakt dat hij

H. Colijn.

zijn rede kon uitspreken. In de senaat had hij enkele maanden tevoren zijn collega's dringend gemeld dat haast geboden was: andere universiteiten zouden ook op het idee kunnen komen te pronken met de prestigieuze oud-premier. Dat Colijn aanvankelijk bezwaar maakte tegen de toekenning, zal Diepenhorst niet rustiger hebben doen stemmen. In het dankwoord van Colijn was niets meer terug te vinden van zijn aanvankelijke aarzelingen. Integendeel, hij toonde zich verheugd dat het juist deze universiteit was die hem de eregraad verleende. De 'beginselen die aan den arbeid der vu ten grondslag liggen' waren hem steeds 'tot richtsnoer geweest', zei hij in zijn dankwoord. Wel erkende Colijn deemoedig dat zijn rijk gevarieerde leven 'niet bijzonder geëigend (was) tot wetenschappelijke beoefening van zelfs maar één enkel vak van academische studie'. De universiteit zal dat later niet hebben betreurd, maar juist blij geweest zijn met de eredoctor. Colijns 'Sternstunde' moest toen namelijk nog beginnen. Van 1933 tot 1939 was hij vier maal premier – en niet slechts een premier voor het antirevolutionaire volksdeel. Hij groeide in jaren van diepgaande economische crisis uit tot sterke man van Nederland. 31

Colijn zou Nederland lang na zijn dood nog bezighouden, ja zelfs tot op de huidige dag onderwerp van discussie blijven. In zijn partij bestond na de oorlog verlegenheid over diens economische en politieke koers. Van die verlegenheid was in de roemruchte jaren zestig niets meer over: Colijn werd ondubbelzinnig veroordeeld vanwege zijn beleid in de crisisjaren, dat star werd genoemd en hardvochtig jegens de minderbedeelden. Begin jaren zeventig zorgde de economisch historicus P. W. Klein echter voor een kentering van dit beeld. Hij poneerde dat de marges om economisch beleid te voeren in de jaren dertig even smal waren als ze eerder en later waren en dat Colijn dus weinig verweten kon worden. Die opvatting werd in de jaren negentig bestreden door de economisch historicus J. L. van Zanden en, in diens voetspoor, door biograaf Herman Langeveld. Zij nagelden het beeld van Colijn als star en hardvochtig economisch denker nog eens vast in het geheugen van Nederland. Niettemin: dat Colijn ook in deze eeuw zo vast in het geheugen staat gegrift, kan als een bewijs worden gezien van zijn statuut.

J. SEBESTYÉN (1930)

32 Dat een Hongaar in het begin van de twintigste eeuw calvinist werd, is minder verwonderlijk dan op het eerste gezicht lijkt. Het calvinisme verspreidde zich in de zestiende eeuw namelijk niet alleen over West-Europa, maar deed haar invloed ook in dit Oost-Europese land gelden. Het calvinisme was vanaf het begin een internationale aangelegenheid. Nederland gold daarbij als inspirerende natie, waar de gereformeerde godsdienst vrij spel had. Al in de zeventiende eeuw kwamen calvinisten over en weer. Dat was in de twintigste eeuw niet anders. De Habsburgse dubbelmonarchie trachtte wereldlijke controle over kerkelijke zaken te krijgen, reden temeer voor Hongaarse calvinisten hun heil te zoeken in Nederland. Jenö Sebestyén (1884-1950) was de belangrijkste onder hen. Hij werd geboren in een calvinistisch geslacht en besloot theologie te studeren. Dat hij daarbij Nederland, het Mekka van de gereformeerde theologie, op het oog had, is minder opmerkelijk dan de stad van zijn keuze: niet de Vrije Universiteit maar Utrecht, dat met uitzondering van de gereformeerde oudtestamenticus A. Noordt zij, geheel gedomineerd werd door hervormden.

Die keuze liet onverlet dat Sebestyén zich geïnspireerd wist door Abraham Kuyper. Die bezocht hem al vóór de Eerste Wereldoorlog in Hongarije. Kuyper was en bleef een bron van inspiratie voor Sebestyén, die hem – in vlekkeloos Nederlands – op de hoogte hield van de ontwikkelingen in zijn land. ‘Mijne vrouw en ik denken altijd met de grootste liefde aan u en uwe lieve dochters, en wij hopen, dat wij u nog dikwijls in ons leven zien zullen’, schreef hij Kuyper op 10 september 1916. Het zou er niet meer van komen. Maar Sebestyén was zich mede onder invloed van Kuyper gaan verdiepen in Calvinijn. Diens denken confronteerde hij in zijn proefschrift, waarop hij in 1910 in Utrecht promoveerde, met dat van ‘filosoof met de hamer’ Friedrich Nietzsche. Sebestyén kan zo gelden als één van vele intellectuelen, die rond de Eerste Wereldoorlog werd gegrepen door het werk van Nietzsche.

Sebestyén zou zich in zijn thuisland ontwikkelen tot een Hongaarse Kuyper. Evenals deze ontplooidde hij een duizelingwekkende activiteit. Hij was eindredacteur van het eerste Hongaarse gereformeerd weekblad *Kálvinista Szemle* (1920-1930), vervulde dezelfde functie bij het theologisch tijdschrift *Magyar Kálvinizmus* (1934-1938) en gaf

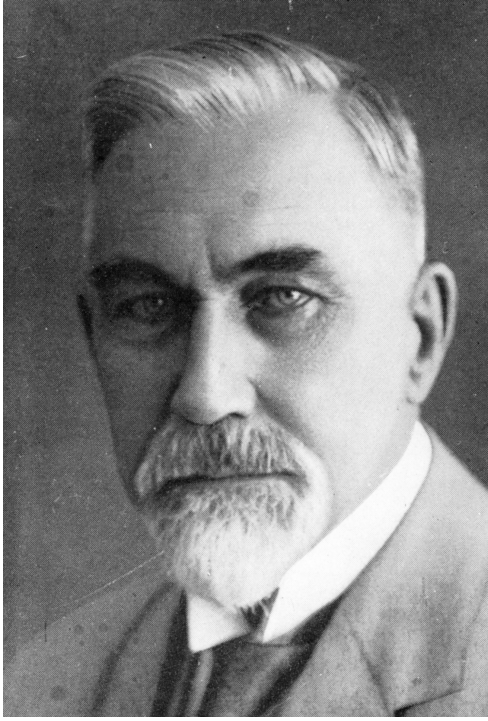
J. Sebestyén.

zelfs enige tijd een maandblad uit, waarvan hij de titel rechtstreeks ontleende aan een krantentitel van Kuyper: de *Hongaarse Heralut*. En al stichtte hij niet, zoals Kuyper, een eigen universiteit – onder zijn invloed ontwikkelde de theologische academie van Boedapest zich tot een centrum van neocalvinisme. Al met al gaf Sebestyén zoveel vorm en inhoud aan het calvinisme in zijn land, dat er tot op de huidige dag een betrekkelijk bloeiende calvinistische minderheid bestaat.

- 34 Geen wonder dat de Vrije Universiteit in 1930 genoeg aanleiding zag Sebestyén een eredoctoraat toe te kennen. ‘Het bekendmaken van de Gereformeerde Theologie alleen zou’, aldus erepromotor F. W. Grosheide, ‘het toekennen van den doctorstitel eershalve zeker niet wettigen.’ Sebestyén was ook een groot geleerde, die de ‘doode orthodoxie’ nieuw leven had ingeblazen. Hij deed dat bovendien op ‘waarlijk wetenschappelijke wijze’. Grosheide verwees naar de vele publicaties, die varieerden van *Het wezen der zonde, De predestinatie en haar problemen* tot *Het ethisch karakter van het sexuele leven*. Ook zijn onderwijs in de gereformeerde dogmatiek werd gememoreerd, al werd later betreurd dat van zijn hand nooit een Hongaarse vertaling van Herman Bavincks meesterwerk zou verschijnen. Zijn mondelinge verkondiging en uitleg van die dogmatiek heeft in Hongarije op zoveel respons kunnen rekenen, dat de theologische hogeschool in Kampen en de Faculteit Godgeleerdheid van de Vrije Universiteit in het interbellum enkele nieuwsgierig geworden Hongaren konden inschrijven.

D. BAKKER (1930)

Dirk Bakker (1865-1932) moet voor de gereformeerde wereld in Nederland van alle vier de eredoctores die in 1930 de bul overhandigd kregen de meest onbekende zijn geweest. Qua bekendheid kon hij de vergelijking met Kuyper-bibliograaf Rullmann en zeker die met Colijn niet doorstaan. Zelfs de Hongaar Sebestyén lijkt meer bekendheid te hebben genoten. Waar de wereld nu iets weg heeft van een ‘global village’ en afstanden met vliegtuig en internet snel overbrugd kunnen worden, was Nederlands-Indië begin twintigste eeuw niet alleen geografisch maar ook psychologisch enorm ver weg. Gereformeerden, die het rijk van Insulinde bezochten, deden dat doorgaans als zende-

D. Bakker.

lingen. Indachtig het woord van Jezus, zoals overgeleverd door apostel Mattheüs (28:19: 'Gaat dan henen, maakt al de volken tot mijn discipelen en doopt hen in de naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes en leert hen onderhouden al wat ik u bevolen heb') trokken zendelingen naar de koloniën om het evangelie te verbreiden.

36 Zo ook Dirk Bakker. Geboren in een gereformeerd gezin in Heerhugowaard, ging Bakker in 1883 theologie studeren aan de Vrije Universiteit, die enkele jaren daarvoor was opgericht. Bakker leek de gangbare weg te bewandelen: na zijn kandidaatsexamen werd hij achtereenvolgens beroepen te Apeldoorn, Broek op Langedijk en Sneek. Hij zou vermoedelijk als vele predikanten voor en na hem met emeritaat zijn gegaan en bij zijn overlijden herdacht zijn met een dankbaar maar beknopt in memoriam als hij niet in 1894 was gegrepen door een zendingscongres, waar Abraham Kuiper een gloedvol betoog afstak over de beginselen en de noodzaak van zending.

Toen Bakker vijf jaar later een beroep kreeg in Kebumen (Midden-Java), aarzelde hij geen moment. Al won hij wel advies in bij v.u.-hoogleraar F. L. Rutgers, om zich ervan te vergewissen dat zijn missie geen vergeefse zou worden. Eind negentiende eeuw leefde twijfel of de gereformeerde zending wel zou aanslaan bij 'de oosterling'. Rutgers verzekerde hem echter dat ook die gevoelig zou zijn voor het 'wedergeboren hart'. Door die woorden gerustgesteld, reisde Bakker af naar Indië, waar hij in 1906 benoemd werd tot docent aan de opleidingsschool voor de Gereformeerde Kerken te Yogyakarta, die tot doel had 'inlanders' op te leiden tot verkondigers van het evangelie.

Dat had hij, naar het oordeel van erepromotor G. Ch. Aalders, naar behoren gedaan in de 23 jaar (1906-1929) die Bakker de kerken diende. 'Van deze nagenoeg 23 jaren heeft hij verreweg den langsten tijd – niet minder dan 18 jaren – den ganschen last van de Theologische vorming der inlandsche helpers geheel alleen gedragen.' Maar niet alleen om die reden, beklemtoonde Aalders, verdiende Bakker zijn eredoctoraat. Hij had werk gemaakt van de Javaanse bijbelvertaling en talrijke publicaties op zijn naam, waaruit een 'juisten blik op de practijk der Zending' sprak.

Wat er in onafhankelijk Indonesië resteert van de zendingsdrang van Dirk Bakker laat zich moeilijk meten. Wel laat zich vaststellen dat zijn missionaire bevlogenheid in de familie sporen getrokken heeft, want zowel zijn beide zoons als zijn kleinzoon gingen in zijn spoor

verder. Ze bezorgden hun vader bovendien een plaats in de geschiedenis door hem te herdenken – niet alleen in de tweede editie van de *Christelijke encyclopedie* (1956-1961) maar ook in de prestigieuze *Biographical Dictionary of Christian Missions* (1999), waarin alle grote christelijke zendelingen zijn opgenomen.

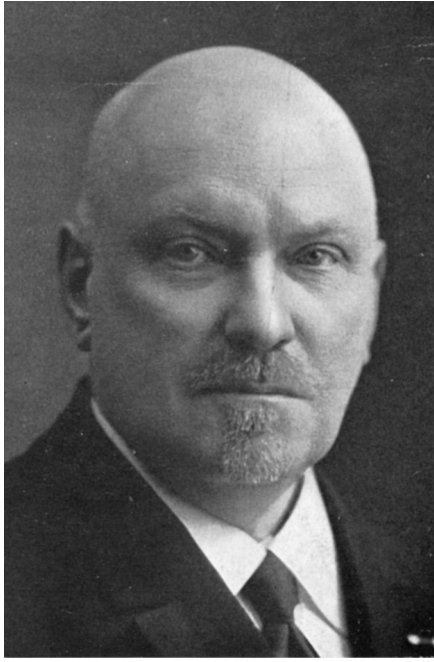
J. C. RULLMANN (1930)

37

Johan Coenraad Rullmann (1876-1936) was, veel meer dan herenboer en wereldburger Colijn, de personificatie van de gereformeerde wereld die tussen de twee wereldoorlogen haar hoogtepunt vond. En dat, terwijl Rullmann naar eigen zeggen een ‘echt kind van het Amsterdams Réveil’ was. Afscheiding en Doleantie vonden in amateur-historicus Rullmann echter hun woordvoerder. Onder invloed van zijn vader, die als vroom gemeentelid regelmatig voorging in dolerende kerken in en rond Amsterdam, doorliep Rullmann de klassiek gereformeerde weg: het Gereformeerd Gymnasium te Amsterdam, gevolgd door een studie theologie aan de VU.

Na zijn afstuderen verdween Rullmann in de pastorie. Hoe nauwgezet en vroom hij zijn kerkelijke taken ook vervulde, zijn hart lag bij de geschiedschrijving van zijn eigen groep. Ieder vrij uur ging op aan de bestudering van de voormannen, van wie in de eerste plaats Abraham Kuyper moet worden genoemd. Naast een driedelige Kuyper-bibliografie publiceerde hij een reeks apologetische werken over onder meer het goed recht van Afscheiding en Doleantie in de Nederlandse Hervormde Kerk in de negentiende eeuw en over zijn leermeester F. L. Rutgers. Anno 2007 maakt zijn werk een gedateerde indruk, vooral door de hagiografische toon waarvan vooral zijn levensschetsen van Kuyper en Colijn zijn doortrokken.

Maar ook anno 1930 bestonden al bezwaren tegen Rullmanns werk. De historicus Arnout van Schelven zag er zelfs reden in zich tegen de voordracht van Rullmann als eredoctor te keren. Erepromotor H. H. Kuyper verdedigde Rullmann echter door te wijzen op het vele bronnenonderzoek dat ten grondslag lag aan vooral zijn negentiende-eeuwse kerkgeschiedenis. Daar had Van Schelven niet van terug. Hij genoot nu eenmaal minder aanzien dan zijn tegenvoeter, die dat jaar niet slechts was verkozen tot rector magnificus maar zich boven-

J. C. Rullmann.

dien bekleed wist met het onzichtbare gezag van de erfgenaam van de stichter van de Vrije Universiteit.

Kuyper was het ook die Rullmann zijn bul overhandigde. Zijn toespraak bij die gelegenheid is met de kennis van tegenwoordig niet zonder een gevoel van vervreemding te lezen. Niet alleen had Rullmann als bewonderend toehoorder in de collegebanken van zijn erepromotor gezeten, Kuyper sprak ook met een nu merkwaardig aandoende distantie over het werk dat de kersverse eredoctor verricht had ten behoeve van de bibliografie van 'Dr. Kuyper', waarmee hij op zijn vader doelde. De belangrijkste reden voor de toekenning achtte Kuyper gelegen in 'de warme liefde' die uit zijn geschiedschrijving sprak 'voor de mannen, die God ons schonk in de 19e eeuw, om ons volk weer terug te voeren naar Zijn Woord. Het machtige werk Gods, dat Hij door hun hand tot stand heeft gebracht in Zijn Kerk, voor ons volk te beschrijven, is Ds. Rullmann's levenstaak geweest, en die taak heeft hij met eere vervuld.'

Rullmann op zijn beurt beschouwde het als 'een bijzonder voorrecht' juist uit handen van zijn leermeester het doctoraat te mogen ontvangen, aangezien Kuyper hem historisch had leren denken.

De historicus en bibliograaf Rullmann heeft het einde van de verzuiling, dat rond 1960 zijn beslag krijgt, nauwelijks overleefd. De tweede editie van de *Christelijke encyclopedie*, toch een werk dat de traditie in ere hield, nam hem niet eens op. Dat deed wel het veel modernere *Biografisch Lexicon voor de geschiedenis van het Nederlands Protestantisme*. Zo werd de veelschrijver en verdienstelijk bibliograaf, die in 1930 nog zoveel erkenning had gekregen voor zijn onblusbare ijver, toch nog recht gedaan.

J. J. C. VAN DIJK (1938)

Jannes Johannes Cornelis Van Dijk (1871-1954) was in de jaren dertig de enige, die in aanmerking kwam voor een eredoctoraat. Tussen 1929 en 1949 was hij directeur van de Vereeniging voor Hooger Onderwijs op Gereformeerden Grondslag en bekleedde daarnaast tal van nevenfuncties, variërend van het voorzitterschap van de vereniging krankzinnigengesticht 'Vrederust' te Bergen op Zoom tot aan het lidmaatschap van de Raad van Commissarissen van het dagblad *De Stan-daard*. In zijn ambtelijk leven was Van Dijk tussen 1921 en 1925 al

J. J. C. van Dijk (met zijn rug naar de camera) wordt gefeliciteerd door erepromotor V. H. Rutgers.

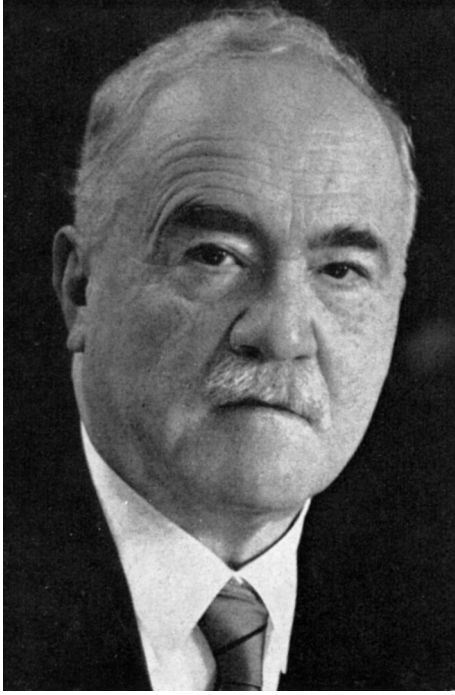
eens minister van Oorlog geweest, een ambt dat hij opnieuw bekleedde toen hem op 1 juli 1938 het nieuws over het eredoctoraat bereikte. Nederig had de senaat de excellentie gevraagd of hij zich deze promotie wilde laten 'welgevallen'. Die nederigheid was op niets gebaseerd. Van Dijk beschouwde het eredoctoraat namelijk als een 'hooge eer', zo berichtte hij per kerende post. Op 20 oktober 1938 ontving hij de bul uit handen van prof. mr. V. H. Rutgers. De motivering voor het doctoraat was, zo blijkt uit een geheim voorstel in het senaatsarchief, geschreven door Rutgers' collega prof. mr. P. S. Gerbrandy, sinds 1930 hoogleraar handelsrecht, burgerlijk procesrecht en faillissementsrecht. Gerbrandy wees op 'de langdurige en gewichtige arbeid van Van Dijk in dienst van het recht'. Die arbeid zou hem 'als een rechtsgeleerde' doen kennen – geen gekke kwalificatie voor de gesjeeste rechtenstudent, die Van Dijk was. Het recht was echter niet de belangrijkste reden Van Dijk het eredoctoraat toe te kennen. Die was gelegen in zijn verdediging van 'de rechtmatigheid van de nationale defensie'. Hij had, aldus Gerbrandy in het ambtelijk jargon van de jaren dertig, 'daarbij aan de orde komende diepere vragen niet vermeden, maar stelselmatig en grondig behandeld, en steeds doen blijken, door een krachtige overtuiging beziel, in de handhaving van het recht den eenigen en afdoenden grondslag van de nationale verdediging te zoeken'. Erepromotor Rutgers zei het bij de uitreiking korter en krachtiger: 'Aan de landsverdediging is zijn leven gewijd, die hij nooit anders zag dan als rechtshandhaving.' Van Dijk verdiende het eredoctoraat volgens Rutgers ook nog om buitenwetenschappelijke redenen: zijn geestverwantschap met de Vrije Universiteit en zijn christen-zijn. De Vrije Universiteit, aldus Rutgers in zijn promotierede, 'heeft zijn uitgangspunt in het woord van den Almachtige, Schepper van hemel en aarde, en die in het geloof vastheid geeft. Op deze grondslag staat ook Minister Van Dijk: zijn openbare leven legt daarvan getuigenis af; zijn nauwe betrekking tot de Vrije Universiteit bewijst het.'

Na de oorlog was het met de reputatie van Van Dijk gedaan. Hij werd niet alleen beschouwd als een representant van de 'conservatieve' ARP in de jaren dertig, maar ook verantwoordelijk gehouden voor het 'falend' defensiebeleid voor de Tweede Wereldoorlog. In 1969 opende rijksgeschiedschrijver Loe de Jong in *Voorspel*, het eerste deel van zijn magnum opus *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*, de aanval op Van Dijk. Hij hekelde de gebrekkige inspannin-

42 gen van de opeenvolgende kabinetten-Colijn om de defensie op peil te brengen. In mei 1940 zou Nederland daarvoor een zware prijs hebben betaald, aldus De Jong. De antirevolutionair Hendrik Algra, die nog niet kon weten dat hij een decennium later eveneens tot eredoctor zou worden bevorderd, klom in de pen en schreef in *Antirevolutionaire Staatskunde* een vurige verdediging van zijn in 1954 overleden partijgenoot. Volgens Algra hield Van Dijk vanaf het allereerste begin van zijn politieke loopbaan, die viel in 1921, pleidooien voor een stevige defensie. Hij keerde zich tegen De Jong's schets van Van Dijk. Volgens Algra baseerde De Jong zich op eenzijdige bronnen, zou hij de Kamerstukken niet kennen en bovendien onvoldoende op de hoogte zijn van de politieke verhoudingen destijds. 'Wie het werk van J. J. C. van Dijk nagaat en daarbij de handelingen van de Staten-Generaal als een bron van de eerste rang beschouwt en voortdurend raadpleegt, die krijgt diep respect voor de bekwaamheid en strijdbaarheid van deze integere en vasthoudende man, die had te werken onder uiterst moeilijke omstandigheden', zo luidde het oordeel van Algra.

MAX HUBER (1950)

Het eredoctoraat dat volkenrechtgeleerde Max Huber (1874-1960) op 20 oktober 1950 uit handen verkreeg van prof. dr. Gesina van der Molen, was niet het eerste. Huber was dezelfde onderscheiding al toegekend in Lausanne, Oxford en Parijs. Wat was er voor bijzonders aan Huber dat nu ook de rechtenfaculteit van de vU de Zwitser besloot voor te dragen? Vier redenen werden opgesomd: Huber had als publicist het volkenrecht van een wetenschappelijke basis voorzien, hij zou bovendien vorm gegeven hebben aan zijn idealen door als rechter en voorzitter van het Permanente Hof van Internationale Justitie in Den Haag te fungeren en daarbij 'zichzelf steeds de hoogste eisen van verantwoordelijkheid en gerechtigheid' te hebben opgelegd. Konden die drie redenen ook door de andere universiteiten worden opgevoerd, de vierde lijkt uitsluitend aan de vU te zijn voorbehouden. Huber werd 'in de ruimere zin' als een geestverwant beschouwd. Grote waardering had de faculteit voor het feit dat hij 'met name ook als voorzitter van het Rode Kruis, steeds openlijk en onomwonden, waar dit pas gaf, voor zijn Christelijke overtuiging is uitgekomen'.

Max Huber.

44 Zijn christelijke levensovertuiging was hem niet met de papelepel ingegoten. Max Huber kwam in 1874 ter wereld als zoon van een Zwitserse grootindustriële. Hij studeerde rechten in zijn geboortestad Zürich en kwam onder invloed van het vredespleidooi *Die Waffen nieder* (1889) van de pacifistische schrijfster Bertha von Suttner. Na zijn studie ontpopte hij zich tot wereldburger, die de continenten bereisde. Rond de eeuwwisseling reisde Huber door onder meer Rusland, Amerika, Australië en China. Vandaar werd hij in 1902, 27 jaar oud, teruggeroepen naar zijn vaderstad Zürich om een professoraat in het staats- en volkenrecht te bekleden.

Vijf jaar later deed Huber Nederland aan. Als afgevaardigde van Zwitserland nam hij deel aan de Tweede Haagse Vredesconferentie in 1907. Dit werk kreeg hem zo in de greep dat hij het hele interbellum door bleef ijveren voor de vrede. Was het niet als gedelegeerde van vredesconferenties, dan wel als lid van de Volkenbond of als rechter van het Internationaal Gerechtshof. Alsof het nog niet genoeg was, trad Huber in 1928 toe tot het Rode Kruis en zette zich in voor vluchtelingen en ontheemden.

Huber werd inmiddels gedreven door het christelijk geloof. Niet zijn internationale activiteiten, maar een ernstige ziekte deed hem in 1922 (opnieuw) naar de bijbel grijpen. Volgens promotor Gesina van der Molen had zijn bekering grote gevolgen voor zijn rechtsopvattingen. Ging Huber in zijn rechtsbeschouwing vóór zijn bekering uit van de bestaande machtsverhoudingen, nadien beklemtoonde hij het normatieve recht – gestoeld op de tien geboden.

Van der Molen erkende in haar laudatio dat Huber niet als een calvinist ‘in den streng principiëlen zin’ kon worden beschouwd. En toch waardeerde zij Huber als ‘one of us’ aangezien hij ‘het Woord van God aanvaardt als de enige grondslag voor de opbouw van een internationale rechtsorde’.

Huber aanvaardde zijn vierde eredoctoraat met de gebruikelijke dankzegging, waarin hij verwees naar zijn vroege kennismaking met Nederland, het land waar het internationale recht zetelde. In de kantlijn van de door Huber uitgesproken rede, die in het archief van promotor Van der Molen aanwezig is, staat de passage over zijn christelijke opvatting van het recht aangestreept – het bewijst ten overvloede hoeveel waarde zij daaraan hechtte.

Voor Huber was het vierde eredoctoraat geen routine. Hij bereidde

zich er minutieus op voor en bestookte Van der Molen met vragen. Moest hij zich de dag voor de plechtigheid aan de rector voorstellen? Welke kleding moest hij dragen? Moest hij na de laudatio meteen antwoorden? En hoe lang mocht zijn rede eigenlijk zijn? De vragen van Max Huber leren dat de toekenning van een eredoctoraat nooit routine wordt – zelfs niet als men er een verzamelaar van is.

JOSEF BOHATEC (1950)

Van de drie laureaten die in 1950 een eredoctoraat ontvingen was de Oostenrijkse theoloog en filosoof Josef Bohatec het minst bekend. Dat feit was Doede Nauta, hoogleraar kerkrecht en kerkgeschiedenis, niet ontgaan. In *Trouw*, waarvoor hij leven en werk van Bohatec beschreef, gaf hij aan waarom Bohatec bij de achterban geen schok der herkenning opriep. ‘Bohatec is allerminst een man geschikt en met aanleg, populair te worden. De kwaliteiten van een volksredenaar bezit hij in geen enkel opzicht. Zijn schrijftrant, hoe duidelijk ook, mist alle zwaarigheid en gloed, die een auteur boeiend kunnen maken.’ Een pittig oordeel, waarmee echter niets is miszegd. Bohatec was een typische geleerde uit het Duitse taalgebied: grondig maar droog, wetenschappelijk maar weinig sprankelend. Bohatec maakte al voor de Eerste Wereldoorlog naam als kenner van de Franse hervormer Calvin. In 1909 publiceerde hij over diens opvattingen over Gods voorzienigheid, enkele jaren later gevolgd door een studie over de confrontatie tussen het reformatorisch denken en dat van de zeventiende-eeuwse rationalist René Descartes.

In 1913 werd Bohatec hoogleraar systematische theologie in Wenen, in de woorden van Nauta ‘een voorpost van het Protestantisme midden in het Roomse gebied’. Ook erepromotor Herman Dooyeweerd beklemtoonde ‘de grote roep’ die van Bohatecs colleges uitging. Volgens Dooyeweerd speelde Bohatec een ‘nauwelijks te overschatten’ rol bij de herleving van het calvinisme in Midden-Europa. Maar Dooyeweerd wees ook op nog iets anders: Wenen stond in de jaren dertig onder druk van volkse bewegingen en ging vanaf 1938 gebukt onder de Anschluss bij nazi-Duitsland. In die periode zou Bohatec een ‘man van formaat’ zijn geweest. Dooyeweerd legde zo de nadruk op de jaren dertig omdat hij Bohatec toen echt leerde kennen. Na de oprich-

J. Bohatec luistert naar de laudatio van erepromotor H. Dooyeweerd.

ting van de Vereniging voor Calvinistische Wijsbegeerte in 1936 werd de 60-jarige nestor Bohatec onmiddellijk en enthousiast lid. Zijn het daaropvolgende jaar verschenen studie over Calvin en de staat maakte grote indruk op Dooyeweerd. Omgekeerd toonde Bohatec zich niet minder geïmponeerd door Dooyeweerds toen verschenen studie *De wijsbegeerte der wetsidee*. De roem van dat boek houdt tegenwoordig gelijke tred met het slechte gerucht over de zware stijl waarin het zou zijn geschreven. Des te opmerkelijker dat Bohatec kort na verschijning in 1935 repte over 'het genoeg' waarmee hij de studie had gelezen.

47

Promotor Dooyeweerd en erepromovendus Bohatec waren sindsdien wapenbroeders. Daarmee is niet gesuggereerd dat de erepromotie een vriendendienst was. Bohatec had zoveel wetenschappelijke inhoud en lag zozeer op gereformeerde koers dat de promotie meer dan gerechtvaardigd was. Ook al was hij dan niet zo mediageniek, om het in moderne termen uit te drukken.

JAN SCHOUTEN (1950)

Wie anno 2007 aan Jan Schouten (1883-1963) denkt, denkt aan een voorbijge wereld. Jan Schouten, tussen 1933 en 1956 fractievoorzitter van de Antirevolutionaire Partij (ARP) en tijdens de oorlog een onverschrokken verzetsman die zonder ironie het predikaat 'held' verdient, was een gereformeerde mannenbroeder zoals Nederland na hem niet meer kende. Een autodidact wiens loopbaan een variatie was op de aloude uitdrukking 'van krantenjongen tot miljonair'. In zijn geval: van schippersknecht tot directeur van de Rotterdamse Boaz bank. Voor de oorlog diende Schouten nog onder de onaantastbare Hendrikus Colijn. Maar toen al gaf hij blijk van een onafhankelijke geest en een sterke persoonlijkheid.

Na de oorlog trad zijn leiderschap onverbloemd aan de dag. Gevleugeld zijn de woorden die hij, sterk vermagerd, sprak bij terugkeer uit het concentratiekamp: 'Ik ben niet veranderd.' Schouten keerde zich tegen de gedachte aan een 'doorbraak' tussen de diverse politieke en maatschappelijke 'zuilen' en wenste het vooroorlogse bestel in ere te houden. Hij was de enige niet: de Nederlandse kiezer zou na 1945 voornamelijk langs traditionele lijnen stemmen. Pas later, in de roe-

J. Schouten luistert naar de laudatio van erepromotor A. M. Donner.

rige jaren zestig, toen de ARP als onderdeel van het ‘vermolmd’ bestel verguizing ten deel viel, werd Schouten als een ouderwets man beschouwd die de tekenen des tijds niet had verstaan.

Anno 1950 was van die verguizing nog geen sprake. Integendeel, zo fier als Schouten overeind stond, zo fier fungeerden ook nog de partijen. De Antirevolutionaire Partij zocht, onder zijn aanvoering, in het isolement haar kracht. Zonder veel succes, maar dat deed weinig afbreuk aan zijn reputatie. Schouten was voor het antirevolutionaire volksdeel de onbetwiste leider, ook al miste hij het charisma van zijn voorganger Colijn. Dat zijn promotor op 20 oktober 1950 de jonge jurist André Donner was, mag pikant worden genoemd. Donner en Schouten hadden veel met elkaar te maken gehad tijdens de oorlog. De jonge student rechten was betrokken bij de ondergrondse verzetskrant *Trouw*. In 1945, Colijn was niet meer in het land der levenden, had Schouten de leiding van de inmiddels weer bovengronds opererende ARP op zich genomen. Schouten drukte de ook in antirevolutionaire kring populaire gedachte aan doorbraak middels krachtige, urenlange betogen de kop in. ‘Men kreeg’, aldus Donner, ‘een herscholingscursus in anti-revolutionaire staatkunde, met als uitgangspunt dat orde alleen maar wordt hersteld door de grondslagen van voorheen weer op te zoeken en daarop voort te bouwen.’

49

Donner moet grote waardering hebben opgevat voor de principiële betogen van zijn politiek leider. In zijn toespraak bij de toekenning van het eredoctoraat riep hij de standvastige opstelling van Schouten na de bevrijding in herinnering. ‘Toen na de bevrijding anderen min of meer waren bevangen door de tijdgeest van een onder de bezetting opgebloeide romantiek, die ook op staatkundig terrein dreef tot een “schwärmen” met alles, wat nieuw heette en wat anders dan anders leek, heeft de heer Schouten van de aanvang af zich beijverd ons volk terug te roepen tot de realiteiten van het Nederlandse volksleven en tot de beginselen van een gezond en evenwichtig staatsbestel.’

Ook na de oorlog zou Schouten zich, aldus Donner, als oppositieleider hebben laten leiden door de overtuiging dat het volk zonder Gods Woord ten prooi zou vallen aan ‘de vernieuwingsdrang en experimenterlust van zijn leiders’. De promotierede van Donner toont nog eens hoezeer dit doctoraat in het teken stond van de verering van de grote voorman van de eigen zuil. Maar Schouten was ook van heel Nederland, zo maakte minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen

50 F. J. Th. Rutten na afloop van de plechtigheid duidelijk door de kersverse eredoctor de versierselen behorende bij de koninklijke onderscheiding tot commandeur in de Orde van Oranje Nassau om te hangen. Rutten eerde de Vrije Universiteit, 'welke gedurende 70 jaren op zo roemrijke wijze de wetenschap heeft gediend, meer generaties van studenten heeft gevormd en uit wier midden vele nationale figuren zijn voortgekomen'. Dagblad *Trouw*, spreekbuis van de gereformeerde wereld, was trots. 'Schouten', schreef de krant in een hoofdredactioneel commentaar een dag na de promotie, 'is in Nederland de belichaming van het Calvinisme. Hij vertoont in zijn persoon het geloof en het karakter van den Calvinist op zijn best.' Met genoeg memoreerde de krant dat ook Schoutens politieke tegenstanders bij de plechtigheid acte de presence gaven. 'Niet uit eigengereidheid en niet omdat wij zo zelfverzekerd zijn', zo haastte de krant eraan toe te voegen. 'Maar omdat wij geloven, dat ook anderen gisteren iets gezien en ervaren hebben van de kracht, die het Reformatorisch geloof in ons volksleven betekent.'

A. J. VAN DER MERWE (1952)

Kostte het de senaat grote moeite Joh. C. van Rooy een eredoctoraat toe te kennen, kandidaat Abraham Johannes van der Merwe (1897-1978) stuitte niet op bezwaren. Terwijl de theoloog toch, als predikant van de Nederduits Gereformeerde Kerk in Kaapstad, als steunpilaar van het apartheidsbewind kon gelden. Maar dat was nog geen overheersend bezwaar aan de v.u., al werd in de senaat door sommigen meesmuilend gesproken over het regime.

Van der Merwe werd vooral als theoloog gewaardeerd. 'Hij heeft de laatste tien of vijftien jaar tegenover het opkomend Barthianisme en tegenover het opdringend Methodisme hoe langer hoe meer positie gekozen', heet het in de notulen van de senaat die over het eredoctoraat gaan. En historicus G. J. Schutte, kenner bij uitstek van de Nederlands-Zuid-Afrikaanse verhoudingen, voegt daar in 2005 nog aan toe: en hij was voorzitter van de Van Riebeeck-herdenkingscommissie. Dat woog zwaar voor de v.u. Begin jaren vijftig had president-curator mr. dr. J. Donner zitting genomen in het Erecomit  dat de festiviteiten organiseerde ter ere van het feit dat de Verenigde Oost-Indische

A. J. van der Merwe (links) met J. Waterink.

Compagnie driehonderd jaar tevoren onder leiding van Jan van Riebeeck voet aan wal had gezet in Zuid-Afrika.

52 Meer dan zijn theologisch werk waren het vooral die inspanningen die de historicus prof. dr. A. Goslinga beklemtoonde in zijn toespraak tot de laureaat. Hij voerde de toehoorders mee naar 1652, toen de 'Dromedaris', het schip van Van Riebeeck, voor scheep ging naar Zuid-Afrika – met de statenbijbel aan boord. In zijn voetspoor zette ook Willem van der Merwe voet aan wal. Goslinga memoreerde dat het geslacht Van der Merwe in driehonderd jaar tijd zou uitgroeien tot 23.000 zielen, waarvan eredoctor Abraham Johannes er een was. 'Gij kunt onder uw volk gelden als een representatieve figuur. Voor uw eigen volk zij alleen heil wanneer het onder gewijzigde omstandigheden trouw blijft aan wat het in de 17e eeuw uit het moederland heeft meegekregen.'

Van der Merwe beschouwde het eredoctoraat als een eerbewijs voor zowel Zuid-Afrika als de Nederduits Gereformeerde Kerk. Hij sprak de wens uit dat de plechtigheid 'het bewustzijn moge verdiepen van de verborgen eenheid welke er is tussen Nederland en Zuid-Afrika'. Die wens zou nog geruime tijd in vervulling gaan: tot in de jaren zestig zou het apartheidsregime in gereformeerd Nederland een warm pleitbezorger vinden.

JOH. C. VAN ROOY (1952)

In januari 1951 bepleitte de economische faculteit van de VU een eredoctoraat aan een Zuid-Afrikaan. Dit 'ter versteviging van de banden tussen Nederland en Zuid-Afrika in het algemeen en het Calvinistisch volksdeel in het bijzonder'. De faculteit was dit ingefluisterd door dr. W. J. Kolkert, voormalig directeur van de Christelijke HBS in Amsterdam en actief in de Nederlands Zuid-Afrikaanse Vereniging.

Verscheidene namen beval Kolkert aan – met bijbehorende kwalificatie. Hij toonde zich geen fan van J. C. van Rooy (1890-1953), die voorzitter was van de Broederbond (een vereniging die tot doel had de Afrikaner eenheid en taal te bevorderen) en vroeg zich af hoe beoogd promotor prof. dr. J. Waterink, hoogleraar pedagogiek, hier over dacht. Die zag geen probleem, maar moest wel alle moeite doen de senaat van de voordracht van Van Rooy te overtuigen. Diens voorzitter-

Joh. C. van Rooy (links) gefeliciteerd door A. Goslinga.

schap van de Broederbond lag de senaat zwaar op de maag. De rechtsgeleerde prof. dr. I. A. Diepenhorst en de theoloog G. C. Berkouwer beschouwden Van Rooy als een steunpilaar van de Zuid-Afrikaanse apartheidspolitiek.

54 Waterink moest alle moeite doen de senaat te overtuigen. In Van Rooy zou het 'broedervolk' worden geëerd. Trouwens, zo voegde Waterink er fijntjes aan toe, het jaar daarvoor was het geen bezwaar geweest de rector af te vaardigen naar de Universiteit van Potchefstroom, toch het centrum van Afrikaner nationalisme. 'Waarvoor zijn er nu dan bezwaren tegen nationale figuren?' De suggestie dat de Broederbond iets uit te staan had met nationaal-socialisme, werd door Waterink fel bestreden. De bond was in 1918 opgericht, dus nog voor Hitler (in 1919) toetrad tot de NSDAP. Tijdens de Tweede Wereldoorlog was Van Rooy lid van een adviescommissie van generaal Smuts, die aan geallieerde zijde vocht – dus wat kon hem verweten worden?

Waterink zette grof geschut in om zijn opponenten te overtuigen. Aan de bezwaren viel af te lezen hoe de 'Engelse propaganda' werkte. De Zuid-Afrikaanse regering zou meer per hoofd aan de zwarte bevolking besteden dan de Engelse regering aan haar protectoraten. Berkouwer sputterde nog wat na: hij deelde 'het optimisme van den heer Waterink aangaande de Kafferpolitiek niet'. Maar het verbale geweld van Waterink miste zijn uitwerking niet: met uiteindelijk algemene stemmen werd het eredoctoraat aan Van Rooy verleend.

Op 20 oktober 1952 sprak Waterink zijn laudatio uit. Daarin waardeerde hij Van Rooy als 'volksopvoeder', die, onder meer als voorzitter van de Federatie van Afrikaanse Kultuurverenigingen, het stamverwante Afrikanervolk had opgestoten in de vaart der volkeren. Van Rooy, die aan de vU theologie had gestudeerd, toonde zich dolgelukkig met het eredoctoraat dat hij met trots en blijdschap in ontvangst zei te nemen. Het werd een heel feest, met tal van prominenten, onder wie de burgemeester van Amsterdam, de rector magnificus van de Universiteit van Leiden en natuurlijk van leden van culturele verenigingen en commissies voor de betrekkingen tussen Nederland en Zuid-Afrika. De meesten van hen zullen van de strijd in de senaat niets hebben meegekregen.

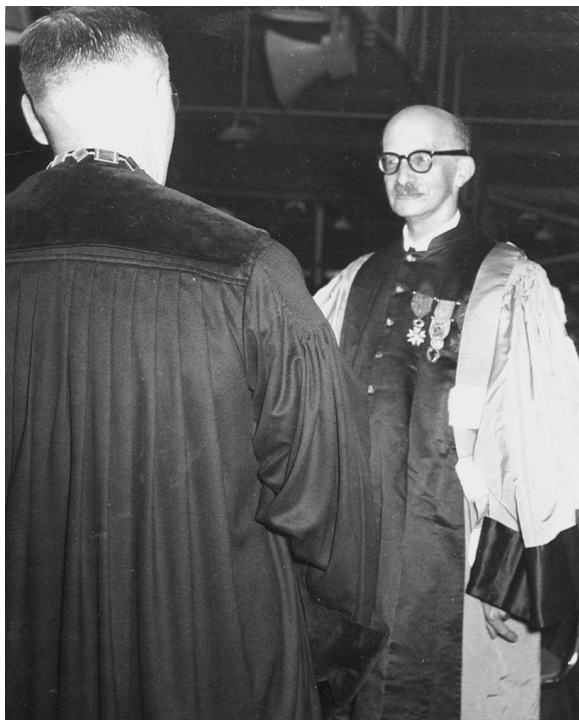
ÉMILE G. LÉONARD (1955)

In 1955 werd slechts één eredoctoraat uitgereikt. Opmerkelijk, want dit jubileumjaar (de vU bestond 75 jaar) had toch alle aanleiding kunnen zijn om met meerdere kandidaten op de proppen te komen. Dat was ook wel gebeurd. Naast kerkhistoricus D. Nauta, die zijn Franse ambtgenoot Emile Léonard (1891-1961) voordroeg, waren de medisch historicus G. A. Lindeboom en oudtestamenticus G. Ch. Aalders op de bres gesprongen voor respectievelijk Paul Tournier en Douglas Johnson. Tournier was een Zwitserse arts, die de geneeskunde vanuit zijn christelijk geloof praktiseerde. Tournier bezag de mens als schepsel Gods en beschouwde lichaam, ziel en geest als eenheid. Douglas Johnson was decennialang secretaris geweest van het Intervarsity Fellowship of Evangelical Unions en kan veeleer worden beschouwd als een evangelisch dan een gereformeerd theoloog. Beide kandidaten werden, ook na herhaalde stemming, door de senaat afgewezen. De kerkhistoricus Maarten Aalders veronderstelt in zijn studie *125 jaar Faculteit der Godgeleerdheid aan de Vrije Universiteit* dat de kandidaten vermoedelijk te weinig reformatorisch en te fundamentalistisch in hun schriftbeschuwing waren.

55

Zodoende werd alleen aan Léonard de doctorsbul overhandigd. Bij de Franse historicus kende de senaat geen aarzeling. Emile Léonard was van onverdachte huize. Hij had, na al enige bekendheid te hebben verworven met een beknopte overzichtsgeschiedenis van Normandië, naam gemaakt als historicus van het Franse protestantisme. In 1955 publiceerde Léonard met *Le protestant français* een gedegen overzicht van dat deel van Frankrijk dat zeker in de zestiende en zeventiende eeuw gebukt ging onder het rooms-katholieke Frankrijk – ofschoon Calvijns wieg in Noord-Frankrijk had gestaan. Dat Léonard meer was dan een historicus van de eigen gezindte bewees hij door nog datzelfde jaar (1955) *Remarques sur les "sectes"* te publiceren.

Niet alleen religieuze geschiedenis had zijn hart. Ook de krijgsgeschiedenis boeide hem, zo bleek enkele jaren nadat hij was bekroond aan de Vrije Universiteit. In 1958 boog hij zich over de problemen van het leger in de achttiende eeuw. Brede interesse kon Léonard niet worden ontzegd. Nochtans ontving hij het eredoctoraat als historicus van het protestantisme. En dat, terwijl zijn grote werk nog moest volgen. Tussen 1961 en 1964 publiceerde Léonard zijn magnum opus: een

E. G. Léonard met erepromotor D. Nauta.

driedelige overzichtsgeschiedenis van het protestantisme vanaf de Reformatie tot aan de twintigste eeuw. Toen het af was, mocht de inmiddels 73-jarige Léonard op zijn lauweren rusten.

De vU intussen, waar het eredoctoraat zonder slag of stoot was aanvaard, mocht tien jaar na dato terugzien op een goede greep. Aan de productieve historicus Léonard had de universiteit zich geen buil gevallen. Dat hij ook nog recht in de leer mocht heten, was daarbij mooi meegenomen.

57

H. W. TILANUS (1958)

Toen mr. H. K. J. Beernink het nieuws bereikte dat Hendrik Willem Tilanus (1884-1966) op 20 oktober 1958 aan de Vrije Universiteit een eredoctoraat in de rechtsgeleerdheid zou ontvangen, klom hij onmiddellijk in de pen om zijn voorganger als fractievoorzitter van de Christelijk-Historische Unie (CHU) in *Trouw* hulde te brengen. Beernink somde de verdiensten van Tilanus één voor één op: hij zou een grote staat van dienst hebben als militair, door niet alleen het leger te dienen als artillerieofficier maar ook als leraar aan de Koninklijke Militaire Akademie in Breda. Hij zou in zijn lange parlementaire loopbaan op de bres hebben gestaan voor het christelijk onderwijs. En hij zou als fractievoorzitter van de CHU, die hij tussen 1939 en 1958 leidde, grote verdiensten hebben gehad voor de Nederlandse samenleving.

Maar als belangrijkste verdienste van Tilanus beschouwde Beernink zijn succesvolle verzet tegen de Doorbraak: de roep om de 'historischen' te doen opgaan in een grote, niet op christelijke leest geschoeide volkspartij. 'Dat hij de Unie, met haar verschillende stromingen en haar grote vrijheidszin in de moeilijke naoorlogse jaren heeft geleid op een wijze, die niemand deed twifelen aan het positief-christelijk karakter van deze politieke groepering, is mede een grote verdienste geweest', schreef Beernink, die zijn artikel eindigde met de uitroep: 'doctor Tilanus, draag uw doctorshoed nog vele jaren met ere!'

Vermoedelijk heeft Beernink inzage gehad in het juryrapport dat promotor prof. dr. I. A. Diepenhorst, hoogleraar strafrecht, reeds had opgesteld. Ook Diepenhorst zag als Tilanus' grootste verdienste dat hij ('beginselvast en oecumenisch politicus') door de CHU 'als volksgroep van eigen structuur' bijeen te houden 'de zaak der Hervorming in Ne-

H. W. Tilanus volgt de pedel. Rechts staand minister-president W. Drees en minister van Onderwijs J. Cals.

derland krachtig had bevorderd'. Dat klonk mooi, al te mooi. Aan het krachtige leiderschap van de fractieleider was vooral in de jaren vijftig flink getwijfeld, in het bijzonder door C. Gerretson, hoogleraar koloniale geschiedenis in Utrecht. Gerretson vond Tilanus te slap, vooral waar het aankwam op de confrontatie met de Republiek Indonesië. Kon Gerretson het toch al niet zetten dat de Nederlands-Indische kolonie verloren was gegaan, de nuchtere Tilanus was hem niet krachtig genoeg tegenover de weerspannige Indonesische leider Soekarno. Dat Tilanus de CHU in de jaren vijftig (schoorvoetend, maar toch) het kabinet van de 'rode' Drees binnenloodste, vergaf Gerretson hem evenmin. Hoe hij over het eredoctoraat aan zijn politiek leider dacht, is niet overgeleverd: precies een week na de plechtigheid stierf Gerretson. 59

Tilanus zal de stormen, die tijdens zijn politiek leiderschap regelmatig opstaken, niet vergeten zijn. Hij reageerde in zijn dankwoord bescheiden op de loftuitingen van zijn promotor. Hij was zich 'diep bewust van de fouten en tekortkomingen die mijn dagelijkse arbeid aankleven'. De overtuigde christen Tilanus toonde zich 'oetmoedig dankbaar jegens Hem, Die de mens krachten geeft voor zijn levensarbeid'.

A. A. L. RUTGERS (1959)

Op de drempel van de jaren zestig eerde de VU nog eenmaal een vertegenwoordiger van een van de oude geslachten die de universiteit groot gemaakt hadden. Abraham Arnold Lodewijk (roepnaam: Bram) Rutgers (1884-1966) was een zoon van F. L. Rutgers, die naast Abraham Kuyper aan de wieg had gestaan van de universiteit in 1880 en samen met hem zes jaar later de gereformeerde uittocht uit de Nederlandse Hervormde Kerk organiseerde.

Het lag dan ook voor de hand dat Bram Rutgers aan de VU zou studeren. Het werd wis-en natuurkunde. Na zijn afstuderen werkte Rutgers enige tijd als leraar 'natuurlijke historie' op het Marnixcollege in Rotterdam. Maar het avontuur trok: Rutgers ging in 1910 naar Nederlands-Indië. Hij begon daar als botanisch assistent om spoedig op te klimmen tot directeur Landbouw, Nijverheid en Handel in Buitenzorg. Die functie gaf al aan dat Rutgers meer was dan uitsluitend bioloog.

A. A. L. Rutgers luistert naar de laudatio van erepromotor L. W. G. Scholten.

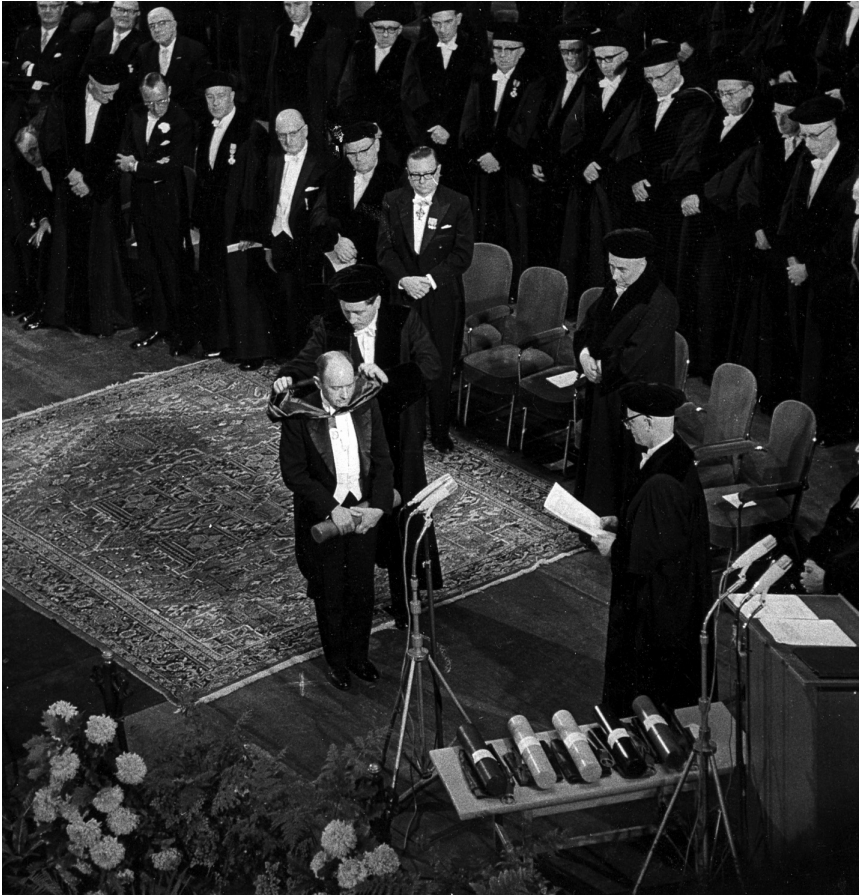
Zijn bestuurlijke kwaliteiten begonnen op te vallen. Zijn netwerk in de antirevolutionaire wereld deed de rest. In 1928 werd Rutgers gouverneur van Suriname, een functie die hij vijf jaar zou bekleden. In 1933, na 23 jaar in de koloniën te hebben doorgebracht, keerde Rutgers terug naar het moederland. Hij werd kortstondig lid van de Tweede Kamer voor de Antirevolutionaire Partij voordat hij – in 1936 – toetrad tot de Raad van State.

Rutgers bracht de oorlog in gevangenschap door en moest beleven dat zijn broer Victor in 1945 omkwam in gevangenschap in Bochum. De zestigjarige werd in 1945 als een oudere staatsman beschouwd en in die hoedanigheid ook op waarde geschat. Eerst werd hij commissaris van de koningin in Zuid-Holland, om zijn loopbaan te beëindigen als vice-president van de Raad van State. Tegenwoordig zouden wij zeggen: als ‘onderkoning van Nederland’.

Het was die staatsrechtelijke loopbaan, die deze bioloog-van-huis-uit op 20 oktober 1959 een eredoctoraat in de rechten opleverde. Hij ontving die uit handen van de rechtsgeleerde prof. mr. L. W. G. Scholten, met wie Rutgers zowel goede als slechte tijden had beleefd. Ze kenden elkaar uit de ARP en hadden beiden onder de Duitse bezetting gevangen gezeten. Na zijn politieke en maatschappelijke verdiensten als gouverneur, Tweede Kamerlid en vice-president van de Raad van State te hebben opgesomd, eindigde Scholten met een lofrede op Rutgers’ standvastige houding tijdens de oorlog – de oorlog, die zowel cesuur als ijkpunt in beider levens was. ‘Gij waart in de bezettingstijd een der verdedigers van het recht dat met ons geboren is, omdat de eeuw in onze harten is gelegd, toen gij de stem der kerk luid deed spreken, toen het geluid van de staat niet kon worden geformuleerd. En door uw spreken voor de kerk hebt gij op de hoogste wijze het staatsrecht gediend. Gij hebt toen gehandeld als een braaf en eerlijk vaderlander, als een goed christen.’

JACQUES ELLUL (1965)

Van alle zes eredoctores die in 1965 werden voorgedragen, was de Franse jurist en socioloog Jacques Ellul (1912-1994) zonder twijfel wetenschappelijk gezien het grootste licht. Hij was auteur van een veelzijdig oeuvre, waarin vooral zijn driedelige studie over de techniek op-

J. Ellul krijgt de kappa omgehangen van J. Lever. Erepromotor S. Gerbrandy kijkt goedkeurend toe.

valt. Het eerste deel, *La technique ou l'enjeu du siècle* (De techniek of de inzet van de eeuw), verscheen in 1954 en vestigde zijn reputatie. Het boek bevatte een felle kritiek op de schaduwzijde van de zich stormachtig ontwikkelende techniek. Die zou leiden tot een doelmatigheid, waaruit de ziel was verdwenen. De romanschrijver Aldous Huxley, auteur van de anti-utopistische roman *Brave New World*, introduceerde *La technique ou l'enjeu du siècle* in de Angelsaksische wereld, waardoor Ellul wereldfaam zou verwerven.

63

Zover was het anno 1965 nog niet. Ellul was wel bekend, maar stond nog in de schaduw van toen furore makende denkers als Jean-Paul Sartre, Michel Foucault en Claude Levi-Strauss. Wel had het uitgesproken maatschappijkritische werk van Ellul de Vrije Universiteit al bereikt – maar dan vooral omdat de socioloog zijn werk schreef ‘in isolement’, zoals de rector van de Vrije Universiteit, prof. dr. R. Schippers, Ellul liet weten. De protestant Ellul verrichtte zijn werk in het katholieke dan wel seculiere Frankrijk. Daarop legde ook erepromotor prof. mr. S. Gerbrandy de nadruk in zijn laudatio. Hij noemde Ellul ‘één van de groten van onze tijd’. Groot was Ellul vooral omdat hij zijn kennis en ervaring inzette om de mens te dienen. En dienen wilde zeggen: te wijzen op de waarheid die in Jezus Christus was geopenbaard.

Jacques Ellul, geboren in 1912 en gestorven in 1994, was een bijzonder geleerde. In zijn jonge jaren werd hij gegrepen door *Het Kapital* van Karl Marx. Het boek was, zo zou hij later verklaren, ‘de eerste schok die mij een universele verklaring van de wereld gaf’. Dat Ellul behoefte voelde aan een universele wereldverklaring blijkt ook uit de tweede bron, waaruit hij dronk: de bijbel. Ellul zag geen tegenspraak tussen marxisme en godsdienst. Integendeel, het waren voor hem completerende levenbeschouwingen. Waar het marxisme de maatschappij analyseerde, beschreef het christendom de *condition humaine*, waarin liefde, verdriet en dood een plaats hadden.

Het oeuvre van Ellul kan worden beschouwd als een eigenzinnige variant op de maatschappijkritiek die ook door de destijds opgang makende Frankfurter Schule werd geleverd: de kapitalistische, op winst beluste maatschappij zou de mens van zichzelf vervreemden. De Vrije Universiteit legde met het eredoctoraat in 1965 de nadruk op de protestantse moralist Ellul, maar was ook vatbaar voor zijn maatschappijkritiek. Zo bezien vormde Ellul een eerste teken voor de nieuwe wind

die in de jaren zeventig en tachtig ging waaien – een wind die van links kwam.

EFRAIN JONCKHEER (1965)

64 Op 20 oktober 1965 werd Efrain Jonckheer (1917-987), minister-president van de Nederlandse Antillen, 48 jaar. Hij kreeg een verjaarscadeau waarvan hij voordien nooit had durven dromen en dat hij nadien nooit meer zou krijgen: een eredoctoraat. Zijn promotor, prof. mr. W. F. de Gaay Fortman, van huis uit zeer vertrouwd met de Antillen waar hij een deel van zijn jeugd doorbracht, liet niet na dit in zijn toespraak te vermelden.

Jonckheer ontving het eredoctoraat natuurlijk niet voor niets – en zelfs niet voor zijn minister-presidentschap in de jaren zestig. De bul kwam hem toe in het licht van zijn rol in het streven naar zelfstandigheid van Curaçao. Jonckheer was als minister-president in 1954 ondertekenaar van het Koninkrijksstatuut, dat de Antillen relatieve vrijheid verschafte. 'Het Statuut was niet in alle delen in overeenstemming met datgene wat U tot dan toe had voorgestaan', merkte De Gaay Fortman in zijn toespraak op. Dat was nog zacht uitgedrukt. Jonckheer had namelijk een harde strijd gevoerd tegen toenmalig gouverneur A. A. M. Struycken, die als vertegenwoordiger van de Koninkrijksregering besluiten van de Antilliaanse ministerraad dreigde te *overrulen*. Na een harde strijd, waarin Jonckheer de positie van Struycken vakkundig ondermijnde ('de gouverneur heeft geen eigen mening') won hij het pleit. Dit gevecht laat onverlet dat Jonckheer een loyale partner van de Nederlandse regering was, die wel politieke ruimte opeiste maar ook binnen die ruimte opereerde. Daarom werd hij ook geprezen door De Gaay Fortman, die memoreerde dat Jonckheer de 'grenzen' van het statuut onderkende en 'binnen die grenzen' de koninkrijksrelaties 'tot een levende zaak' had helpen maken.

Het eredoctoraat was niet onomstreden: de jurist G. van Ginsbergen had op 28 december 1964 een krachtig protest laten klinken in een brief aan promotor De Gaay Forman. Volgens Van Ginsbergen had Jonckheer 'persoonlijk in genen dele medegewerkt' aan het Koninkrijksstatuut. 'Te zijnen opzichte is ook geen ander feit te noemen dat in aanmerking zou kunnen komen voor welke academische on-

E. Jonckheer krijgt de kappa omgehangen van J. Lever.

derscheiding dan ook.' Omdat De Gaay Fortman niet reageerde, richtte Van Ginsbergen zich met een brief tot *Elseviers Weekblad*, waarmee hij zijn protest openbaar maakte. 'In intellectuele kringen van de Antillen doet men het plan om een kleine koopman die in de politiek is gegaan, te promoveren met een wrange glimlach af.' Maar Van Ginsbergen zelf kon er niet om lachen. Hij verweet de Vrije Universiteit zich 'op een merkwaardige manier' in de Antilliaanse politiek te mengen, nu midden jaren zestig weer verkiezingen voor de deur stonden.

66

Het eredoctoraat zal weinig invloed hebben gehad op die verkiezingen, maar feit is dat Jonckheer en zijn coalitie na de verkiezingen van 1966 door kon regeren. In 1968 trad hij af om gevolmachtigd minister in Den Haag te worden. Jonckheers loyaliteit aan Nederland zou hem nog een fikse domper bezorgen. In 1969 braken hevige onlusten uit op de eilandengroep. Per koninklijk besluit werd Jonckheer voorgedragen als opvolger van de in diskrediet geraakte gouverneur Cola Debrot. Maar de regering keerde, gedwongen door de onlusten, op haar schreden terug: als lid van de machtige, vanouds heersende blanke protestantse elite zou zijn benoeming olie op het vuur zijn. Het regerende kabinet-De Jong zag nieuwe onlusten in het verschiep en trachtte hem ervan te overtuigen af te zien van de benoeming. Jonckheer, op dat moment gevolmachtigd minister van de Antillen, wist zich gesteund door de Antilliaanse regering en betoogde dat alleen de 'revolutionaire' partij Frente Obrero zich tegen hem verzette. Maar het kabinet zette door en maakte zijn benoeming ongedaan, tot bittere frustratie van Jonckheer. Zijn latere benoeming tot ambassadeur van het koninkrijk in Venezuela zou de bittere pil nooit geheel kunnen vergulden.

CORNELIS RIJNSDORP (1965)

'Ik zou mezelf willen karakteriseren als een levend gelovig mens, die werkt zolang het dag is en probeert antwoord te geven op de vragen die van het leven uit op hem toekomen, daarbij gebruik makend van het hele apparaat dat in de loop van een lang leven te zijnen dienste is gekomen.' Zo eenvoudig en bescheiden als Cornelis Rijnsdorp (1894-1982) zichzelf hier omschrijft, zo eenvoudig en bescheiden schijnt hij in het dagelijks leven ook te zijn geweest. De letterkundige en recen-

C. Rijnsdorp ontvangt de felicitaties van erepromotor G. Kuiper.

sent, die even gemakkelijk literaire kritieken schreef in literaire bladen als in het dagblad *Trouw*, was de autodidact onder de zes eredoctores van de vU in 1965.

Rijnsdorp werd in Rotterdam geboren als jongste van zes kinderen in een gereformeerd gezin. Hij bezocht het Uitgebreid Lager Onderwijs (ULO), waarna hij kwam te werken op kantoor – doorgaans het eindstation van iemand met zijn achtergrond. Zo niet voor Rijnsdorp. 68 Als een christelijke variant op Franz Kafka bleef hij het kantoorleven weliswaar altijd trouw, maar gaf hij tevens met groot doorzettingsvermogen vorm aan zijn literaire aspiraties. En al schreef hij geen wereldschokkend proza als Kafka, met zijn romans en kritieken bracht hij de gereformeerde bevolkingsgroep literair bij de tijd – geen geringe verdienste, zo oordeelde de Faculteit der Letteren. Rijnsdorp werd het eredoctoraat toegekend ‘op grond van uitstekende verdiensten op het gebied van de letterkunde, waarbij met name gedacht is aan hetgeen u heeft gedaan voor een verantwoorde voorlichting aan het christelijke publiek in Nederland en aan de vorming ervan op het gebied van de literatuur en, meer algemeen, op dat van de cultuur’.

Promotor prof. dr. G. Kuiper, hoogleraar letterkunde, preees Rijnsdorp als ‘invloedrijk man’, die de kritiek ‘op uiterst zorgvuldige wijze beoefent, elk fenomeen, elke auteur voorzichtig en eerlijk benadert, ten volle recht wil doen, daarbij steeds uw eigen diep-christelijke levensovertuiging in uw oordeel betreffend, in een toegewijd pogen om ook daarin de weg te volgen die de Heer ons wijst’. Voor Rijnsdorp was 20 oktober ‘een onvergetelijke dag’, zo liet hij rector magnificus De Gaay Fortman weten: ‘U hebt ons met zorgen omringd en alles was voortreffelijk georganiseerd, tot de mooie rozen op onze hotelkamer toe.’

Het eredoctoraat mocht dan in de herfst van zijn leven zijn gekomen (Rijnsdorp was 71 jaar toen hij het eredoctoraat ontving), zijn meest invloedrijke periode moest toen nog aanbreken. Die begon met het samengaan van de bladen van het Diemerconcern (waaronder *De Rotterdammer*) met *Trouw*. Rijnsdorp schreef vanaf nu niet uitsluitend meer over literatuur maar over alles dat de redactie geschikt voor hem achtte – of dat nu wijsgerige of psychologische werken waren. Al bleef Rijnsdorp buiten protestants-christelijke kring een marginale figuur, binnen de gereformeerde wereld genoot hij grote faam. Zo groot dat in 1974 door De Gaay Fortman, historicus George Puchinger en theo-

loog Okke Jager het comité 'Rijnsdorp 80 jaar' werd opgericht. Op zijn verjaardag, op 19 september 1980, werd Rijndorp in het gebouw van de NCRV, waarvoor Rijnsdorp jarenlang veel radiolezingen hield, een receptie en aansluitend diner aangeboden. De ULO-jongen was dankzij vlijt, talent en doorzettingsvermogen uitgegroeid tot een bescheiden instituut.

PRINS BERNHARD (1965)

Toen de senaat op voorstel van de Faculteit der Economische Wetenschappen besloot Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Bernhard (1911-2004) op 20 oktober 1965 een eredoctoraat toe te kennen 'op grond van de uitstekende verdiensten die u zich heeft verworven voor de Nederlandse volkshuishouding', kon de Vrije Universiteit niet weten hoezeer de prins nog geen tien jaar later in opspraak zou raken omdat hij zijn inspanningen voor 'de Nederlandse volkshuishouding' al te ruim had genomen. De Lockheedaffaire, waarbij de prins steekpenningen aannam van de Amerikaanse vliegtuigfabrikant, zou later, in 1976, aan het licht komen.

Promotor prof. dr. F. de Roos memoreerde in zijn toespraak dat Nederland economisch na de Tweede Wereldoorlog sterk was veranderd. Was het vóór de oorlog een overwegend agrarisch land, na 1945 was het een handelsnatie geworden. Handel gaat niet vanzelf, er moeten afzetgebieden gevonden worden. En daarin had Prins Bernhard zich met zijn zogenaamde 'goodwillreizen' onmisbaar getoond. De Roos las de reeks landen op die de prins vanaf 1950 met grote regelmaat had bezocht. 'Zij betekenden voor uwe Koninklijke Hoogheid perioden van zeer intensief contact met het bedrijfsleven in deze landen, welk contact voor ons land buitengemeen vruchtbaar is geweest.'

Het eredoctoraat aan de Vrije Universiteit was niet het eerste dat de prins in ontvangst mocht nemen. In 1947 ontving hij het eerste van in totaal acht eredoctoraten. De Rijksuniversiteit Utrecht kende de prins dat jaar een eredoctoraat toe in de rechtsgeleerdheid, waarbij zijn rol in de Tweede Wereldoorlog nadrukkelijk werd meegewogen. Enkele jaren later werd Bernhard eredoctor in de technische wetenschappen in Delft. In de jaren daarop werd de internationaal georiënteerde Bernhard ontdekt door het buitenland. Uiteenlopende universiteiten

Prins Bernhard luistert naar de laudatio van erepromotor F. de Roos.

van Montreal, Brits Columbia, Michigan en Bazel verleenden hem de prestigieuze onderscheiding.

Zoveel eredoctoraten voor de prins: dat was vast niet alleen om zijn vele verdiensten te eren – hoe groot die ook geweest mogen zijn. Nee, de toekenning gebeurde ook omdat een prins meer standing gaf aan de universiteit. Al was Bernhard niet van koninklijke bloede, iets koninklijks straalde dan tenminste toch op de universiteit af.

De Vrije Universiteit was dit streven niet vreemd. De senaat nam 'met grote erkentelijkheid' kennis van het bericht dat de prins bij de buluitreiking aanwezig zou zijn en nam de gelegenheid te baat om ook Koningin Juliana uit te nodigen voor de gala-avond die op de plechtigheid zou volgen. De senaat zag ook graag dat Bernhard namens alle eredoctores dat jaar het dankwoord uitsprak en benadrukte dat hij vrij was te zeggen wat hij 'op zijn hart heeft'. Dat deed de prins. Hij zei te spreken als 'wereldburger, als mens tussen 3 miljard mensen'. Hij sprak zijn verontrusting uit over de snelle groei van de wereldbevolking en de onrechtvaardige inkomensverdeling. Aangezien het bedrijfsleven 'in principe geen weldoener van de mensheid' is, richtte Bernhard zijn pijlen op de politiek. Er zou een 'multi-lateraal systeem' moeten komen, waarbij 'groepen regeringen' zich garant stelden voor de politieke risico's die bedrijven liepen. De voordelen van dat systeem schetste de prins in kloeke bewoordingen: zo zouden bedrijven durven investeren in de Derde Wereld en zo zou een 'code van goed gedrag' kunnen worden opgesteld, die de bevolking zou vrijwaren van angst voor buitenlandse overheersing. Het waren nobele, welgemeende, zij het wat idealistische woorden op die woensdag 20 oktober 1965 te horen waren aan de VU. Anno 2007 kunnen die woorden niet meer geheel onbevangen worden teruggelezen. Maar dat is de bekende wijsheid achteraf.

PAUL G. HOFFMANN (1965)

Het komt zelden voor dat een eredoctor zijn bul niet komt afhalen. De promovendi horen ruim van te voren dat zij zijn uitverkoren en mogen zich verheugen op een bijzondere dag in bijzijn van familie, vrienden en hoogwaardigheidsbekleders. Geen wonder dat de eredoctores vrijwel altijd van de partij zijn, ziekte of andere narigheid daargela-

Gibson Parker, plaatsvervanger van ere doctor Paul Hoffmann, schudt de hand van erepromotor W. J. Wieringa.

ten. De Amerikaan Paul G. Hoffmann gaf echter een gewone en daarom bijzondere reden voor zijn afwezigheid: het werk ging voor. Het werk: zijn directoraat van het 'Special United Fund' van de Verenigde Naties voor ontwikkelingssamenwerking. Als zijn afgevaardigde nam een lager geklasseerde functionaris van de Verenigde Naties, W. Gibson Parker, de bul in ontvangst. Hoffmann kreeg de bul volgens zijn promotor prof. dr. W. J. Wieringa vanwege zijn inspanningen om het de ontwikkelingslanden mogelijk te maken zichzelf te bedruipen.

73

Dat hij zelf zijn eredoctoraat niet in ontvangst kon nemen, zat Hoffmann niet in de koude kleren. Nog een half jaar na de plechtigheid schreef hij rector magnificus W. F. de Gaay Fortman: 'One of my great disappointments in the past few months was my inability to be with you, because I knew it would be a memorable occasion.' Dat was zeker het geval, al lag dat niet aan promotor prof. dr. W. J. Wieringa. Deze economisch historicus beschikte ongetwijfeld over vele kwaliteiten – maar speecheen in het openbaar was er niet een van. Wel schetste hij op 20 oktober 1965 een gedegen beeld van Hoffmanns betrokkenheid bij de Derde Wereld. Die was gespeend van paternalisme of filantropie, aldus Wierenga. Hoffmann was zowel nuchter als betrokken – en zou zo invulling geven aan de bijbelse norm van gerechtigheid.

De kersverse eredoctor had een lange staat van dienst op het terrein van de economische hulpverlening. Hij was zijn loopbaan na de Tweede Wereldoorlog begonnen met hulp aan de Eerste Wereld als bestuurder van de economische samenwerking. Die functie vormde, zo oordeelde promotor Wieringa, de opmaat voor de veel zwaardere die in de jaren vijftig zou volgen als afgevaardigde bij de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties bij de Economische en Sociale Raad.

Wieringa beklemtoonde in zijn toespraak dat Hoffmanns handelen bepaald werd door de norm van bijbelse gerechtigheid, die ook de Vrije Universiteit hoog in het vaandel had staan. Hoewel het begrip niet valt, liep zijn toespraak uit op een pleidooi voor 'rentmeesterschap', een begrip dat nadien terug te vinden was bij christen-democraten van diverse plumage.

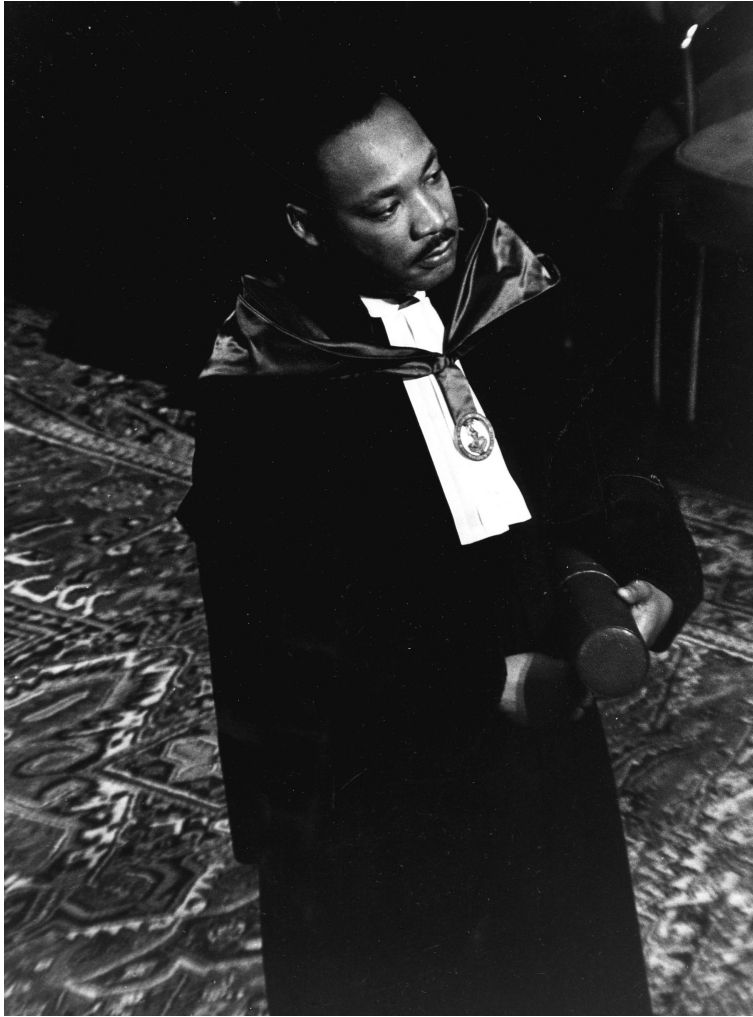
Wieringa's toespraak werd in New York ongeveer tezelfdertijd voorgedragen door minister Th. H. Bot van Ontwikkelingssamenwerking, die daaraan niet al te tactvol toevoegde dat een eredoctoraat in Nederland, anders dan in de Verenigde Staten, slechts zelden werd verleend

en dan ook als een buitengewone onderscheiding moest worden beschouwd. Een reactie van Hoffmann is niet overgeleverd. De econoom herhaalde in zijn dankwoord wellevend wat hij een half jaar later aan De Gaay Fortman schreef: dat hij de bul graag in Amsterdam in ontvangst had genomen.

74 MARTIN LUTHER KING (1965)

Eredoctoor worden is een erezaak. Wie daartoe wordt uitverkoren, toont zich zeer vereerd en reageert meestal per ommekeer. Zo niet dominee Martin Luther King (1929-1968). Sinds hij als leider van de zwarten in Amerika bij het Lincoln-monument in Washington op 28 augustus 1963 ten overstaan van duizenden lotgenoten zijn beroemde toespraak *I have a dream* hield, was hij een gevierde persoonlijkheid. Zijn droom van gelijkberechtiging van zwart en blank had ook aan de Vrije Universiteit indruk gemaakt. Zoveel, dat de Faculteit Sociale Wetenschappen in november 1964 besloot hem een eredoctoraat toe te kennen, uit te reiken door hoogleraar sociologie prof. dr. G. Kuiper. De senaat hoefde niet lang na te denken over deze voordracht. Op 9 december 1964 berichtte rector magnificus prof. dr. R. Schippers King over de toekenning 'in recognition of your admirable achievements on behalf of those who are struggling to gain their rights and dignity'. Schippers was wel zo wijs te veronderstellen dat bij wereldburger King niet onmiddellijk een lampje ging branden als het begrip 'Vrije Universiteit' viel, reden waarom hij een onder hem studierend Amerikaans predikant verzocht om King bij te praten over de instelling.

Het ongelukkige toeval wilde dat King op Schippers' moment van schrijven juist in Oslo verbleef. Zijn secretaresse beloofde hem de boodschap over te brengen, maar antwoord bleef uit. Daarom klom de rector magnificus twee maanden later, op 24 februari 1965, nogmaals in de pen. Hij deed nog een schep bovenop zijn lof voor King en weidde uitvoeriger uit over de reden van het eredoctoraat. Nu heette het dat King persoonlijk werd geëerd, maar dat het eredoctoraat ook bedoeld was 'to lend support to the crusade against racial discrimination in which you are so actively involved'. Als een der oudste christelijke universiteiten ter wereld met contacten in Indonesië, Zuid-Afrika, Ame-

Martin Luther King met kappa.

rika en Canada achtte de Vrije Universiteit zich de aangewezen instantie Kings 'kruistocht' te ondersteunen.

76 Ook nu ontving Schippers maandenlang geen antwoord. Via prof. dr. J. C. Hoekendijk, sinds 1965 hoogleraar aan het Union Theological Seminary te New York, vernam de rector magnificus op 22 juni 1965 dat King het eredoctoraat accepteerde en bij de plechtigheid aanwezig zou zijn. De aangewezen promotor Kuiper toonde zich in een brief aan King blij verrast, maar hoopte toch nog steeds op 'even one sentence' van de laureaat zelf 'for we understand very well that you have other things to do which are more important than writing letters'. En inderdaad: aan zelfs die ene zin kwam King niet toe. Niet getreurd: opgewekt maakte de universiteit het nieuws wereldkundig. Maar als de universiteit gedacht had de handen op elkaar te krijgen met dit eredoctoraat, dan vergiste ze zich lelijk.

Over het geheel genomen regende het verontwaardigde en woedende reacties, vooral vanuit Amerika en Zuid-Afrika, waar 'het negerprobleem' de blanke gemoederen heftig bezig hield. Zo beweerde dr. Sj. Steunenbrink ('als geëmigreerd Hollands arts en van Gereformeerde huize kwam mij deze week ten gehore dat Uw universiteit een eredoctoraat zal aanbieden aan Dr. Martin Luther King') uit Houston dat King zich in communistische kringen ophield, een bewering die hij ondersteunde met Amerikaanse krantenknipsels. 'Het is hier bekend, dat vele van zijn naaste medewerkers "rood" zijn en tot de "Atheïstisch-denkenenden" behoren.' De ook al in Amerika woonachtige dominee De Koekkoek oordeelde in dezelfde trant: King zou een 'drijver' zijn, 'dwang' voorstaan, oproepen tot 'wetsovertreding' en, last but not least, gesteund worden door communisten. 'Moet die man door "de Vrije" bijzonder geëerd worden?'

Prof. Schippers nam uitgebreid de moeite de critici te antwoorden. Droogjes constateerde hij: 'Wij verschillen aanzienlijk in onze waardering voor het werk van dr. King.' In zijn toelichting schreef hij dat de strijd tegen rassendiscriminatie 'de roeping' van iedere christen diende te zijn. Hij toonde zich niet erg onder de indruk van het verwijt dat King door communisten werd bijgestaan. 'Hetzelfde verwijt kregen nl. de christenen in ons land tijdens de tweede wereldoorlog te horen van de Duitsers. Toch hebben de christenen en communisten in het verzet tegen de nazies dikwijls goed samengewerkt.' Schippers week, naar goed gereformeerde gewoonte, geen duimbreed. Zijn prin-

cipiële stellingname werd vergemakkelijkt door het belang dat in Nederland aan het eredoctoraat werd toegekend. Koningin Juliana had in een gesprek met haar vertrouweling De Gaay Fortman en Kings vertrouweling Hoekendijk gevraagd of King na de plechtigheid 'wat tijd voor haar beschikbaar zou kunnen stellen'. Schippers sprong handig in op dit voorstel. Om critici, vooral in de Verenigde Staten, wind uit de zeilen te nemen, stelde hij King voor om ten paleize samen met de koningin gefotografeerd te worden. Die foto's zouden in de Amerikaanse pers gepubliceerd moeten worden. Het zou goed als 'tegengif' kunnen dienen tegen foto's, waarop King figureerde in het gezelschap van lieden die in de Amerikaanse pers als 'communisten' werden betiteld.

77

De plechtigheid, waarin Kuiper in het openbaar Kings 'uitstekende verdiensten in de strijd der onrechte of rechteloze, in ieder geval niet gelijkberekende rassen' lof toezwaaid, was een groot succes. King was het stralend middelpunt. Verscheidene aanwezigen lieten na afloop blijken diep onder de indruk te zijn geweest, onder wie King zelf. Ook nu kwam zijn reactie indirect. Zijn assistent Andrew Young bedankte voor de betoonde gastvrijheid en vriendelijkheid en ook zijn vrouw, Coretta King, toonde zich erkentelijk. Wel wierp een op de dag zelf gepubliceerd bericht in *Trouw* een kleine schaduw over het gebeuren. 'Waarom eer voor deze man?', vroeg dr. Paul Schrottenboer, voorzitter van de Gereformeerde Oecumenische Synode, zich in een vraagesprek af. King immers betoonde zich een voorstander van 'burgerlijke ongehoorzaamheid' – en zou burgerlijke ongehoorzaamheid nu tot burgerrechten leiden?

Na 20 oktober pruttelden de protesten nog wat na. Het belangrijkste protest kwam van de Nederduits Gereformeerde Kerk in Zuid-Afrika, die de toekenning niet in overeenstemming noemde met de beginselen van de universiteit. De Kamper hoogleraar Nieuwe Testament Herman Ridderbos sprong in zijn *Gereformeerd Weekblad* voor de vu in de bres en keurde de actie van de NGK in duidelijke bewoordingen af. Daarmee ging de storm over eredoctor Martin Luther King liggen.

En toen, op donderdag 4 april 1968, werd King vermoord. De vu toonde zich, bij monde van (inmiddels) rector magnificus W. F. de Gaay Fortman en voorzitter A. Krikke van de Studentenraad, geschokt. Vrijdag 5 april hield Fortman een rede waarin de verbijstering over en verbittering om het gebeurde nog doorklonken. Om de herin-

nering aan King levend te houden, meenden Fortman en Krikke dat er een plaquette moest komen, naast de plaquette die de VU-gevallen in de Tweede Wereldoorlog herdacht. Maar dit voorstel strandde op geldgebrek en algehele lauwheid. Ditmaal kwam van uitstel echter geen afstel. Op 5 april 1982, precies 14 jaar nadat het idee werd geoperd, onthulde rector magnificus prof. dr. H. Verheul een plaquette, die door kunstenaress Fenna Westerdiep was gemaakt. Daarmee was de band van de Vrije Universiteit en Martin Luther King hersteld.

78

T. S. G. MULIA (1966)

De Indonesiër Todung Sutan Gunung Mulia was in 1966 de enige die een eredoctoraat kreeg toegekend. Dat was niet het oorspronkelijke plan. Mulia had in 1965 de zevende eredoctor moeten zijn, ware het niet dat hij beleefd had geweigerd. In een telegram aan de rector magnificus op 27 mei 1964 formuleerde Mulia kort en bondig 'zeer vereerd en dankbaar' te zijn, maar uitstel te willen 'in afwachting van het cultureel akkoord' tussen Nederland en Indonesië. In de brief lichtte hij zijn opstelling nader toe. Mulia beklemtoonde 'ten zeerste verrast' te zijn door de toekenning: 'Ik weet niet, waarin ik deze onderscheiding heb te danken, ik zie daarin alleen Gods leiding.' Uit zijn brief bleek nog eens hoe gevoelig de betrekkingen met Nederland waren voor de vroegere kolonie. Wederzijdse erkenning van het hoger onderwijs was door de moeizame verhoudingen tot dan toe nog uitgebleven, waardoor ook eredoctoraten over en weer geen betekenis hadden. In Indonesië, onder 'vader des vaderlands' Soekarno een onfrisse dictatuur, was het anno 1964 geen aanbeveling dan met een eredoctoraat uit het voormalige moederland thuis te komen.

Promotor prof. dr. J. Verkuyl reageerde teleurgesteld maar ook met begrip op Mulia's besluit. Hij maakte van de gelegenheid gebruik om een ander voorstel te doen: kon niet tegelijk met de uit Batakland afkomstige Mulia iemand uit Midden-Java worden gepromoveerd? 'Voor de opbouw van de communicatie met de Indonesische kerken en instellingen lijkt mij, dat zo'n gebaar bijzonder belangrijk zou zijn.' Maar ondanks herhaald aandringen van Verkuyl bleef het bij de voordracht van alleen Mulia, die in januari 1966 bekend maakte het eredoctoraat te kunnen ontvangen nu Nederland en Indonesië betere be-

T. S. G. Mulia temidden van rector magnificus W. F. de Gaay Fortman (links) en L. Algera.

trekkingen onderhielden. Mulia bemoeide zich nadrukkelijk met de toon van de uitnodiging en dat moest ook wel, want het dictatoriale Indonesië kende een strenge visumplicht.

Op 20 oktober 1966 was het zover. Mulia ontving uit handen van Verkuyl zijn eredoctoraat voor het 'instrueren en stimuleren van de christelijke gemeenschap in Indonesië'. In zijn laudatio ging Verkuyl de loopbaan van Mulia na. Hij was één van de eerste Indonesiërs die, in 1933, promoveerde: op een als 'opzienbarend' omschreven proefschrift dat de prikkelende titel *Het primitieve denken in de moderne wetenschap* droeg. Mulia, die zelf stamde uit een cultuur waarin magisch denken de overhand had, kritiseerde de wijze waarop moderne antropologen het zogenaamde primitieve denken beschreven.

Mulia had een ambtelijke loopbaan, maar bleef daarnaast kerkelijk actief. Hij gaf in 1950 de stoot tot de oprichting van de Indonesische Raad van Kerken, volgens promotor Verkuyl 'een unicum' in Azië. Bovendien was hij voorzitter van het Indonesisch Bijbelgenootschap en stelde hij samen met anderen een driedelige encyclopedie over Indonesië samen. In het curriculum dat Verkuyl de senaat voorlegde schreef hij: 'Mulia is een van die christen-leken, die in de ontwikkeling van de kerken en in de relaties tussen kerk en maatschappij een sleutelpositie hebben ingenomen. Elk land heeft zulke leken. Dat Indonesië in hem gedurende zoveel jaren zo'n figuur heeft gehad en nog heeft, is een grote zegen, zowel voor de kerk als voor de maatschappij geweest.'

MARINUS RUPPERT (1970)

Zelden is een kandidaat eredoctor met zoveel lof aan de senaat voorgedragen als Marinus Ruppert (1911-1992). In een brief van 11 maart 1970 aan zijn collega's in de juridische faculteit stak I. A. Diepenhorst de aanstaande laureaat de lucht in. Diepenhorst noemde Rupperts staat van dienst 'uitzonderlijk'. Schier onuitputtelijk was om te beginnen zijn lijst van werkzaamheden: sinds 1932 in dienst van de Nederlandse Christelijke Landarbeidersbond, die hij als voorzitter door de moeilijke bezettingsjaren loodste; in 1947 voorzitter van het CNV, een functie die hij combineerde met commissariaten en met het Eerste Kamerlidmaatschap van de Antirevolutionaire Partij. In 1959 werd hij

M. Ruppert ontvangt de felicitaties na afloop van de plechtigheid.

lid van de Raad van State. 'In geen van zijn functies heeft de heer Ruppert gefaald; op verscheidene posities was hij de dominerende figuur', aldus Diepenhorst.

82 Als autodidact man gaf Ruppert bovendien blijk van verbluffende 'wetskennis' en stond hij ook in sociaal-economisch, bouwkundig en planologisch opzicht zijn mannetje – een kwaliteit waarvan hij volgens Diepenhorst blijk had gegeven in zijn hoedanigheid als curator van de Rijksuniversiteit Utrecht. Ruppert zou 'aanmerkelijke tijd' hebben besteed aan de voorbereiding van de nieuwbouw van het universiteitscomplex De Uithof. Diepenhorst beschreef hem bovendien als een uitnemend debater. 'Ik ken veel debaters in Nederland maar niemand, die eerlijker de opvatting van zijn tegenstanders uiteen zet, en geen mens, die zonder zich nodeloos op te winden met zulk een verbluffende hardhandigheid vervolgens zijn opponenten te lijf gaat als dit door mij voor het eredoctoraat voorgedragen natuurtalent.' Maar of dat nog niet genoeg was, werd Ruppert toch in de eerste plaats gehuldigd als wetenschapper. Naast artikelen, referaten en brochures, publiceerde Ruppert in 1953 de tweedelige studie *De Nederlandse Vakbeweging*. Die studie werd als zijn hoofdwerk beschouwd.

De senaat, met als voorzitter rector magnificus W. F. de Gaay Fortman, hoefde niet lang na te denken en besloot Ruppert 'op grond van uitstekende wetenschappelijke verdiensten' het eredoctoraat toe te kennen. De Gaay Fortman was jarenlang docent geweest aan de kaderschool van het CNV en kende Ruppert goed. De kersverse eredoctor zou in zijn publicaties aandacht hebben gevraagd voor drie vraagstukken: het sociale vraagstuk, door Gaay Fortman weergegeven als het vraagstuk van de rechtvaardige waardering van de arbeid, het arbeidsvraagstuk, het vraagstuk van de arbeid als menselijke activiteit en 'het vraagstuk van de verhouding van de ene mens tot de andere in beroep en bedrijf, in onderneming en maatschappij'. In zijn praktische werkzaamheden gaf Ruppert uiting aan zijn idealen door de oprichting van de kaderschool, door zich in te zetten voor een 'hervorming' van de samenleving en door aandacht te vragen voor de rol van de christelijke vakbeweging in de wereld.

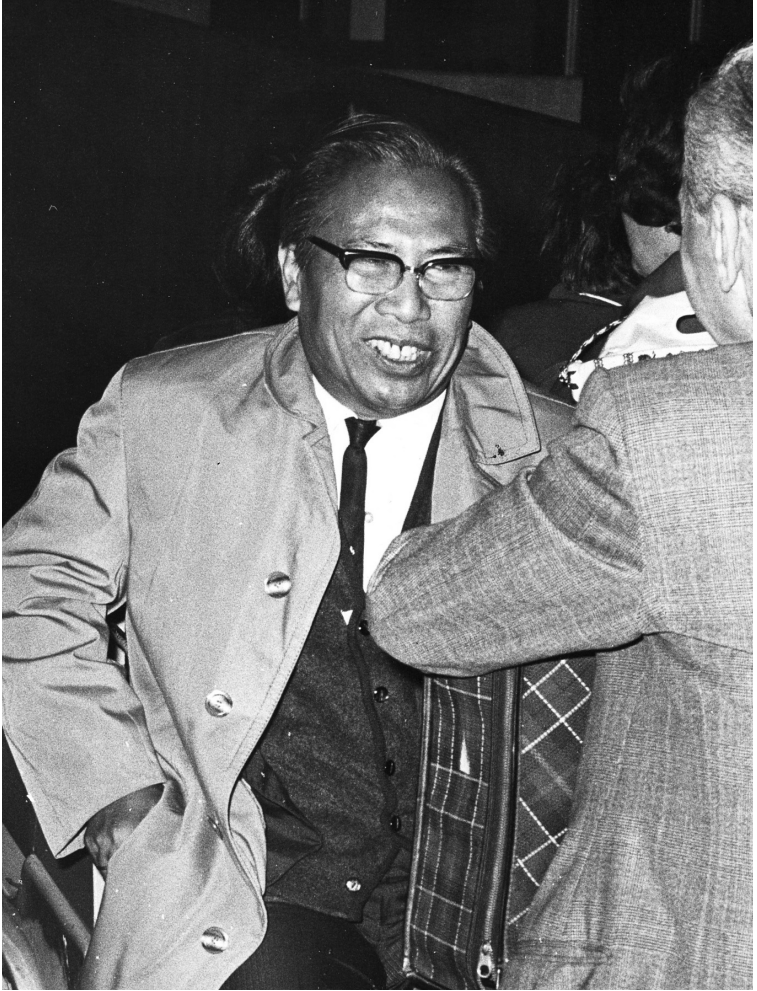
Ruppert toonde zich in zijn toespraak zowel verwonderd als blij dat hij aan de Vrije Universiteit een eredoctoraat kreeg. Verwonderd, omdat hij zijn eigen verdiensten niet zag. Maar ook blij omdat hij als Lutheran een eredoctoraat aan een van oorsprong calvinistische uni-

versiteit had mogen ontvangen. Ruppert verheelde niet aanvankelijk moeite te hebben gehad met de Vrije Universiteit en vooral met hoogleraar wijsbegeerte Herman Dooyeweerd, met wie hij in een ver verleden de degens kruiste over christelijk-sociale politiek. Maar er waren ook 'vele leden van de senaat en van het gehele wetenschappelijke corps' aan wie hij dank verschuldigd was, omdat ze 'op velerlei (...) wijze hebben meegeholpen aan de bezinning en de oordeelsvorming over de vraagstukken, waarvoor de vakbeweging werd geplaatst'. Op 20 oktober 1970 wist iedere toehoorder naar wie die dank vooral uitging: naar zijn erepromotor De Gaay Fortman, eertijds rector van de kaderschool van het CNV. Zo zette 'Gaius' niet alleen Ruppert in het zonnetje, maar werd hij zelf ook in het zonnetje gezet door zijn promovendus. 83

OERIPAN NOTOHAMIDJOJO (1972)

Het eredoctoraat voor de Indonesische jurist O. Notohamidjojo (1915) had alles van een verlegenheidsoplossing. Dat was alleen al uit de datum van de plechtigheid af te lezen: 4 september 1972. Waar alle eredoctores tot dan toe hun bul uitgereikt kregen op de verjaardag van de universiteit (20 oktober), werd voor Notohamidjojo speciaal een openbare zitting georganiseerd. De in 1915 geboren Notohamidjojo was aanvankelijk leraar geschiedenis aan de kweekschool in Solo. In 1948 ging hij rechten studeren en werd na het behalen van zijn doctoraal in 1956 directeur van een christelijke lerarenopleiding. Die bouwde hij uit tot een bijzondere, op christelijke grondslag gebaseerde universiteit.

In het door de senaat opgestelde curriculum vitae werd Notohamidjojo omschreven als 'een man met een brede belangstelling' en 'een grote eruditie', die het evangelie 'als een jong rijstplantje' trachtte te planten op Java. Maar achter deze façade ging een heel andere werkelijkheid schuil. Al in 1966, bij de uitreiking van het eredoctoraat aan T. S. G. Mulia, was de naam van Notohamidjojo gevallen. De immer actieve prof. dr. J. Verkuyl had gesuggereerd Notohamidjojo ook een eredoctoraat te bezorgen, om zo de gereformeerden op Midden-Java niet te mishagen. Dat was toen niet doorgestaan, aangezien Notohamidjojo in een 'chtscheidingsprocedure' gewikkeld was, die voor de

O. Notohamidjojo gefotografeerd op Schiphol.

vu 'een hinderpaal' was. Nadien begon Notohamidjojo onder leiding van Verkuyl aan een proefschrift, dat er echter nooit kwam: ziekte en heimwee deden hem in december 1970 terugkeren naar Indonesië.

De Vrije Universiteit gaf haar streven hem tot doctor te promoveren niet zomaar op. De filosoof prof. dr. C. A. van Peursen stelde voor Notohamidjojo op artikelen te laten promoveren. Dat zou veel beter zijn dan hem zomaar tot eredoctor te verheffen: 'een eredoctoraat, door sommigen aan gedacht, is geen oplossing en zou alleen maar minderwaardigheidsgevoelens kunnen opwekken'. Maar zelfs met die artikelen werd het niks. Zo kwam toch een eredoctoraat weer in gedachten. Prof. Verkuyl vroeg zich op 29 maart 1971 in een brief aan de senaat af 'wat wij kunnen doen om hem alsnog te verschaffen waarop hij recht heeft, namelijk de eer en waardigheid van een doctorstitel'. Verkuyl beschouwde het eredoctoraat 'als een vriendendienst aan iemand met wie ik gedurende zo vele jaren verbonden ben'.

85

De senaat voelde wel voor een eredoctoraat. Prof. dr. D. C. Mulder, in 1965 aangetreden als hoogleraar godsdienstwetenschap, beijverde zich ook al voor een eredoctoraat. Dat nam niet weg dat de brief van Verkuyl ergernis wekte. De rechtsfilosoof prof. mr. H. J. Hommes schreef rector magnificus De Gaay Fortman dat het afgelopen moest zijn met 'het gesol' met Notohamidjojo. Dat diens proefschrift nooit was verschenen, lag volgens Hommes aan het 'gedrijf en de morele druk' van Verkuyl. Het advies om Notohamidjojo het grootste deel van zijn proefschrift in Indonesië te laten schrijven, was door Verkuyl tot ergernis van Hommes van de hand gewezen.

Omdat de senaat als geheel echter ijverde voor het eredoctoraat van Notohamidjojo, kwam dat er ook. Zijn kwaliteiten werden breed uitgemeten: zijn toewijding aan de christelijke universiteit op Java, zijn wetenschappelijke geschriften in de rechtsfilosofie en de staatsleer en zijn praktische verdiensten om het christendom een eigen plaats te bezorgen in de Javaanse cultuur. Prof. mr. W. F. de Gaay Fortman zou als promotor optreden. Zo leek alles in kannen en kruiken. Tot de Studentenraad van de Vrije Universiteit (SRVU) drie weken van tevoren lucht kreeg van de op handen zijnde promotie. Die tekende fel protest aan tegen het besluit, aangezien 'de keuze is gevallen op iemand, die zich in woord en geschrift heeft doen kennen als een verdediger van de "Orde Baru", de zogenaamde "Nieuwe Orde" van de generaals in Indonesië', die sinds 1965 in Indonesië gold. De SRVU beschouwde

86 het eredocoraat niet slechts als een provocatie aan haar adres maar vooral aan dat van 'de democratische krachten' in Indonesië. De raad wees er fijntjes op dat in september 1965, bij de coup van generaal Soeharto, 249 studenten van de christelijke universiteit waren verwijderd 'met medewerking van mr. O. Notohamidjojo'. *Trouw* pikte het protest op en gaf die onder de titel 'Felle kritiek op VU-erepromotie' weer in de krant van 16 augustus 1972. De senaat keerde zich verontwaardigd tegen deze 'persoonlijke aanval' op Notohamidjojo, een aanval die bovendien 'wemelt van onwaarheden'. De SRVU ging echter onverstoorbaar door met het protest, dit tot ergernis van behoudende gereformeerden die de senaat verweten 'bang' te zijn voor het protest en 'geen knip voor de neus' waard te zijn. De nieuwe rector magnificus I. A. Diepenhorst verdedigde zich ook vol vuur tegen deze verwijten.

Het protest zou nog geruime tijd doorgaan. Omdat de SRVU zich niet voldoende gehoord achtte door *Ad Valvas*, het weekblad van de VU, dat volgens de raad bezweken zou zijn voor de 'censuur' van de senaat, gaf ze een aparte *Indonesië-krant* uit, waarin schande werd gesproken dat dezelfde universiteit die enkele jaren eerder de strijder tegen onderdrukking en discriminatie Martin Luther King een eredocoraat gaf, ditmaal een verdediger van onderdrukking met een bul vereerde. Het protest mocht niet baten, de uitreiking ging gewoon door.

Terug in zijn vaderland schreef Notohamidjojo opgetogen dat zijn eredocoraat zijn universiteit het nodige aanzien had verschaft. Hij had talloze gelukwensen ontvangen en was door de Inspecteur Generaal van Politie uitgenodigd lid te worden van de Nationale Raad van Verdediging en Veiligheid. Rector magnificus Diepenhorst antwoordde 'met grote voldoening' kennis te nemen van dit bericht, maar liet het daarbij. Notohamidjojo zou de VU nog enkele keren schrijven en op de hoogte houden van zijn wankele gezondheidstoestand. Door de achtereenvolgende rectores magnifici werd beleefd geantwoord. Maar de naam van eredocor Notohamidjojo zal bij menigeen gemengde gevoelens hebben opgeroepen. Zijn eredocoraat was het eerste dat heftig omstreden genoemd kan worden. Dit eredocoraat toonde dat de VU een andere, revolutionaire tijd was binnengetreten.

C. F. BEYERS NAUDÉ (1972)

De gedachte de Zuid-Afrikaanse dominee Christiaan Frederik Beyers Naudé (1915-2004) een eredoctoraat te verlenen, ontstond niet in de boezem van de theologische faculteit, maar daarbuiten. Dr. E. Emmen van Kairos, een stichting die zich (zoals het neutraal heette) bezighield met 'het vraagstuk van de bevolkingsgroepen in Zuid-Afrika', stelde al in maart 1970 aan de theologische faculteit voor de blanke predikant een eredoctoraat te verlenen. Hij droeg een keur van argumenten aan, die allemaal vervat waren in de zin: 'Ds. Beyers Naudé kan gelden als de centrale leidende figuur in Zuid-Afrika, die op grond van zijn christelijke theologische overtuiging zich met de inzet van zijn gehele persoon in hoge mate verdienstelijk maakt voor de toenadering van de bevolkingsgroepen en rassen in Zuid-Afrika.'

87

Bij monde van kerkhistoricus prof. dr. C. Augustijn antwoordde de faculteit eveneens veel waardering voor Naudé te hebben. Maar een eredoctoraat in oktober 1970, zoals voorgesteld door Emmen, leek hem niet verstandig. Dan namelijk zou de Nederduits Gereformeerde Kerk zich uitspreken over Naudé, die zich had opgeworpen als criticus van de apartheid binnen zijn kerk, ideologisch steunpilaar van het regime. Beter leek het Augustijn om Naudé bij het volgend lustrum, in 1975, een eredoctoraat toe te kennen. Maar in juli 1971 begon missioloog prof. dr. J. Verkuyl zich met de zaak te bemoeien. In een brief aan zijn collega's bepleitte hij een snelle toekenning. Nu de onderdrukking in Zuid-Afrika toenam, werd het tijd 'door een openlijke daad partij te kiezen en een hand in het vuur te steken'. Verkuyl verheelde niet dat een eredoctoraat aan Naudé 'van veel meer moed' zou getuigen dan dat aan Martin Luther King in 1965, waarmee dit min of meer politieke eredoctoraat was te vergelijken. Een eredoctoraat kostte wel iets, bezwoer Verkuyl zijn collega's. Ietwat dramatisch stelde hij: 'Dan betekent dat, dat wij buiten de legerplaats gaan "en dat wij met Beyers bereid zijn de smaadheid te dragen om Christus' wil".'

Onder de theologen van de Vrije Universiteit waren sommigen van mening dat Beyers Naudé een eredoctoraat beter van de Rijksuniversiteit Utrecht kon ontvangen. Verkuyl verzette zich daartegen fel: 'Ieder, die meeleeft in Zuid-Afrika weet, dat er op allerlei wijze relaties zijn tussen de v u en Beyers Naudé. Wanneer nu een eredoctoraat niet uitgaat van de v u, maar bijvoorbeeld van Utrecht, dan is de reactie in

C. F. Beyers Naudé luistert naar de laudatio van erepromotor G. C. Berkouwer.

Zuid-Afrika, dat de vu hem daarvoor heeft *gepasseerd* en dan zal dat feit de morele steun die uitgaat van een eredoctoraat juist weer ondermijnen.' Het eredoctoraat werd dat jaar echter niet verleend. Een jaar later, in de zomer van 1972, richtte Verkuyl zich weer tot zijn collega's: het moest er nu echt van komen, aangezien Beyers Naudé meer dan ooit onder druk stond van de Zuid-Afrikaanse regering. Ditmaal kon Verkuyl tevreden zijn: een meerderheid van de senaat stemde in met het eredoctoraat voor de directeur van het interkerkelijk en oecumenisch gerichte Christelijk Instituut, dat onder Beyers Naudé de raciale scheidslijnen in kerk en samenleving ging betwisten. Beyers Naudé, zo luidde de motivering, had de christelijke theologie op drie punten verdiept: hij had de samenleving geconfronteerd met het evangelie. Daarmee streefde hij maatschappelijke verzoening en gerechtigheid na. Ten slotte had hij het 'rassenoordeel', dat de verschillende kerken in Zuid-Afrika in de greep hield, met succes bestreden. Rector magnificus W. F. de Gaay Fortman had, zo schreef hij, 'het voorrecht' het besluit aan de promovendus mee te delen.

89

Dit vertoon van blijdschap kon niet verhelen dat er in de boezem van de universiteit hevige onvrede leefde over dit eredoctoraat. De toekenning was een dubbeltje op zijn kant geweest: van de 46 uitgebrachte stemmen in de senaat waren er 20 voor de toekenning en 17 tegen, bij 9 stemmen blanco. Voor medisch historicus G. A. Lindeboom reden om precies twee weken voor de plechtigheid plaats zou vinden te protesteren tegen de gang van zaken. Hij vond dat bij voorkomende eredoctoraten dezelfde voorwaarden dienden te gelden als bij hoogleraarbenoemingen: tweederde van het aantal uitgebrachte stemmen zou nodig zijn om iemand tot eredoctor te verheffen. 'Stelt men zulke eisen niet, dan kan een eredoctoraat een volstrekt waardeloze zaak worden, zoal geen farce of wellicht een tragedie.' In het geval van Beyers-Naudé betwijfelde Lindeboom of hier wel sprake was van 'uitzonderlijke wetenschappelijke verdiensten'. De Zuid-Afrikaan kreeg het eredoctoraat vanwege maatschappelijk engagement. Een merkwaardige zaak, vond Lindeboom, die herinnerde aan het getorpedeerde eredoctoraat voor de arts Paul Tournier in 1955. Tournier werd een eredoctoraat onthouden omdat zijn theologisch oeuvre wetenschappelijk van gering belang werd geacht. Zijn succes als 'evangeliserend prediker' werd niet zwaar gewogen. En nu zou Beyers Naudé wel geëerd worden om zijn maatschappelijke verdiensten? Dat ging er bij Linde-

boom niet in. 'De gehele gang van zaken en het uiteindelijke, zo povere, resultaat is voor mijn besef uitermate onbevredigend.'

90 Rector magnificus I.A. Diepenhorst reageerde onmiddellijk. Hij stelde dat van een 'gekwalficeerde meerderheid van stemmen' (tweederde dus) tot dusver bij de besluiten over eredoctoraten geen sprake was. De beslissing Beyers Naudé het eredoctoraat toe te kennen was democratisch genomen 'en bindt'. Dat politieke overwegingen ten grondslag lagen aan het eredoctoraat noemde Diepenhorst 'een niet te staven stelling'. Het eredoctoraat riep ook bij anderen uiteenlopende reacties op. Waar de Zuid-Afrikaanse ambassadeur schreef dat het hem 'niet mogelijk' was aan een uitnodiging gevolg te geven, daar draaide de werkgroep Kairos in allerijl een klein geschrift in elkaar over leven en werk van Beyers Naudé.

De promotie werd verricht door prof. dr. G.C. Berkouwer, die in zijn toespraak niet verhulde dat het eredoctoraat in Zuid-Afrika zou kunnen worden uitgelegd als een campagne tegen dat land. Berkouwer beklemtoonde daarom Beyers Naudé oprechte bezinning op het evangelie, dat ieder mens als kind van God beschouwde – om het even welke kleur.

Naudé beschouwde de toekenning als een erkenning van zijn Christelijk Instituut. In zijn dankwoord hield hij een bevlogen oproep tot erkenning van 'die swartman', zowel door de samenleving als door de kerk. Ook lang na de plechtigheid bleef Naudé dankbaar voor het eredoctoraat. In verscheidene brieven aan de rector beschreef hij hoeveel gelukwensen hij van de bevolking had mogen ontvangen. Niet van de regering, want in 1978 werd hij voor de duur van vijf jaar getroffen door een 'banning order'. Die hield in dat Beyers Naudé huisarrest kreeg opgelegd en niet meer dan één persoon tegelijk mocht ontmoeten. Het College van Bestuur protesteerde herhaaldelijk tegen deze maatregel, maar deed dat volgens de progressieve fractie in de universiteitsraad niet luidruchtig genoeg. Daarmee werd de Vrije Universiteit echter geen recht gedaan. Rector magnificus H. Verheul, op de hoogte gesteld van de moeilijke financiële situatie van het echtpaar, stelde in een vertrouwelijk schrijven voor de girorekening van de Fiscus van het College van Decanen open te stellen om hen zo te ondersteunen. Eind 1982 kon Beyers Naudé 4200 gulden worden overhandigd.

Maar het leed was nog niet geleden: de banning order werd in 1983

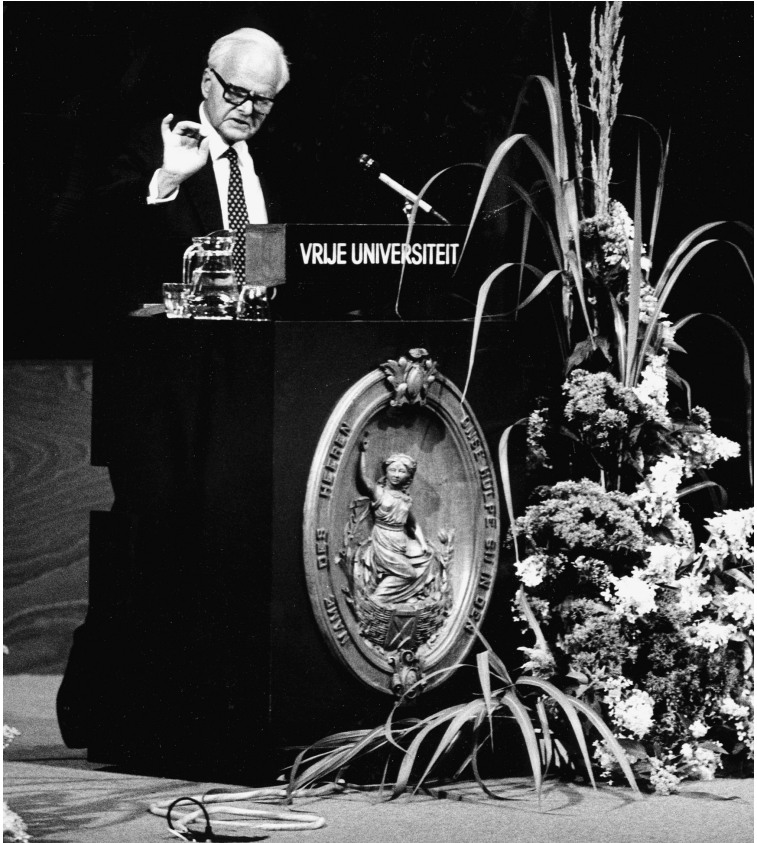
voor drie jaar verlengd. Ditmaal duurde de ban slechts kort: al in 1984 werd de maatregel opgeheven – tot vreugde van de Vrije Universiteit. Die bleef hem met warme sympathie volgen. Na de afschaffing van de apartheid in 1991 droogde het contact langzaam op. Zijn dood op 89-jarige leeftijd in september 2004 veroorzaakte dan ook geen groot gerucht op de Vrije Universiteit.

C. F. VON WEIZSÄCKER (1975)

De natuurkundige en filosoof Carl Friedrich von Weizsäcker (1912-2007) was wat men noemt een ideale kandidaat-eredoctor voor de Vrije Universiteit in de jaren zeventig. Hij was niet alleen zeer geleerd. Net dertig jaar oud werd Von Weizsäcker in 1942 benoemd tot hoogleraar theoretische natuurkunde in Straatsburg, een ambt dat hij drie jaar zou bekleden voor hij in 1946 in het prestigieuze Göttingen werd benoemd in dezelfde functie. In 1957 werd hij hoogleraar wijsbegeerte in Hamburg en in 1969 kreeg hij de leiding over het Max Planck-Instituut – een instelling die hij zelf in het leven had geroepen met als doel onderzoek te doen naar de maatschappij der toekomst. Voorwaar een wetenschappelijke carrière, waarmee de VU voor de dag kon komen.

De christen Von Weizsäcker voldeed bovendien aan de oecumenische eisen van de tijd. In 1975, toen ook de Vrije Universiteit bevangen werd door politieke roodvonk, was Von Weizsäcker voor zowel links als rechts aanvaardbaar. Voor links, omdat hij zich liet gelden als een verwoed tegenstander van kernbewapening, voor rechts omdat hij niet te betrappen was op crypto-communisme. Bovendien kon de Vrije Universiteit, die zich dat jaar al profileerde met het eredoctoraat voor de katholieke pleitbezorger voor de armen Dom Helder Camara, opnieuw naar buiten treden als een niet alleen wetenschappelijke maar ook progressief-christelijke universiteit.

Von Weizsäcker had wel van ver moeten komen om aan al deze verwachtingen te voldoen. Hij was in 1912 geboren in een adellijk milieu. Zijn grootvader was minister-president van Württemberg, zijn vader staatssecretaris van buitenlandse zaken in het Derde Rijk. Zijn acht jaar jongere broer Richard was tussen 1984 en 1994 president van de Bondsrepubliek Duitsland. Von Weizsäcker had iets van een bekeerling: hij begon zijn loopbaan als assistent van de befaamde natuur-

C. F. von Weizsäcker op het spreekgestoelte aan de Vrije Universiteit.

kundigen Werner Heisenberg en Niels Bohr en werkte aanvankelijk enthousiast mee aan de ontwikkeling van kernwapens. Er is wel gesuggereerd dat Von Weizsäcker voorkomen heeft dat Hitler over dat wapen kon beschikken, maar zelf heeft hij dat altijd ontkend. Hoe dit ook zij, na de oorlog viel Von Weizsäcker van zijn geloof in de vooruitgang.

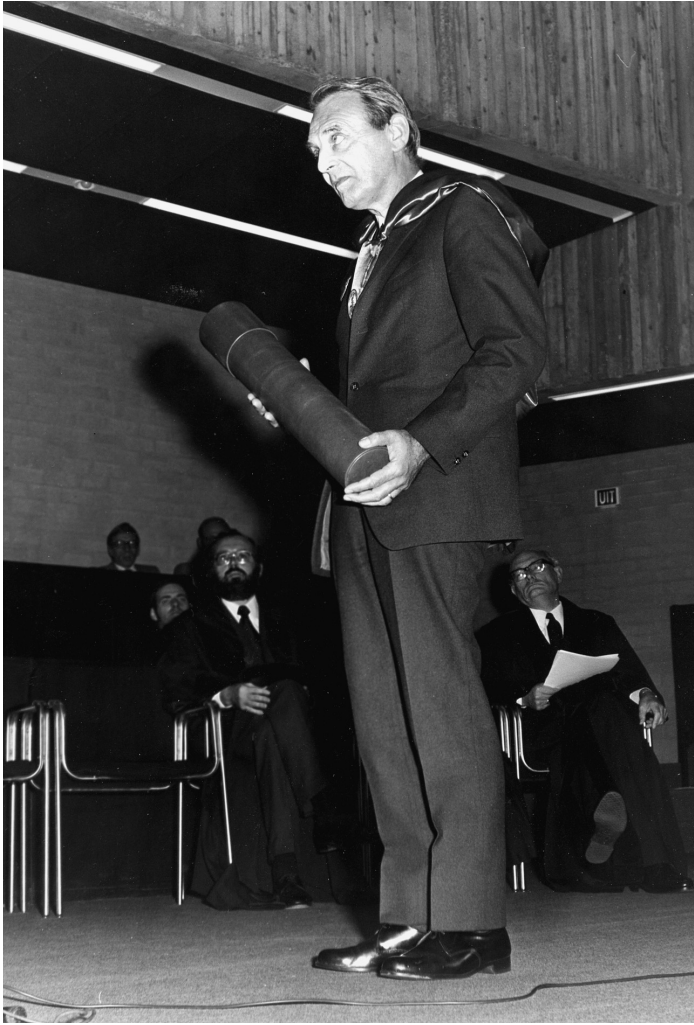
Evenals zijn Russische collega Andrej Sacharov, de vader van de Russische waterstofbom, begon Von Weizsäcker te wijzen op de gevaren van de kernwapens voor de mensheid. Om die reden werd hem door de Vrije Universiteit een eredoctoraat verleend in de rechtsgeleerdheid. Wegens 'uitzonderlijke wetenschappelijke en juridische verdiensten voor de westerse samenleving, en de ontwikkeling van de polemologie of irenologie, waartoe hij vanuit zijn kennis der natuurwetenschappen verhelderende bijdragen bood', werd hem door promotor prof. dr. I. A. Diepenhorst de bul overhandigd. 93

Von Weizsäcker voldeed in een doorwrochte rede na de promotie volledig aan de verwachtingen: hij noemde angst de basis van de Koude Oorlog en de wapenwedloop. 'Naastenliefde' was in zijn ogen het enige dat die angst zou kunnen doorbreken. Die naastenliefde kon alleen door God worden bewerkstelligd. Wie de waarheid zocht, kon dat tegelijk opvatten als een aansporing om God te zoeken. Von Weizsäcker gebruikte 'zoeken' en 'geloven' bewust door elkaar. Het zal de toehoorders als muziek in de oren hebben geklonken: zoekend geloven, dat was precies wat de VU-bestuurders in de jaren zeventig deden.

H. C. BIJVOET (1975)

'De Buys Ballot van de 20e eeuw.' Zo omschreef een leerling H. C. ('Herman') Bijvoet (1918-2000). Bijvoet was in alles een autodidact. Hij werd op 2 februari 1918 geboren in Bloemendaal. Naar eigen zeggen noteerde hij al op de middelbare school dagelijks de temperatuur. Zijn kennismaking met de professionele meteorologie dateert uit de jaren dertig, toen hij in militaire dienst gelegerd werd in Soesterberg. De HBS-er Bijvoet kon van zijn hobby (nog) geen beroep maken en kwam te werken in een Amsterdamse ijzerwinkel.

Het bloed kroop waar het niet gaan kon: Bijvoet bood zichzelf als vrijwilliger aan bij het Koninklijk Nederlands Meteorologisch Insti-

H. C. Bijvoet.

tuut (KNMI), waarvoor hij vrijwillig waarnemingen deed. Tijdens de oorlog had hij in Leersum een eigen weerstation. Die ijver betaalde zich op 15 september 1942 uit. Op die dag werd Bijvoet, met voorbijgaan aan academisch gevormde meteorologen, benoemd bij het KNMI. Het instituut werd in september 1944 gesloten. De ondergedoken Bijvoet zat niet stil: hij ontwikkelde een diagram voor gebruik in de weerkamer. Het was de eerste van een serie praktische ontdekkingen, die weersvoorspellingen vergemakkelijkten.

95

De watersnoodramp in Zeeland in 1953 was een welhaast traumatische gebeurtenis voor Bijvoet. Hij had geprobeerd via de radio een noodkreet te sturen, toen hij zag dat er zwaar weer op komst was. Maar de zender was uit de lucht. Bijvoet ontwikkelde na die tijd een schaal, die hem in staat stelde de wind te voorspellen, in 1965 gevolgd door de zogenaamde Bijvoetmethode voor het signaleren van zware stormen.

In de jaren '70 kreeg Bijvoet erkenning. In 1970 werd hij ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw, vijf jaar later eredoctor aan de Vrije Universiteit. Het eredoctoraat was het hoogtepunt van zijn leven, een erkenning van academische zijde voor de bijzondere gaven en prestaties van deze autodidact. Prof. dr. P. Groen, hoogleraar oceanografie en meteorologie, was op 20 oktober 1975 erepromotor en overhandigde de laureaat de bul. 'Bijvoet verraste iedereen door een alleraardigst kort betoogje geheel uit het hoofd voorgedragen', schreef rector magnificus I. A. Diepenhorst, die C. F. Beyers Naudé, sinds drie jaar eredoctor van de VU, op de hoogte stelde van zijn opvolgers. Of het eredoctoraat erop van invloed was, vermeldt de geschiedenis niet, maar een feit is dat Bijvoet een jaar later hoofddirecteur werd van het KNMI, een functie die hij tot zijn pensioen in 1983 zou blijven uitoefenen.

DOM HELDER CAMARA (1975)

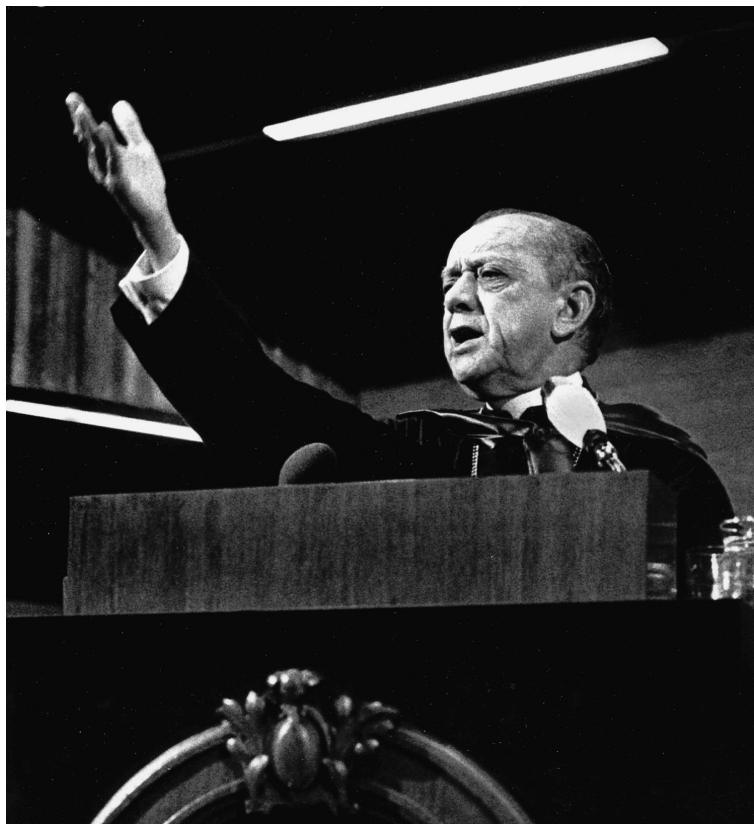
Op voorstel van pedagoog prof. dr. J. W. van Hulst werd op 20 oktober 1975 de Braziliaanse bisschop Dom Helder Camara (1909-1999), die een geriefelijke zetel in het aartsbisschoppelijk paleis in Recife na enkele jaren had ingeruild voor een sober bestaan als armenpriester, eredoctor aan de Vrije Universiteit. Helder Camara is in de jaren zeventig en tachtig vaak voorgesteld als een sympathisant van de zogeheten bevrijdingstheologie. Die theologie kwam op voor de armen in de

Derde Wereld en zocht (en vond) raakvlakken met revolutionaire wereldse ideologieën – in de eerste plaats met het (neo)marxisme dat in de jaren zestig en zeventig een grote populariteit genoot onder jeugdige intellectuelen.

96 In werkelijkheid ging Helder Camara zover niet. Wel stond hij, zoals Van Hulst schreef in zijn uitvoerige aanbeveling aan de senaat, kritisch tegenover het kapitalisme en wenste hij armen een stem te geven. Het was maar een van de verdiensten die Van Hulst toeschreef aan Helder Camara. Naast armoedebestrijding en bewustmaking van zijn volk, zette de aartsbisschop zich ook in voor indianenstammen en bestrijding van analfabetisme. ‘Daartoe is zijn activiteit vooral gericht geweest op het kind, de jeugd, het gezin’, aldus Van Hulst. Dat moge waar zijn, de meest waarschijnlijke reden voor zijn voordracht lijkt gelegen in warme sympathie voor Helder Camara’s strijd tegen onrecht. Een strijd, die promotor Van Hulst zelf ooit ook voerde: tussen 1940 en 1945 redde hij als directeur van de christelijke kweekschool aan de Plantage Middenlaan tientallen joodse baby’s het leven uit de crèche tegenover de Hollandse Schouwburg.

Van Hulst was zich van de politieke implicaties van het eerbetoon welbewust. ‘Met het eredoctoraat aan u zetten wij een lijn voort na Martin Luther King en Beyers Naudé’. Met andere woorden: de vu had opnieuw gekozen – ditmaal voor onderdrukten, voor bevrijdingsbewegingen en hun voorlieden. De fragiel ogende Helder Camara, bij binnenkomst in de aula begroet met een stormachtig applaus, hield een gloedvolle rede, waarin hij de supermachten aanklaagde vanwege hun bewapeningswedloop en opriep tot een bundeling van ‘morele krachten’.

In *Trouw* had ds. J. J. Buskes (zelf sinds 1957 eredoctor van de Universiteit van Amsterdam) Helder Camara op de dag van de uitreiking bezongen als ‘de grote klokkenist van Brazilië’. ‘De dag van zijn erepromotie is voor mij en velen met mij een feestdag.’ Buskes beschreef zijn strijd en zijn levenswijze. Helder Camara zou soberder leven ‘dan alle *verbi divini ministri* en hooggeleerde professoren in Nederland zich kunnen voorstellen’. Buskes veronderstelde dat de laureaat wel moeite zou hebben met het aangeboden ‘diner’ in het Amstelhotel, ook al werd dat aangekondigd als een ‘maaltijd’. Of Helder Camara daarmee inderdaad moeite had of zich voor deze gelegenheid liet fêteren, is door de geschiedenis niet overgeleverd.

Dom Helder Pessoa Camara spreekt de Vrije Universiteit toe.

JOSÉ MIQUEZ BONINO (1980)

Op 26 november 1979 kwam de staf van de Faculteit Godgeleerdheid bijeen om te vergaderen over de eredoctor die zij bij het eeuwfeest in 1980 zou voordragen. Het werd de Argentijn José Miquez Bonino (1924), hoogleraar aan het Oecumenisch Theologisch Seminarie te Buenos Aires. Bonino was een zogeheten bevrijdingstheoloog en dat
 98 verklaart waarom de keuze op hem viel. In de jaren zeventig en tachtig maakte de vanuit Latijns-Amerika overgewaaide bevrijdingstheologie furore in West-Europa. Zij vond ook weerklank in theologisch Nederland, waar in die jaren een opmerkelijke solidariteit heerste met de verworpenen der aarde.

Hoogleraar dogmatiek prof. dr. J. Veenhof somde in een brief aan het College van Decanen vier redenen op waarom Bonino het eredoctoraat zou verdienen. Hij functioneerde als protestant in een overwegend rooms-katholieke wereld, hij was een pleitbezorger van de dialoog met zowel de roomse kerk als met de snel groeiende evangelicalen in Zuid-Amerika. Veenhof besteedde apart aandacht aan Bonino's 'behandeling van het marxisme', wel beseffend dat dit in de achterban van de Vrije Universiteit een heet hangijzer zou zijn. 'Een directe koppeling van christelijk geloof en marxisme' legde Bonino niet. Zijn waardering zou verbonden zijn met kritiek. Het eredoctoraat aan Bonino kon, zo beklemtoonde Veenhof, geen vrijblijvende zaak zijn. 'Het zou richting kunnen geven aan ons zoeken naar een relevante theologie', temeer omdat Bonino toegankelijke boeken schreef, die geschikt waren voor een breder publiek. Ten slotte dacht Veenhof aan de positie van Bonino zelf. Het eredoctoraat zou hem, en de protestantse minderheid in Argentinië, 'een steun in de rug' bieden. 'Het is de bedoeling dat prof. dr. H. M. Kuitert als promotor zal optreden', zo besloot Veenhof zijn aanbevelingsbrief.

Dat hoogleraar ethiek Kuitert de erepromotor van bevrijdingstheoloog Bonino zou worden, zal destijds menigeen de oren hebben doen spitsen. Behoudende gereformeerden zagen er een nieuw bewijs in van de nieuwlichterij van Kuitert, die al eerder voor heftige controverses had gezorgd door openlijk te twijfelen aan de onfeilbaarheid van de bijbel. Maar ook linkse gereformeerden hadden zo hun bedenkingen: was Kuitert, geducht criticus van een al te nauwe verbinding tussen geloof en politiek, wel de aangewezen man Bonino de bul te

D. C. Mulder hangt de kappe om bij J. Miquez Bonino. Erepromotor H. M. Kuitert kijkt toe.

overhandigen? Kuitert gaf drie dagen voor de promotie, op 17 oktober 1980, tekst en uitleg in het *Gereformeerd Weekblad*. Hij preees Bonino die geloof en politiek niet zo simpel met elkaar verbond als doorgaans gebeurt door bevrijdingstheologen. Maar hij had ook kritiek: hij vond dat Bonino te gemakkelijk tegen het marxisme aanleunde. Hij was niet helemaal ontkomen aan het gevaar dat het christendom 'een ander woord voor verzet was geworden'. Het christendom was echter
 100 meer, vond Kuitert, boven wiens artikel de titel had kunnen prijken die hij vijf jaar later gaf aan een boek: *Alles is politiek maar politiek is niet alles*.

Waren linkse theologen, Kuitert ten spijt, tevreden met het eredoctoraat, dat kan niet gezegd worden van behoudende gereformeerden. Een van hen, J. M. Mantel, citeerde uit het enige vertaalde boek van Bonino (*Theologie van verdrukten*) om aan te tonen dat de Vrije Universiteit nooit tot de toekenning had moeten overgaan. Rector magnificus prof. Verheul haastte zich namens het College van Decanen te zeggen dat het eredoctoraat geen instemming betekende 'met alle denkbeelden die de betrokkene heeft gepubliceerd'. Christenen in Nederland hoefden niet zo te handelen als die in Zuid-Amerika maar ze zouden niet 'gemene zaak' moeten maken 'met wat politiek niet deugt'. Voor het overige verwees hij naar het artikel van Kuitert in het *Gereformeerd Weekblad*. Daarmee was de zaak af. Bonino promoveerde geruisloos tot eredoctor en zou Nederland, in de daaropvolgende jaren bevangen door de (vredes)ziekte 'Hollanditis', nog regelmatig de les voorhouden dat vrede nooit los verkrijgbaar was van gerechtigheid.

YAP THIAM HIEN (1980)

De gedachte de Indonesische advocaat en mensenrechtenactivist Yap Thiam Hien (1913-1989) een eredoctoraat in de rechtsgeleerdheid te verlenen, kwam niet van juristen maar van de aardrijkskundige G. A. de Bruijne. Die richtte zich, na overleg met de voorzitter van de Indonesische Raad van Kerken, op 17 april 1978 tot rector magnificus prof. dr. D.M. Schenkveld, met de vraag of Hien, die 'als christen in Indonesië gedurende een groot aantal jaren tal van politieke gevangenen heeft verdedigd', niet voor een eredoctoraat in aanmerking kon komen. 'Een eredoctoraat aan hem zou geheel in de lijn liggen van de

Yap Thiam Hien.

eredoctoraten die aan M. Luther King, Beyers Naudé en Dom Helder Camara zijn verleend.' Een week later reageerde Schenkeveld enthousiast. Hij raadde De Bruijne aan juristen te raadplegen. Wijs geworden door de affaire rond het eredoctoraat aan Notohamidjojo in 1972, schreef Schenkeveld: 'Ik hoop dat de heer Yap geen donkere vlekken in zijn verleden heeft, anders zullen die zeker door bepaalde personen binnen de universiteit ontdekt worden.'

102

De juristen binnen de Vrije Universiteit hoefden nauwelijks te worden overtuigd. Bij monde van I. A. Diepenhorst werd de lobby voor Thiam Hien een half jaar later voortgezet. 'Het zou onze universiteit sieren indien zij op deze wijze een voorvechter voor de handhaving van de mensenrechten in het heden zich te dezen zo ongelukkig gedragende Indonesië wilde eren', schreef Diepenhorst het College van Decanen. Hij erkende dat 'uitnemende wetenschappelijke verdiensten voor de beoefening van het recht niet aanwezig' waren. 'Daarentegen is er een reële geheel belangeloze inzet voor het bevechten van recht en gerechtigheid dat op hoge waardering aanspraak maakt.'

De keuze lag in Indonesië politiek gevoelig. Thiam Hien was in 1913 geboren in Atjeh en werd opgeleid aan de toenmalige Rechtshogeschool in Batavia, waarna hij rechten ging studeren te Leiden. Tijdens de onafhankelijkheidsoorlog koos hij de zijde van de nationalisten, maar bepleitte tegelijkertijd verzoening met Nederland. Tijdens het bewind van Soekarno (1945-1965) kwam hij al op voor de mensenrechten. Maar dat bracht Thiam pas in de problemen nadat generaal Soeharto aan de macht kwam, vooral toen hij gearresteerde leden van de (vermeende) communistische coup poging begon te verdedigen. Hij werd in de daaropvolgende jaren twee keer gearresteerd en tot langdurige gevangenisstraffen veroordeeld.

Erger leed trof hem vier jaar na de promotie. Op 27 december 1984 werd zijn vrouw tegen middernacht overvallen en ernstig verwond. De gedachten van de Vrije Universiteit gingen meteen uit naar een politieke aanslag, al werd 'gewone criminaliteit' niet uitgesloten. Gewone criminaliteit was het, zo meldde Thiam Hien enige tijd later zelf. Het deed niets af aan de gevaarlijke situatie waarin alle Indonesiërs maar zeker ook mensenrechtenactivist Yap Thiam Hien verkeerden.

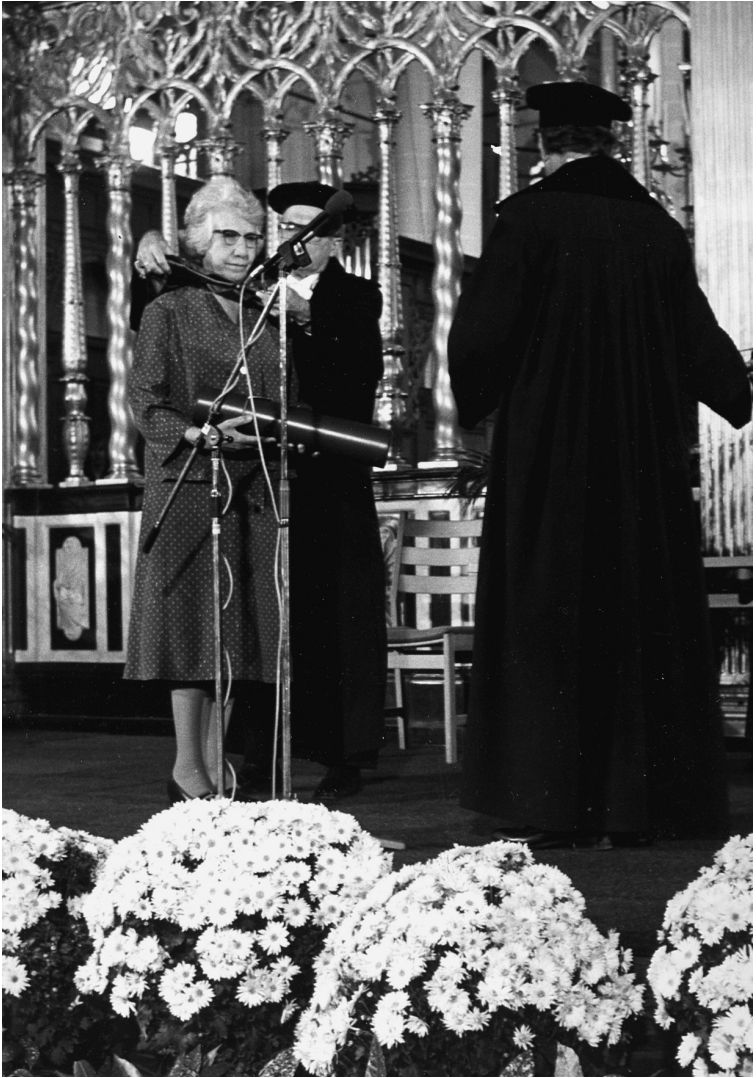
SOPHIA KRUYT (1980)

Met het honderdjarig bestaan van de vU in het verschiep, kwam de Faculteit Geneeskunde in beweging. De faculteit riep ruim anderhalf jaar voor de Dies een Commissie Eredocoraten in het leven opdat het CvD de faculteit niet zou vergeten. De commissie werd meteen overstelpt met aanbevelingen. Twee kwamen uit de bus. Behalve tandarts F. E. R. de Maar werd de arts Sophia Kruyt (1913-1995) naar voren geschoven. Kruyt werd geboren te Mojowarno in Nederlands-Indië. Ze stamde uit een geslacht van zendelingen, die vooral op Oost-Java werkzaam waren. Haar moeder was bovendien de eerste vrouwelijke zendingarts in dat gebied. Sophia Kruyt trad in de voetsporen van haar moeder. Daar zag het niet onmiddellijk naar uit. Ze studeerde in Utrecht farmacie en werkte na haar terugkeer naar Indië als apotheker. Het bloed kroop echter waar het niet gaan kon: in haar vrije tijd studeerde ze geneeskunde. Ze werd tijdens de oorlog gevangen gezet en raakte onder de bekoring van de onafhankelijkheidsbeweging. Zo zelfs, dat ze in 1946 de Indonesische nationaliteit aannam. 103

Als arts specialiseerde Kruyt zich in gynaecologie. Haar verloskundige kliniek combineerde ze met de zorg voor baby's en kleuters. Ze riep ook een stichting voor gezinswelzijn in het leven die zich bekommerde om het welzijn van overbelaste moeders, werkloze vaders en verwaarloosde kinderen. In de overwegend islamitische wereld, zo vermeldt het curriculum vitae dat de Vrije Universiteit in 1980 opstelde, stuitte haar optreden op wantrouwen en leefde vrees voor (verdere) verspreiding van het christendom. De dictatuur van generaal Soeharto, die de islam er met ijzeren vuist onder hield, had minder moeite met haar werk: op Oost-Java ontving ze op Onafhankelijkheidsdag (17 augustus) 1977 een oorkonde voor haar inzet voor 'volk en gezinswelzijn'.

Kruyt toonde zich blij verrast met de toekenning. Ze schreef eerlijk de vU alleen uit verhalen van vrienden te kennen, maar voelde zich desondanks geen vreemde in dit Jeruzalem. Al even eerlijk was de eerste zin van haar publicatielijst: 'op wetenschappelijk gebied geen'.

Kruyt was de eerste vrouwelijke eredoctor aan de vU ooit. Verbaasd schreef ze rector magnificus H. Verheul: 'Tenslotte nog een vraag, die mij persoonlijk intrigeert, nl. of ik het juist gezien heb, dat er voor mij nog geen enkele vRouW een eredoctoraat heeft ontvangen van de vU?'

Sophia Kruyt.

Een reactie op dit opmerkelijke feit bleef uit. Wel mocht Kruyt namens alle negen eredoctores het dankwoord uitspreken en dat deed zij met verve. 'Geen van ons', merkte ze op, 'had dit ooit durven denken en nog vragen wij ons af: waarom wij?' Ze leek te bedoelen: waarom ik? Enkele maanden na de plechtigheid was ze, schreef ze Verheul, 'nog steeds diep onder de indruk van alles wat de Vrije Universiteit voor mij heeft gedaan'.

105

F. E. R. DE MAAR (1980)

Frederik Egbert Remko de Maar (1912-1997) was een tandarts met passie. De geboren Groninger ging in 1930 tandheelkunde studeren te Utrecht. Na afsluiting van zijn studie vestigde hij zich in 1934 in Den Haag als tandarts. In 1949 werd De Maar opgeroepen voor de vervulling van militaire dienstplicht in Nederlands-Indië. Die vervulde hij als assistent in het Tandheelkundig Instituut in Utrecht. In 1954 kwam De Maar te werken als beheerder van de tandheelkundige afdeling van het Utrechts Universiteitsmuseum. Het was die functie, die De Maar van 1954 tot 1977 vervulde, die hem het eredoctoraat aan de Vrije Universiteit opleverde. Het College van Decanen van de Vrije Universiteit formuleerde het op 10 januari in een brief aan De Maar zo: 'Het eredoctoraat wordt U verleend voor de wijze waarop U erin geslaagd bent een unieke verzameling van tandheelkundig gezien, belangrijke historische voorwerpen bijeen te brengen die een overzicht geeft van de ontwikkeling van de laatste vier eeuwen en die waardevol is voor het onderwijs in alle Subfaculteiten der Tandheelkunde in Nederland.'

Helemaal verrast kan De Maar niet zijn geweest. Voor zijn historische verzameling, voor zijn talrijke artikelen over de geschiedenis van de tandheelkunde en voor zijn vele bestuurlijke activiteiten was hij reeds geëerd in Engeland en Frankrijk. In ons land was hij in 1978 bovendien lid van verdienste geworden van de Nederlandse Maatschappij tot Bevordering der Tandheelkunde. Hoe vaak ook gelauwerd, De Maar toonde zich niettemin dankbaar voor het eredoctoraat. Hij was graag bereid enkele dagen na de plechtigheid een lezing te houden over zijn werk te houden. Inmiddels had De Maar een tandartspraktijk in Den Haag. Die leende zich volgens hem niet voor een voordracht.

F. E. R. de Maar.

Dat deed wel het Universiteitsmuseum 'hoewel mij een bezoek aan het museum interessanter lijkt'.

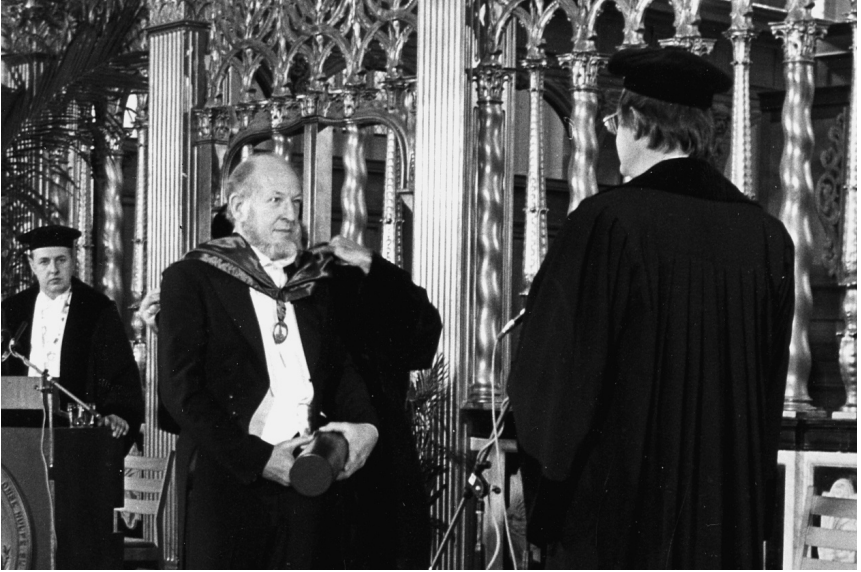
De promotieplechtigheid maakte grote indruk op De Maar, die mede namens zijn vrouw sprak 'van een van de mooiste herinneringen van ons leven'. Erepromotor prof. dr. P. A. E. Sillevius Smit, hoogleraar prothetische tandheelkunde, was ook tevreden met zijn promovendus. Verheugd toonde hij zich over de lezing die De Maar enkele dagen na de promotie had gegeven over historische tandheelkunde, waarop niet alleen de staf maar ook studenten waren afgekomen.

107

FRANK BARNABY (1980)

Voor het eredoctoraat van de Britse natuurkundige Frank Barnaby (1927), in 1980 directeur van het Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), werd door de in 1973 opgerichte werkgroep polemologie van de Vrije Universiteit een zeldzaam krachtige lobby gevoerd. Op 25 juni 1979 kondigde de werkgroep in een brief aan het College van Decanen 'een uitgewerkt voorstel' aan om Barnaby een eredoctoraat toe te kennen. Dat voorstel viel begin september 1979 op mat van de faculteiten wis-en natuurkunde en die van sociaal-culturele wetenschappen. De werkgroep trok, bij monde van hoogleraar natuurkunde prof. dr. Egbert Boeker, alle registers open. Boeker bezong Barnaby's verdiensten voor SIPRI, 'een wetenschappelijk en politiek internationaal erkend instituut, dat door zijn empirische studies een niet te onderschatten bijdrage levert aan een mondiale bewustwording van de gevaren van de bewapening en aan een algemene erkenning van de wetenschap van oorlog en vrede'.

De aanbeveling werd ondersteund door prof. mr. B. V. A. Röling, 'aartsvader van de polemologie' (wetenschap van oorlog en vrede) en de antirevolutionaire hoogleraar rechten in Leiden P. H. Kooijmans. Röling prees Barnaby eveneens aan als zorgvuldig onderzoeker en ontwapeningsdeskundige. Maar hij schreef ook dat het eredoctoraat goed zou zijn voor 'zijn' wetenschap: 'De nog jonge vredeswetenschap heeft het moeilijk. Zij wordt door velen gewantwoord als "politics in disguise". Zij leent zich ook gemakkelijk voor te subjectieve waarderingen van internationale gebeurtenissen. Vandaar de betekenis van een internationaal instituut als SIPRI dat uiterst zorgvuldig ervoor

F. Barnaby krijgt de kappa omgehangen. Erepromotor E. Boeker kijkt toe.

waakt dat zijn gegevens en analyses wetenschappelijk niet aanvechtbaar zijn, en van het feit dat een geleerde van de standing van Dr. Barnaby daaraan leiding geeft.' Kooijmans had minder woorden nodig: hij prees Barnaby's empirisch onderzoek en diens 'maatschappelijke verdienste dat hij op niet-aflatende wijze de aandacht van de wereld heeft gevraagd voor de gevaren aan de wapenwedloop verbonden'.

Barnaby, die zich 'greatly honoured' toonde, zag graag 'Dr. M. J. Faber, IKV en Laurens Hogenbrink, Bureau Ned. Hervormde Kerk' uitgenodigd. Het was een vingerwijzing naar zijn engagement met het Interkerkelijk Vredesberaad, waarvan genoemd duo vooraanstaande vertegenwoordigers waren. Het eredoctoraat werd uitgereikt op een moment dat de vredesbeweging haar hoogtepunt naderde: een jaar voor de eerste grote vredesdemonstratie op het Museumplein in Amsterdam, waar honderdduizenden te hoop liepen tegen de dreigende plaatsing van 48 kruisraketten in Nederland. Onder de demonstranten liepen verscheidene werknemers van de Vrije Universiteit mee – onder wie Barnaby's promotor Egbert Boeker. Wetenschap en politiek lieten zich aan de Vrije Universiteit anno 1980 al evenmin scheiden als vijftig jaar daarvoor. Kreeg in 1930 de bevriende houwdegen Colijn een eredoctoraat, nu was het vredesapostel Barnaby. Er was in vijftig jaar veel veranderd, maar eigenlijk ook niks. 109

A. G. M. VAN MELSEN (1980)

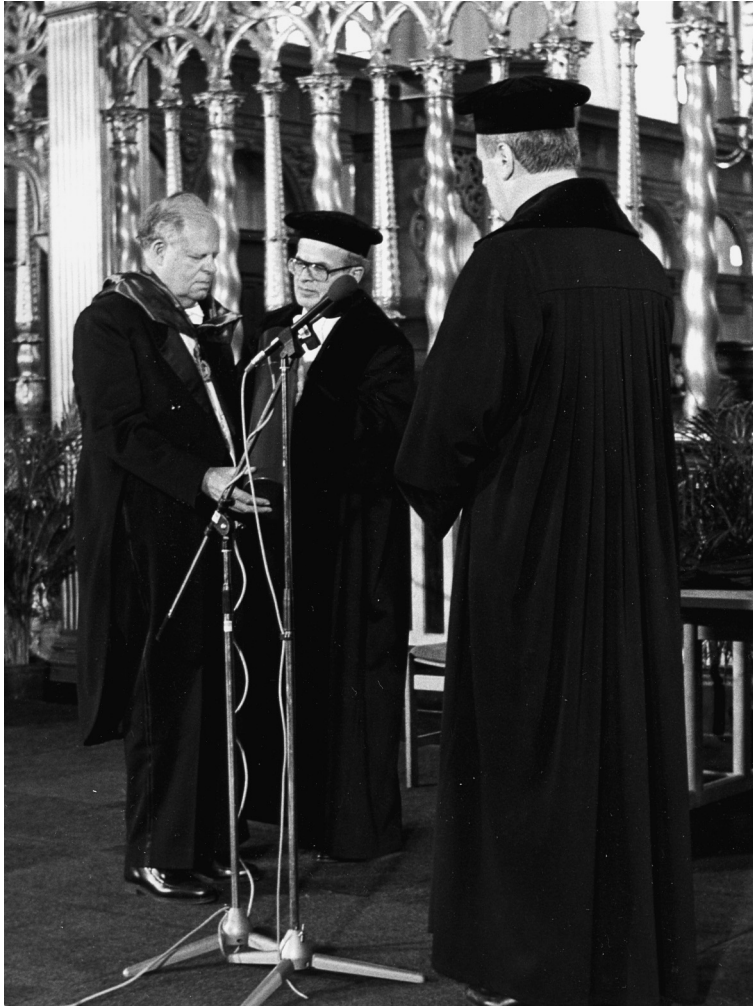
Met de toekenning van een eredoctoraat aan Andreas Gerardus Maria van Melsen (1912-1994) bleef de Vrije Universiteit dicht bij huis. Met een variant op het in 1980 bij het eeuwfeest verschenen gedenkboek over honderd jaar wetenschapsbeoefening aan de VU: Van Melsen deed aan 'wetenschap' en gaf zich 'rekenchap' van zijn werk. Zijn hele werk stond in het teken van geloof en wetenschap. Zoals zijn derde voornaam al doet vermoeden, werd Van Melsen geboren in een katholiek milieu. Hij kwam in 1912 ter wereld in Zeist. Hij studeerde wis- en natuurkunde en wijsbegeerte in Utrecht en promoveerde in 1941 op het proefschrift *Het wijsgerig verleden der atoomtheorie*. Van Melsen werd in 1946 benoemd tot hoogleraar wijsbegeerte aan de Katholieke Universiteit Nijmegen en was tussen 1954 en 1966 bijzonder hoogleraar filosofie in Groningen. Het oeuvre van Van Melsen was

een kruisbestuiving van wereldbeschouwing en wetenschap, zodat het geen verwondering wekt dat hij voorzitter van het levensbeschouwelijke Katholiek Studiecentrum in Nijmegen werd.

110 Van Melsen kreeg het eredoctoraat vanwege zijn 'bijdragen aan de beschrijving van de geschiedenis der natuurwetenschappen, aan de natuurfilosofie en aan de inzichts- en meningvorming over de verantwoordelijkheid van de natuurwetenschapper, met name vanuit christelijk gezichtspunt'. Als promotor trad rector magnificus H. Verheul op, tevens hoogleraar natuurkunde aan de Vrije Universiteit.

Toen de Leidse hoogleraar C. A. van Peursen, tevens bijzonder hoogleraar filosofie aan de Vrije Universiteit, lucht kreeg van de voordracht (die al in juni 1979 was gedaan), sprong hij daar onmiddellijk op in. Op persoonlijke titel zegde Van Peursen Verheul steun toe aan het voorstel, omdat Van Melsen niet alleen vanuit de natuurwetenschap 'ruime perspectieven (heeft) ontsloten op wijsgerige en religieuze vragen', maar ook als wijsgeer zijn sporen had verdiend. In het typische, weinig pakkende proza waarop Van Peursen het patent had. Van Melsens verdiensten zouden 'niet zozeer (liggen) op het terrein van diepgaande vakstudiën, maar eerder in de grote lijnen die hij trekt: de hele materiële werkelijkheid komt tot een hogere graad van werkelijkheidsgehalte (...) in de levende natuur, deze weer in de geestelijke natuur. Daarin kan de schepping zich op haar Schepper richten. Dit thema heeft van Melsen in talloze richtingen, maar steeds op frisse wijze, en voor een breed publiek toegankelijk, uitgewerkt'.

Die aanbeveling, gevoegd bij het voorstel-Verheul, was voldoende om Van Melsen tot eredoctor te promoveren. Van Melsen nam met 'diepe erkentelijkheid en grote vreugde' kennis van de voordracht. Hij schreef zich 'in verschillende fasen van mijn leven en werk nauw met de VU verbonden' te hebben gevoeld. Van Melsen toonde zich gematigd optimistisch over de toekomst van de confessionele universiteiten. Maar daarvoor was, de verzuiling inmiddels voorbij, anno 1980 slechts 'in beperkte mate' plaats. Dat betreurde Van Melsen, geen voorstander van verzuiling, niet. Wel geloofde hij dat een geloofs-gemeenschap, hetzij katholiek hetzij protestant, niet buiten een universiteit kon. Tegen historicus G. Puchinger zei Van Melsen: 'Iedere universiteit moet zich rekenschap geven van de problemen, welke de ontwikkeling van de wetenschap en haar toepassingen en van de maatschappelijke consequenties daarvan te zien geven. Bij deze reflectie de

A. G. M. van Melsen krijgt de kappe omgehangen in het bijzijn van erepromotor H. Verheul.

christelijke geloofsvisie als niet bijzonder relevant meer te beschouwen, lijkt me, ook voor wie niet gelooft, een wat voorbarige conclusie, om het heel voorzichtig uit te drukken. Daarom is het goed dat er onder de universiteiten sommigen zijn die juist hieraan bijzondere aandacht willen geven.' In het College van Decanen zal het vraaggeloesprek met genoegen zijn gelezen: een eredoctor die wetenschap en reenschap moeiteloos combineerde en daarvoor ook een overtuigend pleidooi hield.

GEORGES DUBY (1980)

De erepromotor van de Franse historicus Georges Duby (1919-1996) luisterde naar de naam prof. dr. W. J. Wieringa, hoogleraar sociaal-economische geschiedenis aan de vU. Hij was het die Duby op 20 oktober 1980 de bul uitreikte en de toespraak hield. De drijvende kracht achter de erepromotie was echter prof. dr. A. H. Bredero, hoogleraar middeleeuwse geschiedenis. Hij schreef de uitgebreide aanbeveling Duby tot eredoctor te verheffen, die Wieringa in verkorte vorm publiek zou maken. Daarin gewaagde hij van de veelzijdigheid van Duby, die als hoogleraar middeleeuwse geschiedenis in Aix-en-Provence (1951-1970) naam maakte als sociaal-economisch kenner van de hoge Middeleeuwen. Hij schetste in een tweedelige studie een beeld van het Franse platteland in de Middeleeuwen aan de hand van tal van uiteenlopende bronnen. Zijn onderzoek was nauw verwant met de historici rond het tijdschrift *Annales: Economies, Sociétés, Civilisations*. Zij bestudeerden bij voorkeur eeuwen, geen gebeurtenissen aangezien ze op zoek waren naar ontwikkelingen op de lange, niet op de korte termijn. Na 1970, toen Duby de leerstoel mediëvistiek aan het prestigieuze Collège de France bezette, verruimde Duby zijn werkerterrein en be-dreef hij steeds vaker zogenaamde mentaliteitsgeschiedenis. Hij wilde weten hoe er in bepaalde periodes collectief gedacht werd, bijvoorbeeld over de liefde en over godsdienst.

Daarover gesproken: Bredero erkende in zijn aanbeveling met droge ironie dat eredoctoraten niet worden verleend 'omdat iemand zijn levenshouding baseert op het Evangelie van Jezus Christus'. Maar wel constateerde hij dat 'in het werk van Duby een perspectief aanwezig is dat affiniteit vertoont met de doelstelling van de Vrije Universiteit'.

G. Duby krijgt de kappe omgehangen. Erepromotor W. J. Wieringa kijkt toe.

Zonder ‘theologisch normerende vooronderstellingen’ besteedde Duby aandacht aan volksreligiositeit en doorbrak zo ‘de ideologische te-
genstellingen’ die het thema godsdienst opriepen. Daarmee doelde Bredero op de sterk antiklerikale traditie van de *Annales*-historici, die geneigd waren de heidense elementen in de christelijke traditie te be-
klemtonen. Duby’s christendom was, aldus het pleidooi, slechts een
114 een die ‘niet onvermeld mag blijven’.

En Duby? Die schreef verguld te zijn met de onderscheiding. ‘Je vous prie de bien vouloir agréer, Monsieur le Recteur, l’expression de mes sentiments très respectueusement dévoués.’ Later zou hij relativerender zijn over de vele eerbewijzen waarmee hij in de loop der jaren werd overstelpt. In zijn autobiografie *De geschiedenis gaat door* schreef hij: ‘Naarmate men ouder wordt en zachtjes door de jongeren opzij wordt geduwd – zo is het leven – komt men ongemerkt terecht in de kille, plechtige ruimtes waar de ouderen keurig op een rij en gebalsemd met eerbewijzen worden “geparkeerd”, waar ze overdadig beladen met pluimen, zwaarden en rozetten de rol vervullen van vooraanstaande figuranten in de liturgieën van de intellectuele macht. Handelen is niet meer hun belangrijkste taak. Wat in beleefde bewoordingen wijsheid wordt genoemd, wat is dat anders dan een teloorgang van creatieve activiteit? Het enige dat hun is toegestaan, is het adviseren van degenen die wel mogen handelen.’ Toch ging die laatste voorspelling in zijn geval niet helemaal op: ook na het eredoctoraat ging hij gestaag door met publiceren – tot de dood hem in 1996 inhaalde.

A. B. FRIELINK (1980)

Wie op een verjaardag zegt van beroep accountant te zijn, mag rekenen op glazige blikken. De accountancy, een vak vol van statistiek, van debet en credit en winst- en verliesrekeningen, spreekt nu eenmaal niet direct tot de verbeelding. Maar ook dit vak, waarzonder geen instelling – of het nu een ambtelijke instelling of een bedrijf betreft – kan, kent vooruitgang en dus ook pioniers. Zo’n pionier is Abraham Barend Frielink (1917). De Amsterdammer Frielink ging na de HBS werken bij accountantskantoor Preyer & De Haan in Amsterdam. Hij behaalde kort na de Tweede Wereldoorlog zijn accountantsdiploma

A. B. Frielink vlak voor de overhandiging van de bul.

van het Nederlands Instituut van Accountants (NIVA), waar hij korte tijd later ook les ging geven.

116 Dat Frielink een talent was, bleek al een jaar voor zijn afstuderen. In 1947 publiceerde hij het artikel *De theoretische grondslagen der administratieve inrichtingsleer*. Dat zou, zo schreef de economische faculteit van de VU in een toelichting op haar voordracht, 'voor de decennia die volgden het fundamentele vertrekpunt zijn voor zowel de theoretische als de praktische uitbouw van de administratieve inrichtings- en controleleer'. Bij de voordracht zat een lijst van boeken en artikelen die Frielink in de loop der jaren bijeen had geschreven – al moet van die 'boeken' geen overdeven voorstelling worden gemaakt. Daar bevonden zich titels tussen die soms zeventig, soms ook twintig en soms zelfs maar vijf pagina's telden. Niettemin: Frielink stond binnen de accountancy op eenzame hoogte, vooral omdat hij zich al vroeg boog over de oprukkende informatica. Was het onderwijs in de accountancy in 1947 nog een zaak van het NIVA, tien jaar later kwam de discipline onder de vleugels van de universiteit. Frielink werd in 1957 benoemd tot lector aan de Universiteit van Amsterdam en in 1965 tot buitengewoon hoogleraar in 'de methodologie van de automatische informatieverwerking'.

De economische faculteit, die in prof. drs. J. W. Schoonderbeek zelf ook een hoogleraar accountancy in huis had, besloot al in november 1979 Frielink een eredoctoraat te verlenen. Op 10 januari 1980, toen de zaak ook binnen het College van Decanen was beklonken, ging een brief uit naar de lauraat, waarin uiteengezet werd op welke gronden Frielink het eredoctoraat kreeg. De wijze waarop hij 'de vragen naar het theoretisch en systematisch fundament van de accountancy' had benaderd en 'de grondlijnen' van dit vakgebied én van de informatica had doordacht, werden als redenen voor het eredoctoraat opgegeven.

Frielink werd er stil van. In de brief, waarmee hij de toekenning vijf dagen later aanvaardde, schreef hij: 'Het overviel mij en voor het ogenblik volsta ik daarom met de mededeling dat ik het mij toegedachte eredoctoraat volgaarne zal aanvaarden.' De plechtigheid op 20 oktober 1980 beviel de accountant zeer, schreef Frielink na afloop. Hij besloot zijn dankwoord met de wens dat 'de Vrije' een 'verdere bloei' zou doormaken.

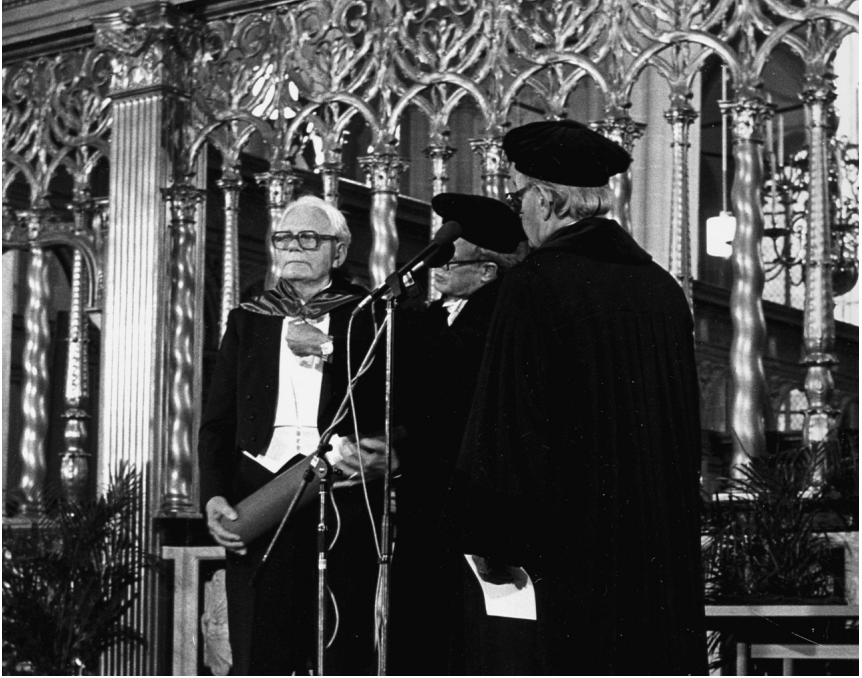
H. ALGRA (1980)

De journalist en historicus Hendrik Algra (1896-1982) kan worden beschouwd als één van de laatste vertegenwoordigers van de inmiddels verdwenen gereformeerde wereld. Dat juist hem bij het eeuwfeest van de Vrije Universiteit een eredoctoraat werd toegekend, kan om meer dan één reden passend worden genoemd. Algra mocht dan het genie van de stichter van de Vrije Universiteit missen, hij trad in veel van diens voetsporen. Geboren als zoon van een landarbeider werkte Algra zich middels zelfstudie op tot onderwijzer, die in zijn vrije tijd akten Geschiedenis en Nederlands behaalde. Algra was al vroeg politiek actief. Nauwelijks twintig jaar oud hield hij in 1916 al een lezing onder de titel 'Wat betekent de naam Anti-Revolutionair?' Het was het begin van tal van activiteiten, die Algra in de loop der jaren zou ontplooiën. Het zijn er teveel om op te noemen. Zo was er, onder veel meer, zijn bestuurslidmaatschap van de Bond van Jongelingsverenigingen op Gereformeerde Grondslag, waarvoor hij op toogdagen na de Tweede Wereldoorlog (Algra was inmiddels lid van het landelijk bondsbestuur) gloedvolle toespraken hield, vol met strijdbare retoriek over 'de ijzeren cohorten van Christus' die paraat stonden om het komende Koninkrijk te dienen. Maar ook als Eerste Kamerlid van de ARP verwierf Algra landelijke faam, vooral nadat hij in de jaren zestig welsprekend een aanklacht formuleerde tegen de schrijver Gerard Kornelis van het Reve, die hij van godslastering betichtte.

117

Niet zonder trots is in gereformeerde kring gewezen op het respect dat Algra genoot als historicus. Bekend is de anekdote dat Nederlands meest befaamde historicus, Johan Huizinga, in Sint Michielsgestel (waar de Nederlandse elite in oorlogstijd gevangen zat) had genoten van Algra's voordrachten over het thema 'De eigen weg van het Nederlandse volk'. Inderdaad was Algra een verdienstelijk historicus. Al moet daarbij wel worden aangetekend dat de met zijn jongere broer Ale Algra geschreven overzichtsgeschiedenis van het Nederlandse volk *Dispereert niet* en vooral *Het wonder van de negentiende eeuw* (dat de herleving van het orthodox protestantse geloof beschrijft) niet louter waren bedoeld om het verleden in herinnering te roepen, maar ook om de hedendaagse gelovige te stichten en te sterken.

De meeste bekendheid ontleende Algra aan het *Friesch Dagblad*, waarvan hij tussen 1935 en 1977 hoofdredacteur was en waarvoor hij

H. Algra met bul en kappe terwyl erepromotor E. Diemer toekijkt.

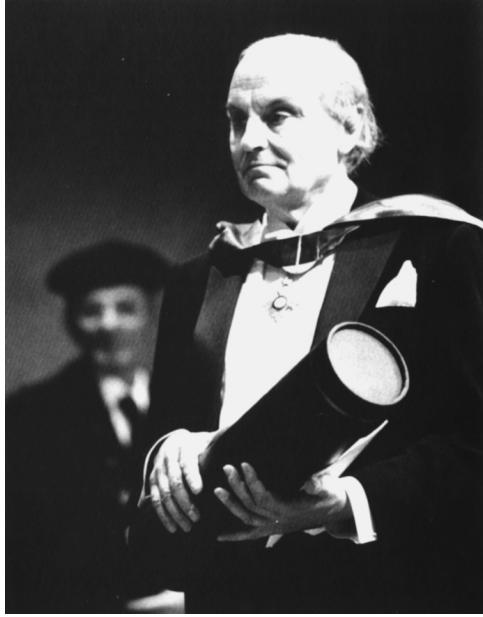
dagelijks een hoofdartikel schreef. Het was die journalistiek die de Faculteit Sociale Wetenschappen ingaf Algra voor te dragen voor een eredoctoraat. Volgens erepromotor E. Diemer, hoogleraar communicatiewetenschap, had Algra 'uitzonderlijke verdiensten op het gebied van de commentariërende en opiniërende journalistiek. Vanuit een vrijwel universele belangstelling heeft Algra steeds getracht, zulks met name ten dienst van voorlichting en vorming van het protestants-christelijk volk, de actuele gebeurtenissen en ontwikkelingen, in het bijzonder maar zeker niet uitsluitend op politiek en maatschappelijk terrein, journalistiek te begeleiden in het licht van een duidelijke visie, gevoed vanuit het evangelie.'

119

Algra, die overstelpt werd met verzoeken van zijn Friese achterban om bij de plechtigheid in de Nieuwe Kerk aanwezig te zijn, meldde na afloop van de plechtigheid aan rector magnificus prof. dr. H. Verheul dat het velen was opgevallen dat het er aan de vU heel wat 'christelijker' aan toeging dan verwacht. Algra voegde eraan toe: 'Dan vertel ik er telkens maar weer bij dat aan de maaltijd ook werd gebeden en gedankt en uit de Bijbel gelezen, zoals we dat in een Christelijk gezin gewend zijn...'

JOHN HORDER (1985)

Toen toekomstig erepromotor prof. dr. J. van Es, hoogleraar algemene geneeskunde aan de Vrije Universiteit, de Engelse promovendus John Plaistowe Horder (1919) vroeg om een curriculum, antwoordde deze met een levensbeschrijving waarin luim en ernst elkaar afwisselden. Horder merkte op de eerste twintig jaar van zijn leven uitsluitend te hebben besteed aan talenstudie – 'the only form of education considered good in my family'. Van exacte wetenschap, laat staan van geneeskunde, had hij nog geen kaas gegeten. Pas in 1939, hij was toen twintig, ging Horder in Oxford medicijnen studeren. Die werd door de oorlog afgebroken: 'I served in the army during the war – without glory.' In 1945 pakte hij deze de studie weer op, maar zonder er veel genoeg aan te beleven. Hij weet dat aan zijn gebrekkige wetenschappelijke achtergrond, maar miste ook visie bij zijn geneeskundige leermeesters die het ontbrak aan een brede algemene ontwikkeling. Horder werd basisarts met de intentie om psychiater te worden. Voor

J.P. Horder.

het eerst in zijn geneeskundig leven kreeg hij schik in zijn werk. Hij kwam te werken in het centrum van Londen als dokter. Daar zag hij dat vrijwel alle financiële middelen ziekenhuizen ten goede kwamen – en niet de ‘gewone’ huisarts.

Horder stelde zich twee doelen als arts: hij wilde een beroepsopleiding voor huisartsen. En hij streefde in een voornamelijk op het fysieke gerichte wetenschap een revolutie na: Horder wenste meer aandacht voor de psychologische en sociale factoren die gezondheid of ziekte bevorderden. Zijn pleidooien voor een beroepsopleiding waren niet aan dovemansoren gericht. Niet alleen in Engeland, ook in andere Europese landen werd de noodzaak voor een aparte opleiding van huisartsengeneeskunde ingezien. De loopbaan van Horder kwam in een stroomversnelling: hij gaf enkele jaren les aan de prestigieuze London School of Economics en was een jaar gastdocent aan de universiteit van Nottingham.

121

Dat Horder juist van de Vrije Universiteit een eredoctoraat ontving, kan worden toegeschreven aan het belang dat zij als een der eerste universiteiten hechte aan huisartsengeneeskunde. Toch ging de komst van Horder in oktober 1985 vrij geruisloos aan de VU voorbij. Kort na de erepromotie gaf hij een gastcollege voor een nagenoeg lege zaal. *Ad Valvas*, dat hem daags daarna interviewde, zag daarin de oorzaak dat Horder ‘een vermoeide indruk’ maakte tijdens het vraaggesprek. Kennelijk was er voor zijn pleidooi om psychologische en sociale factoren bij het ziekteproces mee te wegen toch niet zoveel belangstelling als hij (en de Vrije Universiteit) wel wenste(n).

RENÉ GIRARD (1985)

Op 1 november 1983 richtte de romanist prof. dr. S. A. Varga zich tot het bestuur van de Faculteit der Letteren met het voorstel de letterkundige en filosoof prof. René Girard (1923), Fransman van geboorte maar hoogleraar aan de Amerikaanse Stanford University, een eredoctoraat toe te kennen. ‘Girard is een geleerde van internationale faam, die de produkten van onze menselijke cultuur in een Christelijk perspectief plaatst’, zo luidde de summiere toelichting van Varga. Hij smeedde het ijzer nu het heet was: enkele maanden tevoren had Girard enkele gastcolleges aan de Vrije Universiteit verzorgd, waarvan

Gert J. Peelen in juni 1983 in *vU-Magazine* verslag deed: 'Aanvankelijk spreekt hij, voortdurend zijn papieren schikkend, staande achter de lessenaar. Maar al na enkele minuten heeft hij die plek verlaten, loopt heen en weer, marcheert, sluipt, beweegt en gebaart voor 't front van de zaal die ademloos toeziet en luistert.'

122 Negen maanden later, in mei 1984, diende de letterenfaculteit namens erepromotor prof. Varga het voorstel in. Het voorstel ging vergezeld van kopieën van artikelen uit genoemd nummer van *vU-Magazine*, *Trouw* en *Ad Valvas* als om aan te geven hoeveel belangstelling de figuur van Girard trok. Geen wonder, want zijn gedachten trokken in die jaren wereldwijd de aandacht en hadden een duidelijk christelijke ondertoon. Girard dankt de meeste bekendheid aan zijn stelling dat nabootsing ('mimesis') een grondtrek is van de cultuur. Volgens Girard is de mens onderworpen aan een duistere drang: een mateloze begeerte om te zijn zoals anderen. De mens vindt zijn idool in de ander, die hij wil nabootsen. Naarmate het idool groter wordt, groeit de begeerte ook zo te willen zijn. De rivaliteit die dan ontstaat eindigt, na een periode van aantrekken en afstoten, in chaos en conflict. Zowel de oude als de moderne cultuur worden door deze gewelddadigheid getekend, aldus Girard. Het christendom breekt hiermee. Waar in de aloude Romeinse mythe Romulus zijn tweelingbroer Remus doodt voordat hij de stad Rome sticht, daar stuurt God Kain weg na de moord op Abel en laat zijn nakomelingen de tien geboden na. Anders dan in heidense culturen en godsdiensten, is het offer niet heilig maar wordt de geofferde (Abel) ten voorbeeld gesteld. Jezus, die stening van een overspelige vrouw voorkwam, sprak een groep van anonieme daders aan als enkelingen met een geweten, die zichzelf moesten verantwoorden. Jezus belichaamt voor Girard het tegenwicht tegen een cultuur die steeds weer tot geweld geneigd is.

Voor de Vrije Universiteit anno 1985 was Girard een ideale kandidaat-eredoctor: uitdagend en vernieuwend genoeg om de intellectuelen aan de De Boelelaan te boeien, maar tegelijk zo schatplichtig aan de joods-christelijke beschaving dat hij naadloos aansloot bij de open en oecumenische instelling die de vU sinds de jaren zeventig was. De universiteit wilde maar wat graag weten dat Girard in haar midden zou verkeren. Een maand voor zijn komst naar de Dies organiseerde het Bezinningscentrum van de Vrije Universiteit vier lezingen over het werk van Girard, te geven door kenner ds. R. Kaptein uit Hengelo.

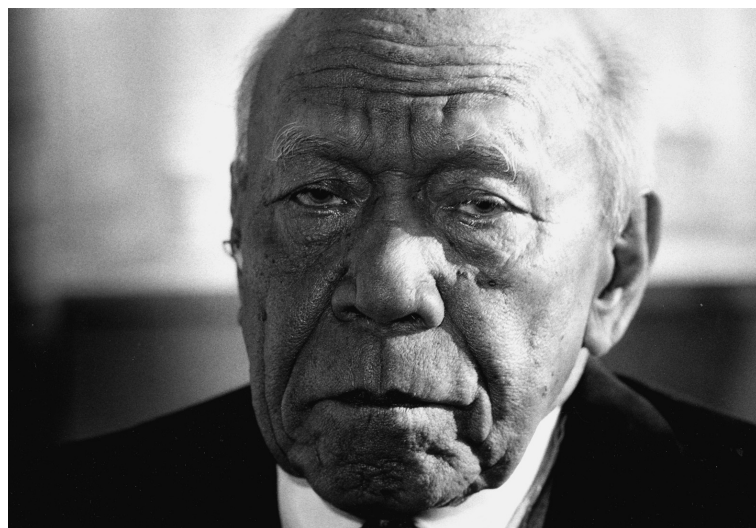
R. Girard.

Girard kwam zelf graag naar de universiteit. Hij toonde zich 'très heureux', schreef hij rector magnificus prof. dr. P. J. D. Drenth nadat hij van de toekenning op de hoogte was gebracht. In het Engels (als Franse Amerikaan beheerste Girard zijn talen) schreef hij een week na de plechtigheid dat het eredocoraat en zijn verblijf in Amsterdam 'an unforgettable experience' was. Dat was het ook voor de Vrije Universiteit: zelden trok een eredoctor, zowel voor als na 20 oktober 1985, zoveel belangstelling van de pers als René Girard.

OEMBA HINA KAPITA (1985)

'De politiek, noch de buitenlandse noch de binnenlandse, noch de burgerlijke, noch de kerkelijke, speelde een rol toen de Indonesiër Oe.H. Kapita in 1985 tot eredoctor werd benoemd', constateert kerkhistoricus Maarten Aalders in zijn recent verschenen studie *125 jaar Faculteit der Godgeleerdheid aan de Vrije Universiteit*. Dat is juist. Kapita werd uitsluitend en alleen gewaardeerd om zijn kennis van het Indonesische eiland Soemba, een kennis die hij als klassieke autodidact had opgedaan. Kapita werd omstreeks 1908 geboren. Omstreeks, want in het curriculum vitae dat de Vrije Universiteit van hem ontving, kon hij geen uitsluitsel bieden over zijn precieze geboortedatum. Kapita genoot vijf jaar school voordat hij de tweejarige zogeheten Normaalleergang (opleiding tot onderwijzer) in Pajeti doorliep. Op 1 januari 1926 trad Kapita aan als hoofdonderwijzer van een Volksschool in Oost-Soemba. Twee en een half jaar was Kapita in functie. In 1928 werd hij assistent van de cultureel antropoloog dr. L. Onvlee, die in 1925 in Leiden was gepromoveerd op het proefschrift *Eenige Soembasche vertellingen*. Kapita werd, in de termen van de culturele antropologie, 'veldwerker' voor Onvlee op Soemba. Zoals zijn curriculum vermeldt: hij riep de ouderen uit zijn dorp bijeen, slachtte een kippetje op rituele wijze – een gebruik zonder welke een gesprek niet van de grond kwam – en trachtte, als het contact eenmaal was gelegd, informatie te verkrijgen over de literaire taal die gebruikt werd bij de aanroeping van voorouders, bij het offergebed en bij de rituelen rond religieuze feesten.

Meer dan twintig jaar was Kapita officieel in dienst van Onvlee. Maar ook nadat hij vertrok om functies te bekleden op het eiland, bleef de band met Onvlee bestaan. Sterker nog, na zijn pensioen trad Kapita

Oe. H. Kapita.

126 opnieuw aan als diens assistent. Samen vertaalden ze zowel het Oude als het Nieuwe Testament in het Soembaas. In de aanbevelingsbrief van G. Dekker van de Faculteit der Godgeleerdheid werden die vertalingen zijn belangrijkste werk genoemd. Decaan Dekker beklemtoonde dat Kapita een 'typisch voorbeeld' was 'van iemand met grote wetenschappelijke aanleg die door omstandigheden van zijn geboorte en levensloop nimmer in staat is geweest om wetenschappelijk onderwijs te volgen en langs die weg wetenschappelijke titels te verkrijgen'. Van-
daar dat de faculteit het passend en voor de hand liggend vond Kapita deze onderscheiding nu te verlenen.

Kapita reageerde met een brief in het Soembaas die drie pagina's telde. Erepromotor D.C. Mulder, hoogleraar godsdienstwetenschap, vertaalde de brief en vatte die samen voor het College van Decanen. Kapita zei de eer van doctor honoris causa 'in alle nederigheid en met dank aan God' te aanvaarden. Het a-politieke karakter van dit eredoc-
toraat bespaarde de Vrije Universiteit dan een heftige controverse – er was wel gemor te horen. In *Ad Valvas* herinnerde Wim Crezee er aan dat studenten van de sociale faculteit rond 1980 de toen gevangen ge-
nomen Indonesische schrijver Prammudya Ananta Toer tevergeefs hadden voorgedragen voor een eredoc-
toraat. En nu werd Kapita onderscheiden, die zich op de vlakte hield over 'het Soeharto-bewind en de overheersende rol van militairen' in Indonesië. De redactie moest haar kritiek echter snel rectificeren: erkend werd dat in 1980 dan wel niet Prammudya Ananta Toer een eredoc-
toraat had ontvangen, maar wel de mensenrechtenactivist Yap Thiam Hien. Half tevreden, half mopperend gaf *Ad Valvas* toe dat het eredoc-
toraat aan Hien met goede wil kon worden gezien in het verlengde van de politieke doctoraten aan Martin Luther King en Beyers Naudé. Maar, voegde het weekblad eraan toe, Hien had wel een 'compromis-houding' tegenover de auto-
riteiten aangenomen.

Van compromissen hield Kapita in elk geval niet. De vertaler en verspreider van de bijbel had andere pijlen op zijn boog. Kort na de plechtigheid bedankte hij rector magnificus P. Drenth voor de voortreffelijke verzorging op en rond de grote dag en sprak de wens uit: 'Moge dit een belangrijke drang worden voor iedereen die aan het brengen van Christus' Evangelie werken vooral op Soemba, waar nog steeds velen zijn die nog niet Gods Woord en Liefde begrijpen en aannemen.'

ANATOLY KORYAGIN (1988)

Anno 1988 heerste in West-Europa euforie over Michail Gorbatsjov, de immer glimlachende Sovjetleider met de wijnvlek, dikwijls bedekt door een elegante hoed. Maar hoeveel hoop op ontspanning tussen het vrije westen en het communistische oosten Gorbatsjov ook wekte met zijn begrippen perestroika (herstructurering) en glasnost (openheid), nog altijd kwijnden dissidenten weg in gevangenissen, werk- 127 kampen en psychiatrische inrichtingen. Deze instellingen behoorden tot het standaardarsenaal van onderdrukkingsmethoden van het communistisch regime sinds de staatsgreep van 1917. De opsluiting van dissidenten in psychiatrische inrichtingen begon echter eerst in het tijdperk dat genoemd is naar de secretaris-generaal van de communistische partij Leonid Brezjnev (1964-1982). Onder zijn bewind kregen mensen met afwijkende meningen de diagnose 'schizofrenie'. Een slimme term waarmee lastposten effectief konden worden opgesloten. Want, zo luidde de doeltreffende drogreden van de communistische heersers, iemand mocht uiterlijk dan wel normaal ogen, de psychiater 'wist' (en stelde de diagnose) dat de 'patiënt' in kwestie geestesziek was. Wat de gewone burger niet kon doorzien, werd door het gilde der psychiatrie wel herkend.

Met die geslepen legitimatie werden tal van dissidenten in de jaren zeventig in psychiatrische klinieken opgesloten en gedrogeerd. De meest bekende onder hen was Vladimir Boekovski, wiens lot de Nederlanders Robert van Voren en Henk Wolzak zelfs inspireerde tot de oprichting van de Boekovski-stichting die zich inzette voor dissidenten in de 'tweede wereld' – waarmee Oost-Europa en de Sovjetunie bedoeld werden. Boekovski maar ook minder bekende slachtoffers van het repressieve systeem vielen in handen van Sovjet-psychiaters, die zich of uit dienstbaarheid aan de partij of uit drang naar een betere positie leenden voor dergelijke praktijken.

Niet allen echter. Anatoly Koryagin (1938) was een psychiater, die zich als een van de weinigen tegen deze praktijken keerde. In 1977 sloot hij zich aan bij een kritische werkgroep van vakgenoten die de misstanden in de psychiatrische praktijk aan de orde stelde. In 1981 werd hij gearresteerd en veroordeeld tot de loodzware straf van zeven jaar gevangenschap plus vijf jaar ballingschap – uit te zitten in een kamp in Perm, gelegen aan de Wolga. Ook in gevangenschap verzet-

A. I. Koryagin met bul.

te Koryagin zich tegen de autoriteiten, wat hem op twee jaar extra gevangenschap kwam te staan. Bovendien werd hem zijn academische graad ontnomen.

Koryagins lot trok veel aandacht in het westen en die aandacht zou hem uiteindelijk de vrijheid brengen. In Nederland vroeg de genoemde Boekovski-stichting aandacht voor zijn zaak, terwijl ook in andere landen acties op touw werden gezet. Koryagin werd tot erelid benoemd van de World Psychiatric Association en stond in 1986 en 1987 kandidaat voor de Nobelprijs voor de Vrede. De druk van buiten, gecombineerd met de binnenlandse veranderingen, leidden in februari 1987 tot de vrijlating van de psychiater, die zich in april van dat jaar in Zwitserland vestigde. 129

Precies een jaar na zijn vrijlating droeg de Faculteit der Rechtsgeleerdheid, op voorstel van dr. R. P. Th. Jurrjens, Koryagin voor als kandidaat-eredoctor. Ronduit erkend werd dat de psychiater het eredoctoraat niet zou worden toegekend vanwege wetenschappelijke verdiensten. Beklemtoond werd dat de v u 'vanuit haar bijzondere verantwoordelijkheid voor de wetenschapsuitoefening' opkomt voor 'de verdrukte en de rechteloze'. Prof. dr. N. W. de Smit, hoogleraar forensische psychiatrie en werkzaam bij de vakgroep Gezondheidsrecht, was promotor.

Koryagin nam 'met een gevoel van diepe erkentelijkheid en dankbaarheid voor die hoge eer' kennis van het besluit. Niet alleen omdat zijn inzet voor de mensenrechten zo hooggeschat werden, ook omdat hij nu de titel terugkreeg die hem door zijn vaderland ontnomen was.

De toespraak die De Smit op 20 oktober 1988 uitsprak kan met recht een lofredede heten. De Smit memoreerde uitgebreid Koryagins verdiensten en zei dat 'Nederland en de Vrije Universiteit diens inzet slechts op bescheiden wijze konden volgen'. Koryagins dankrede was een mengeling van sombere bespiegelingen over het technisch vermogen en het morele tekort van de mens. Zelf had hij het, merkte hij op, 'altijd als een van nature eigen plicht van het menselijke van rede begiftigde wezen beschouwd dat men zijn medemens hulp verleent wanneer hij lijdt onder geweld en ziekte. Dit vormt des te meer de plicht van hem die zich het humanisme als beroep verkoos. Dat was en is het credo van mijn leven.'

D. HOOGENDOORN (1990)

130 ‘Wat zegt u me nou, ik een eredoctoraat, hoezo, wat heb ik dan gedaan?’ Die woorden sprak de arts Dirk Hoogendoorn (1914-1990) toen prof. dr. N. F. Th. Arts hem vertelde dat de Vrije Universiteit had besloten hem een eredocotoraat in de geneeskunde toe te kennen. Het zegt iets over de bescheidenheid van Hoogendoorn: hij had, vond hijzelf, gewoon zijn werk gedaan. Zo op het eerste gezicht was dat ook zo. Hoogendoorn, geboren in Bodegraven, bezocht het Christelijk Gymnasium in Utrecht en studeerde tussen 1933 en 1940 geneeskunde in Utrecht. Na zijn artsexamen ging hij in 1941 als huisarts werken in Wijhe. Hij bleef er tot 1972.

Vanuit dit rustige dorp ontplooidde Hoogendoorn een reeks van activiteiten. Allereerst promoveerde hij in 1948 op een proefschrift over difterie. Het werd beoordeeld met het predikaat cum laude. Maar het echte belang van Hoogendoorn voor de medische wetenschap school niet in het onderwerp, maar in de statistische methoden die hij op zijn onderwerp los liet. Tien jaar na zijn proefschrift, in 1958, begon Hoogendoorn aan verloskundig onderzoek voor het Nederlands Huisartsen Genootschap. Hij vroeg vier ziekenhuizen naar de registratie van hun medische gegevens, iets dat voordien nog nauwelijks was vertoond, en bracht ze onder in een nieuw systeem. Hoogendoorns inzet leidde tot de oprichting van de Stichting Medische Registratie (SMR). Hij was aan die stichting als adviseur verbonden en werkte inmiddels tevens bij het Centraal Bureau voor de Statistiek. Hij werd de drijvende kracht achter de medische registratie en toonde zich in zijn werkzaamheden volgens zijn promotor Arts ‘dienstbaar, integer, zeer intelligent, hardwerkend, doorzettend en voor U zelf streng en sober’.

Hoogendoorn toonde zich dankbaar voor de toekenning die hij beschouwde als ‘een zeer groot goed en een bekroning op een stuk levenswerk’. Ziekte bemoeilijkte het uitspreken van zijn dankwoord. Nog geen twee maanden na de plechtigheid stierf Dirk Hoogendoorn. Trots meldde de familie in haar rouwadvertentie dat Hoogendoorn niet alleen gekroond was tot officier in de Orde van Oranje-Nassau maar ook ‘begiftigd’ was met het eredoctoraat van de Vrije Universiteit. Gezien de nog altijd onbevredigende registratie van medische gegevens, kwam het eredoctoraat voor pionier Hoogendoorn geen moment te vroeg.

De eredoctores van 1990. Van links naar rechts: C. Sprey, E. Cardenal, L. Wilardjo en D. Hoogendoorn.

LIEK WILARDJO (1990)

132 Prof. dr. E. Boeker, decaan natuur- en sterrenkunde, zou op 22 oktober 1990 de bul overhandigen aan zijn Indonesische vakgenoot, de natuurkundige Liek Wilardjo (1939). Anderhalf jaar tevoren, op 6 maart 1989, hield Boeker een pleidooi voor Wilardjo als eredoctor. Aan de secretaris van het College van Decanen schreef hij twee artikelen van Wilardjo te hebben bestudeerd. 'Het komt mij voor dat hij kwa niveau en instelling in aanmerking kan komen voor een eredoctoraat.'

Zo geschiedde dat Wilardjo in oktober 1990 in de aula stond. Overigens werd hij niet slechts voor zijn natuurkundig werk voorgedragen. 'Dr. Wilardjo', zo heette het in de aanbeveling van Boeker, 'heeft als natuurkundige een belangrijke rol gespeeld in het ontwikkelen van een wetenschappelijke taal in het Indonesisch, hetgeen gezien moet worden als een essentiële voorwaarde voor de verbreiding en verdieping van wetenschappelijke inzichten in zijn land en zijn cultuur.' Zo kreeg het eredoctoraat aan de natuurkundige een emancipatoir tintje. Zijn bijdrage stootte zijn vaderland op in de vaart der volkeren, aangezien hij zich volgens zijn promotor verdienstelijk had gemaakt voor het natuurkundig onderwijs door lesprogramma's op niveau te ontwikkelen.

Liek Wilardjo was op Java geboren. Hij studeerde natuurkunde in Yogyakarta en ontving als talentvolle maar kansarme student een Fulbright-beurs om verder te studeren in de Verenigde Staten. Hij promoveerde aan de Michigan State University. De natuurkundige Wilardjo bleek ook een overtuigd christen. Ook dat maakte hem aantrekkelijk voor de vU, erkende erepromotor Boeker. 'Dr. Wilardjo laat zich kennen als een typische geestverwant van de Vrije Universiteit.' Hij doceerde aan een christelijke universiteit en was actief in de Indonesische afdeling van de Wereldraad van Kerken. Wilardjo 'felt a surge of happiness' toen het bericht hem bereikte, schreef hij rector magnificus prof. dr. C. Datema. Maar hij betwijfelde of hem de eer toekwam, al kon hij de opgevoerde argumenten niet ontkennen.

Wilardjo had een drukke week, die laatste week in oktober 1990. Hij sprak de Faculteit Natuur-en sterrenkunde toe, werd geïnterviewd door twee Indonesische journalisten en genoot 'a wonderful reunion dinner' met Nederlandse en Indonesische vrienden in het zendingsinstituut Hendrik Kraemer van de Nederlandse Hervormde Kerk in

Oegstgeest. 'All in all, our stay in Holland was very good, and our work and activities fruitful.'

C. SPREY (1990)

Soms gebeurde het dat verschillende faculteiten de krachten bundelden om iemand voor te dragen als eredoctor. Zo geschiedde bij het pleidooi Casper Sprey (1928) een eredoctoraat toe te kennen in de biologie. Twee faculteiten, die van aardwetenschappen en biologie, schreven in maart 1989 het College van Decanen aan met het voorstel Sprey te verheffen tot eredoctor. In hun schriftelijke voordracht trad al snel de reden aan de dag: Sprey, directeur van het Provinciaal Waterleidingbedrijf Noord Holland, had vanaf circa 1975 nauw samengewerkt met de beide faculteiten teneinde de drinkwatervoorziening in de provincie op een verantwoorde wijze te laten verlopen. De Vrije Universiteit bracht in de loop der jaren verscheidene natuurwetenschappelijke onderzoekers onder bij het Waterleidingbedrijf, die onder meer publiceerden over het duinenterrein en ecosystemen. Dat Sprey de traditionele kloof tussen de waterproductieafdeling (de zogenoemde blauwe sector) en de terreinbeheersafdelingen (de groene sector) wist te overbruggen, werd in de voordracht nadrukkelijk beklemtoond. 'Sprey is erin geslaagd een verandering in de attitude van de duinwaterleidingbedrijven ten aanzien van het milieu en de rol van het natuurwetenschappelijk onderzoek daarbij tot stand te brengen.'

133

Sprey was een lange weg gegaan voor hij bij de waterhuishouding terecht was gekomen. Hij werd in Batavia geboren. Zijn jaren des onderscheids (van zijn twaalfde tot zijn zeventiende) bracht hij door in concentratiekampen onder de Japanse bezetting. In 1946 vertrok hij naar Nederland waar hij de opleiding tot genie-officier volgde aan de Koninklijke Militaire Academie (KMA) in Breda. Hij diende het militaire apparaat ruim twintig jaar in verschillende functies, onder meer als hoofdinstructeur bij de kaderschool Genie en als 'stafofficier bijzondere operatiën', zoals het in ambtelijk jargon heette. Tussentijds had Sprey zijn ingenieursdiploma gehaald aan de Technische Hogeschool Delft en was hij, namens het leger, begin jaren zestig betrokken bij de bouw van een radiologisch laboratorium van de Nederlandse Organisatie van Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek (TNO) in Rijswijk.

134 In 1969 maakte Sprey de overstap naar het Provinciaal Waterleidingbedrijf. Naar eigen zeggen fungeerde Sprey er meer als manager dan als onderzoeker. Het onderzoek liet hij over aan de zes studenten van de Vrije Universiteit die gemiddeld jaarlijks via het Waterleidingbedrijf te werk gesteld werden. Sprey toonde zich maar wat trots op zijn rol als bemiddelaar tussen bedrijfsleven en wetenschap: 'Bij andere waterleidingbedrijven bestaat niet zo'n vruchtbare samenwerking met de wetenschap.' Erepromotor prof. dr. W. H. O. Ernst bekleemtoonde in zijn toespraak op 20 oktober 1990 niet alleen Spreys belang voor de Nederlandse natuurwetenschappen, maar stond ook stil bij zijn inspanningen voor de bereiding en verspreiding van veilig drinkwater in ontwikkelingslanden.

Sprey deed in de aanloop naar het eredoctoraat een opmerkelijk aanbod: het Provinciaal Waterleidingbedrijf bood aan de bloemdecoraties voor de Dies te verzorgen, een aanbod waarvan de Vrije Universiteit dankbaar gebruik maakte. Ook in een ander opzicht buitte Sprey het eredoctoraat publicitair goed uit: zijn rede *Drinkwater en natuurbeheer. Conflict of synthese*, uitgesproken na de toekenning van het doctoraat, zag in een verzorgde uitgave van het Provinciaal Waterleidingbedrijf het licht.

ERNESTO CARDENAL (1990)

Toen bekend werd dat de Nicaraguaanse dichter, priester en minister van Cultuur Ernesto Cardenal (1925) in 1990 uitverkoren werd voor een eredoctoraat in de letteren, gebeurde iets dat nog nooit vertoond was: een eerdere eredoctor van de Vrije Universiteit klom in de pen en schreef een verontwaardigd protest. Die eredoctor was de Franse filosoof Jacques Ellul. Hij pakte in een brief aan rector magnificus prof. dr. C. Datema ongenadig uit over Cardenal en sprak zijn 'verbazing' uit over 'het schandaal' dat uitgerekend Cardenal, door Ellul beschouwd als *fellow traveller* van het communisme, een eredoctoraat was toegekend. 'Cardenal est un hypocrite, menteur et propagandiste', oordeelde de Fransman die precies 25 jaar daarvoor (in 1965) was onderscheiden.

De rector won advies in bij de literatuurwetenschappers Mineke Schipper en Bettine Siertsema. Zij hadden het voorstel ingediend Car-

E. Cardenal.

denal een eredocoraat toe te kennen. Schipper en Siertsema formuleerden een even hoffelijk als nietszeggend antwoord, waarin ze de frontale aanval van Ellul ontweken. In een begeleidend schrijven aan Datema liet Siertsema verontwaardigd weten dat het haar beter leek op Elluls verdachtmakingen niet in te gaan. 'Hij is zo ongenueanceerd en onaangenaam.' Ellul, eenmaal met het ontwijkende antwoord geconfronteerd, liet het er niet bij zitten en herhaalde zijn beschuldigingen aan het adres van Cardenal.

136

Ellul was niet de enige die bezwaar aantekende tegen het eredocoraat. Ook E. Roemers ('diaken in Utrecht') protesteerde. Cardenal maakte deel uit van een regime, dat niet schroomde andersdenkenden monddood te maken. Hij gaf het voorbeeld van aartsbisschop Obanda Y Bravo die door de sandinistische regering toegang tot de media werd geweigerd. 'Een ieder die nog iets heeft van gevoel voor souveriniteit in eigen kring, het fundament waarop de Vrije Universiteit is gebouwd, zal in woede in verzet komen. (...) Het is jammer dat Abraham Kuyper niet meer leeft, want zonder twijfel had hij zich fel verzet tegen het eredocoraat met een beroep op "de grondslag der gereformeerde beginselen", die haaks staan op de in de praktijk staande beginselen zoals Cardenal die de afgelopen tien jaar heeft ten toon gespreid.' Een beroep op de grondlegger van de universiteit en een kernbegrip van het gereformeerde leven lag, de snelle secularisatie ten spijt, in Buitenveldert nog altijd gevoelig. Rector Datema vroeg de secretaris van de bestuursvereniging, aan wie de brief was gericht, te laten weten dat het College van Decanen niet dan 'na zorgvuldige afweging' besloten had het eredocoraat toe te kennen en de briefschrijver te wijzen op de motivering voor het eredocoraat.

Cardenal was voorgedragen wegens 'zijn onvermoeibare inzet voor de culturele ontwikkeling van de armsten uit de Nicaraguaanse samenleving'. Dat zal de bezwaren niet hebben weggenomen. De rector wist zich echter gesterkt door de vele aanbevelingen, die het College van Bestuur door promotor Mineke Schipper werden voorgelegd. Zo schreef niemand minder dan de befaamde Engelse toneelschrijver Harold Pinter (auteur van het ook in Nederland veel gespeelde stuk *The Caretaker*) dat Cardenal 'a poet of immense distinction and authority' was. Hij was niet de enige buitenlandse supporter van het eredocoraat. De Britse literatuurwetenschapper John Lyons plaatste Cardenal op één lijn met de communistische dichter Pablo Neruda. Car-

denal, scheef Lyons, onderging invloed van de dichters die hij in zijn jonge jaren vertaalde: Allan Ginsburg, William Carlos Williams en vooral Ezra Pound – een dichter, die na 1945 overigens in een slechte reuk kwam te staan vanwege zijn sympathie voor het fascisme. Ook als minister bleef Cardenal dichtershart kloppen, aldus Lyons: als minister van Cultuur droeg hij zorg voor betaalbare boeken, die voor iedereen toegankelijk waren.

Ook professor P. J. D. Drenth, die enkele vraagtekens had geplaatst bij de toekenning, was nu 'om'. Hij schreef erepromotor Mineke Schipper onder de indruk te zijn van Cardenal 'vanuit evangelisch motief geïnspireerde visie op maatschappij, cultuur en onderwijs, en de wijze waarop hij als minister van cultuur deze visie in praktische toepassing heeft omgezet'. 137

Het had overigens maar weinig gescheeld of Cardenal had het eredoctoraat geweigerd. Hij had helemaal geen zin in een 'circus', vertelde hij de bevriende theoloog en journalist Hans Snoek, verbonden aan het Baptistenseminarie in Managua. Aan aandacht van de media had Cardenal een broertje dood, zo gaf Snoek door aan Gert J. Peelen, redacteur van *VU-Magazine*. Zelfs hij, Snoek, ontving aanvankelijk een 'botte afwijzing' op een interviewverzoek. Ten lange leste stemde Cardenal toch toe en legde hij nog eens uit waarom hij zo lang gearzeld had het eredoctoraat te aanvaarden. 'Eerlijk gezegd zie ik nogal op tegen de lange reis en alle activiteiten die nu eenmaal bij zo'n eredoctoraat horen. Bovendien voel ik me bij dat soort gelegenheden altijd zeer ongemakkelijk. De persoon Cardenal komt teveel centraal te staan, terwijl al die mensen, die echt aan de basis de Nicaraguanse cultuur hebben verspreid, naamloos blijven.' Hij nam de bul desondanks in ontvangst, omdat die 'een belangrijke internationale erkenning is voor Nicaragua en de revolutie'.

Nicaragua en de revolutie: het land was na de sandinistische revolutie van 1979 ook voor progressief-christelijk Nederland, evenzeer als voor links Nederland, minstens een decennium lang het land van belofte. Dat om eredoctor Cardenal ook nog het romantisch was hing van een dichterlijk minister, die tot in zijn uiterlijk (alpinopet) een oudere uitvoering leek van de revolutionaire held Che Guevara, maakte de betovering niet geringer.

Ook aan de grachtengordel ging niet voorbij dat dichter-minister Cardenal tot doctor was verheven. Maar de aandacht had nog veel gro-

138 ter kunnen zijn als Cardenal in het tussen 1983 en 1992 uitgezonden en destijds veel bekeken boekenprogramma *Hier is... Adriaan van Dis* zou zijn opgetreden. Erepromotor Mineke Schipper had Van Dis voorgesteld Cardenal en de ook bij de erepromotie aanwezig zijnde Pinter samen te brengen in zijn programma. Maar Van Dis berichtte haar dat de opnamen niet in oktober zouden plaatsvinden, toen het eredoctoraat werd uitgereikt, maar pas eind november 1990. Van Dis, die zich toelegde op zijn schrijverschap, berichtte bovendien zich van de buitenwereld te willen afsluiten om zijn nieuwe boek af te maken. Er kwam dus niets van de primeur een eredoctor aan de Vrije Universiteit op de Nederlandse televisie te zien. Mogen we hem geloven, dan zal Cardenal, wars van publiciteit, er niet rouwig om zijn geweest.

NJABULO NDEBELE (1995)

De zwarte Zuid-Afrikaan Njabulo Ndebele (1948) zou om meer dan één reden een eredoctoraat verdienen. Hij was allereerst een gerespecteerd literatuurwetenschapper, die zijn doctoraal behaalde in Cambridge en promoveerde in Denver. Maar bovenal genoot hij literaire faam als auteur van Afrikaanse poëzie, essays, korte verhalen en novellen. Vooral met zijn in 1983 verschenen bundel *Fools and other stories* timmerde hij aan de weg. Met die bundel viel Ndebele in de prijzen. Enkele jaren later, in 1987, werd hij gekozen tot president van het Congres van Zuid-Afrikaanse Schrijvers. Voldoende reden, zou je zeggen, hem een eredoctoraat in de letteren te geven. En toch kreeg Ndebele aan de Vrije Universiteit een eredoctoraat in de rechtsgeleerdheid.

Dat zat zo. Ndebele was ten tijde van zijn literaire doorbraak een banneling in het 'thuisland' Lesotho. Een aanbod door de Universiteit van Kaapstad om hoogleraar Engelse taal- en letterkunde te worden, kon hij niet aannemen aangezien hem een werkvergunning werd geweigerd door het toen nog regerende blanke apartheidsregime. Na de afschaffing van de apartheid lagen de banen voor hem voor het oprapen. Ndebele kon hoogleraar worden aan de Universiteit van Witwatersrand in Johannesburg, hij kon aan de universiteit van Westkaap zelfs vice-rector worden. Maar Ndebele koos ervoor de zwarte universiteit van het Noorden, gelegen in Noord-Transvaal, te leiden.

N. Ndebele.

Het was die keuze, die de Faculteit der Rechtsgeleerdheid in de persoon van prof. mr. E. J. H. Schrage, hoogleraar Romeins recht, motiveerde tot een eredoctoraat. 'Een eredoctoraat voor Ndebele is een internationale erkenning, dat constructief meewerken aan de vormgeving van het nieuwe Zuid Afrika steun verdient. Zo zal dat eredoctoraat niet alleen in Transvaal, maar in geheel Zuid Afrika ook ervaren worden als een steun in de rug van hen die aan de toekomst werken.'

140 In zijn toespraak op 20 oktober 1995 legde Schrage nadruk op Ndebele's werk voor de universiteit. Hij eindigde met een verwijzing naar Beyers Naudé, die Ndebele én als eredoctor én als antiapartheidsactivist voorging. Een eredoctoraat aan een Zuid-Afrikaan kon ook vijf jaar na de ondergang van het apartheidsregime kennelijk niet zonder politieke en emancipatoire retoriek.

G. DE VRIES (1995)

Negen jaar oud was Gerrit de Vries (1921) nog slechts, toen hij al zijn eerste scheikundige proef verrichtte. Juist in dat jaar (1930) werd aan de Vrije Universiteit de Faculteit Wis- en Natuurkunde opgericht, waarvan de scheikunde vanaf het begin deel uitmaakte. Wat lag meer voor de hand dan dat De Vries, zoon van een gereformeerd politiemann, zich in dat vak zou bekwamen? Maar het liep anders. De Vries trad na de MULO als volontair in dienst bij een handelslaboratorium, waar hij suikermonsters analyseerde. In de jaren dertig volgde hij cursussen van de School voor Suikerindustrie, die hij afsloot met een stage in een suikerfabriek. Zo was De Vries was ver verwijderd van zijn oorspronkelijke liefde.

Maar dankzij prof. dr. J. Coops, die anno 2006 meer bekendheid geniet vanwege zijn moedige houding tijdens de bezetting dan als scheikundige, kwam De Vries in de laatste jaren van de oorlog te werken in het scheikundig laboratorium. Na de oorlog trad hij in dienst van de Vrije Universiteit. Als analist en college- en practicumassistent maakte De Vries verscheidene hoogleraren en wetenschappelijk medewerkers mee, die hij met zijn apparatuur en met raad en daad bijstond. Zijn aangeboren talent voor scheikunde was zo groot dat hij in de loop der tijd samen met de academici meer dan zestig wetenschappelijke artikelen in vooraanstaande tijdschriften publiceerde.

G. de Vries neemt de bul in ontvangst.

Ook nadat De Vries in 1983 vervroegd uittrad, ging hij stug door met de hobby die zijn levenswerk werd. De Vries, kortom, was een fenomeen, vergelijkbaar met die andere eredoctor aan de Vrije Universiteit – de op de dag af twintig jaar daarvoor bekroonde autodidact meteoroloog Bijvoet. Erepromotor prof. dr. H. Timmerman eerde De Vries, maar wilde ook gezegd hebben dat in het eredoctoraat ‘gevoelens van dank en erkentelijkheid’ werden uitgedrukt ‘jegens allen die hebben bijgedragen aan het welzijn van de faculteit, zonder daarvoor ooit de in wetenschappelijke kringen gebruikelijke vorm van erkenning te ontvangen’.

142

De Vries was twee weken na de Dies nog altijd onder de indruk van het gebeuren, zo valt af te leiden uit een briefje dat hij rector magnificus prof. dr. Egbert Boeker stuurde. Hij dankte Boeker voor de goede zorgen en sloot het briefje af met de welgemeende uitroep: ‘Het zal ons nog lang heugen!’ Met die meervoudsvorm (‘ons’) doelde De Vries ook op zijn vrouw. In het voor de universiteit geschreven levensbericht, dat alle kandidaat-eredoctorates op verzoek van de universiteit opstelden om een eerste indruk te krijgen, had De Vries niet alleen zijn hobby opgegeven (orgelspel) maar ook het feit vermeld dat hij na 67 jaar lang vrijgezel te zijn geweest alsnog in het huwelijk was getreden. Voor zijn pensioen lijkt Gerrit de Vries getrouwd te zijn geweest met de scheikunde.

ALVIN PLANTINGA (1995)

Het voorstel dat de Faculteit der Wijsbegeerte indiende om de Amerikaanse filosoof Alvin Plantinga (1932) een eredoctoraat toe te kennen was zeer gedetailleerd. Het voorstel werd vroeg ingediend: ruim twee jaar voordat Plantinga de bul kreeg overhandigd, stelde promotor prof. dr. J. van der Hoeven, hoogleraar in de geschiedenis van de moderne wijsbegeerte, een zes pagina’s tellend voorstel op over de verdiensten van Plantinga. Een voorstel dat hij liet volgen door een tien pagina’s tellend curriculum vitae.

Afgaand op dit overdonderend offensief, moest Plantinga wel iemand van betekenis zijn voor de Vrije Universiteit. Dat was ook zo. Plantinga had, om te beginnen met zijn in 1967 verschenen boek *God and Other Minds*, de handschoen opgenomen die in de jaren dertig

Alvin Plantinga met bul.

144 was opgeworpen door de neopositivisten van de zogeheten Wiener Kreis. Vertegenwoordigers van deze school als Rudolf Carnap en Moritz Schlick verkondigden de stelling dat godsdienstige uitspraken van iedere zin ontbloot zijn, aangezien verificatie of falsificatie niet kon worden toegepast. Die opvatting is sindsdien maatgevend op de werkvloer van de wetenschap – sinds de jaren zestig zelfs aan de Vrije Universiteit. Plantinga had, aldus Van der Hoeven, de godsdienstfilosofie ‘weer een gerespecteerd aanzien gegeven’. Want het Godsbestaan mocht dan niet bewezen kunnen worden, het kon evenmin worden ontkend, aldus Plantinga. Het hele oeuvre van Plantinga kan worden gelezen als een intelligente apologie van het christelijk geloof. Van der Hoeven gaf toe dat er vanuit de traditie van de Vrije Universiteit, in het bijzonder vanuit de door H. Dooyeweerd en D. H. Th. Vollenhoven ontwikkelde wijsbegeerte der wetsidee, kritiek mogelijk was op bepaalde denkbeelden van Plantinga. Diens gedachte dat er voor God ‘logische onmogelijkheden’ bestaan, werd door aanhangers van de reformatorische wijsbegeerte als ‘ongeoorloofde speculatie’ van de hand gewezen. ‘Evenwel, om iemand een eredoctoraat te verlenen hoeft men hem niet in alles bij te vallen’, zo besloot Van der Hoeven zijn voorstel.

Ook in zijn toespraak op 20 oktober 1995 verzweg Van der Hoeven de verschillen tussen de Amerikaan Plantinga en zijn eigen wijze van filosoferen niet. Maar Van der Hoeven erkende dat aan de Vrije Universiteit onder invloed van Plantinga de overtuiging groeide dat hernieuwd behoefte was aan een authentiek christelijke filosofie. Dat was niet teveel gezegd: het eredoctoraat vormde voor jonge filosofen van de VU een stimulans zich in zijn werk te verdiepen. Dat resulteerde in 1998 in een bundel over de kenleer van Plantinga en twee jaar later in een studiedag over hetzelfde thema. Hoe geruisloos de erepromotie zelf ook verliep, het was een belangrijke gebeurtenis. Die symboliseerde dat de VU nog immer een bijzondere universiteit wilde zijn. Voor de Faculteit der Wijsbegeerte, nooit wezenlijk van het reformatorische pad afgeweken, was het eredoctoraat vanzelfsprekend. Voor de theologische faculteit was het eredoctoraat een feit van belang, want zij was na de ‘nieuwlichterij’ van H. M. Kuitert cum suis op de weg terug naar een theologiebeoefening die de degen vol zelfvertrouwen wilde kruisen met hen die het christelijk geloof weghoonden als in strijd met de wetenschap.

M. T. TURVEY (1995)

Michael Thomas Turvey (1942) was een atleet van wereldformaat tot hij getroffen werd door een blessure die een einde maakte aan zijn carrière. Turvey maakte van de nood een deugd: hij maakte van sportbeoefening wetenschap. Hij ging experimentele psychologie studeren aan Loughborough College in Engeland en behaalde zijn doctoraat in Ohio University in de Verenigde Staten. In dat vak bereikte hij opnieuw de top en vond hij erkenning. Onder meer van de Vrije Universiteit, waar de Faculteit der Bewegingswetenschappen, in 1987 in het leven geroepen als opvolger van de in 1971 gestichte Interfaculteit der Lichamelijke Opvoeding, op 14 mei 1992 een voorstel indiende Turvey te onderscheiden met een eredoctoraat. Volgens de voorzitter van het faculteitsbestuur, prof. J. B. Hopkins, kon Turvey worden beschouwd als de grondlegger van de 'ecologische benadering van waarnemen en bewegen'. Hij was een expert op het gebied van bewegingscoördinatie. Van huis uit psycholoog werd Turvey door Hopkins geroemd om zijn multidisciplinaire aanpak.

145

Als om bewegingswetenschappen ('een nieuw en veelzijdig vakgebied') te verdedigen, stelde Hopkins enigszins defensief dat het geen eensluitende formule, noch een algemeen geaccepteerde methodologie kende. De faculteit aan de Vrije Universiteit was natuurwetenschappelijk georiënteerd en in dat kader paste ook een eredoctoraat voor Turvey, die 'substantieel heeft bijgedragen aan de integrale studie van het menselijk bewegen' en dat deed vanuit 'een natuurwetenschappelijke oriëntatie'.

De bul werd hem ruim drie jaar na de aanvraag overhandigd door prof. dr. Claire F. Michaels, die zelf eerder promoveerde bij Turvey. Zo ontstond de bijzondere, niet eerder vertoonde situatie aan de v u dat de promovendus zich opwierp als erepromotor. In haar toespraak op 20 oktober 1995 somde Michaels vier redenen op waarom Turvey het eredoctoraat was toegekend. Hij zou, ten eerste, het teveel verwaarloosde probleem van de bewegingscoördinatie op de kaart hebben gezet. En hij begreep bovendien, ten tweede, dat beweging en waarneming niet apart konden worden beschouwd. Over die inzichten had Turvey in de loop van zijn carrière veel gepubliceerd. Ten slotte prees Michaels hem omdat hij zijn studenten 'wisely and well' onderwees.

Turvey, eind 1994 blij verrast met de toekenning die hij 'with consi-

M. T. Turvey.

derable pleasure' zei te aanvaarden, bleef enkele dagen na de toekenning in Amsterdam om een gastcollege te geven in het gebouw aan de Van der Boechorststraat, waar de Faculteit der Bewegingswetenschappen is gevestigd. Enkele dagen voor de plechtigheid stelde hij nog wel enkele lastige vragen: kon hij niet op eigen houtje een hotel vinden, nu hij de brief met voorwaarden (de verblijfplaats in het Amstelhotel, alsmede het aantal gasten dat in zijn gevolg op kosten van de Vrije Universiteit mee mocht komen) gemist had? De plooiën werden gladgestreken en zo stond M. T. Turvey op 20 oktober 1995 trots in de aula.

147

IRENE FERNANDEZ (2000)

Het was maar goed dat prof. dr. Ivan Wolffers, hoogleraar gezondheidszorg in ontwikkelingslanden aan de Vrije Universiteit, er op tijd bij was. Al in juni 1998, ruim twee jaar voor de beoogde promotiedatum, stelde hij aan het College van Decanen voor om Irene Fernandez (1946) uit Maleisië een eredoctoraat toe te kennen. Drie maanden later vergaderde het college erover. Dat zag onder ogen dat een eredoctoraat voor Irene Fernandez voor de autoritaire Maleisische regering een moeilijk te verteren zaak zou zijn. De in 1946 geboren Fernandez had zich ontwikkeld tot een geducht critica van haar land. Ze koppelde namelijk gezondheidszorg aan mensenrechten. Fernandez begon in de jaren zeventig als medewerkster van de Young Christian Workers' Movement. Ze verrichtte vakbondswerk, streed voor de belangen van consumenten en stond op de bres voor vrouwenrechten.

Vrouwen, overal maar zeker in de derde wereld een kwetsbare groep, werden speerpunt van haar beleid. Fernandez riep tal van organisaties in het leven die de rechten van vrouwen verdedigden. In de jaren tachtig, toen de ziekte aids snelle verspreiding vond, was ze betrokken bij de oprichting van CARAM, dat staat voor Coordination of Action Research on Aids and Mobility. Via dat werk leerde ze Ivan Wolffers kennen. Wolffers was op zijn manier niet minder geëngageerd dan Fernandez. Na een opleiding te Utrecht had Wolffers zich gevestigd als huisarts. Hij constateerde dat patiënten schrikbarend weinig wisten van medicijnen – en dat de farmaceutische industrie, uit op geld, hen graag in het ongewisse liet. Daarom schreef Wolffers in 1977 het standaardwerk *Medicijnen*, waarin hij de (bij)werkingen van geneesmidde-

len toegankelijk beschreef. Fernandez moet een vrouw naar Wolffers' hart zijn geweest. De twee werkten nauw samen. Wolffers in vrijheid in democratisch Nederland, Fernandez in de dictatuur Maleisië. Daar was men niet blij met haar optreden. Er liepen verscheidene klachten tegen haar.

148 Geen wonder dat het College van Decanen de Faculteit der Geneeskunde wees 'op het politiek gevoelige karakter van dit eredoctoraat en de consequenties die daaruit voor betrokkene(n) kunnen voortkomen'. Op aanraden van Wolffers werd contact opgenomen met de Nederlandse ambassadeur in Kuala Lumpur, om diens visie op de gevoeligheden rond dit eredoctoraat te peilen. Een antwoord bleef, vanwege een wisseling van de wacht, lang uit. De nieuwe ambassadeur bevestigde dat Maleisië 'buitengewoon gevoelig (is) voor alles wat in verband kan worden gebracht met buitenlandse inmenging'. Belangrijk leek het hem te beklemtonen dat het initiatief uitging van de Faculteit der Geneeskunde, zodat de Maleisische autoriteiten niet de indruk kregen dat de Nederlandse regering verantwoordelijk was voor het eredoctoraat – een indruk die in het regime van achterdocht en agressie toch al snel post zou kunnen vatten.

Zo gezegd, zo gedaan. Decaan prof. dr. E.A. van der Veen zette zich in juni 1999 aan het schrijven van het voorstel. Daarin schuwde hij niet de beschuldigingen aan het adres van Fernandez te noemen. Inmiddels werd de ambassadeur in Maleisië toch bevangen door zenuwen. De ambassadeur uitte zijn zorgen tegenover Nico Schrijver, als jurist verbonden aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit. Schrijver op zijn beurt begon te twijfelen aan de betekenis en bekendheid van Irene Fernandez, zo liet hij weten aan prof. mr. Arend Soeteman, hoogleraar rechtstheorie en rechtsgeschiedenis aan de Vrije Universiteit. De ambassade had Schrijver voorgehouden dat Fernandez wel bekend stond om haar inzet voor (migranten)vrouwen en haar kritiek op wantoestanden in het gevangeniswezen, maar niet om haar betrokkenheid bij medische vraagstukken. Schrijver reageerde in telegramstijl: 'De onbekendheid van de kandidate op dit terrein vind ik wel opvallend, vroeg de ambassadeur om nadere informatie. (...) Wat is haar positie? Hoe sterk is haar invloed? Zijn er vele anderen die soortgelijk werk doen?' Schrijver wenste Soeteman, betrokken bij het eredoctoraat, veel succes bij de verdere beraadslagingen.

Die wens kon Soeteman, en in zijn voetspoor de rechtenfaculteit als geheel, wel gebruiken. Zij was teneinde raad en won, bij monde van decaan prof. mr. P. Vlas, maar advies in van oud CDA-minister van Buitenlandse Zaken en inmiddels rechter van het Internationaal Gerechtshof in Den Haag, prof. mr. Peter Kooijmans. Kooijmans oordeelde op 6 oktober 1999 stevig: de Vrije Universiteit moest niet zo schichtig doen. Hij had de voordracht gelezen en het leek hem dat Fernandez 'niet vanwege haar wetenschappelijke, doch vanwege haar maatschappelijke activiteiten voor een ere-doctoraat (is) voorgedragen'. Kooijmans voegde daaraan toe: 'Als je in het hedendaagse Maleisië maatschappelijke activiteiten bedrijft, moet je al van zeer introverte huize zijn om niet met de autoriteiten in conflict te komen. Dat element mag dus eigenlijk in de overwegingen bij de verlening geen rol spelen.' Kooijmans las ook Hare Majesteits ambassadeur ter plaatse de les: 'Dat, zoals de ambassadeur vreest, de Maleisische regering zich nauwelijks zal kunnen voorstellen dat de Nederlandse regering geen actieve rol speelt bij de verlening van een eredoctoraat, lijkt mij klinkklare onzin. Maleisië heeft hier in Den Haag een ambassade en die weet duvels goed (of behoort te weten) dat de zaken hier niet zo liggen. Kok is geen Ceauçescu.'

149

Dankzij Kooijmans' besliste optreden kwam alles goed. Rector magnificus prof. dr. T. Sminia erkende dat enkele dagen later ook: 'Uw betekenisvolle bijdrage aan de besluitvorming wordt door het Rectorium bijzonder op prijs gesteld.' Een jaar later, op 20 oktober 2000, stond Irene Fernandez in de aula, waar ze een klinkende toespraak hoorde van erepromotor Ivan Wolffers, die haar creativiteit, haar 'scherpe analytische geest en haar tomeloze inzet' roemde. Ze was inmiddels de schok te boven, die ze kreeg toen ze hoorde dat zij, die nooit een universiteit had bezocht, was uitverkoren tot eredoctor. Erepromotor Wolffers was trots op zijn bijzondere promovenda. Tegen *Ad Valvas* merkte hij op: 'Maar weinig onderzoekers op de universiteiten zijn bereid om echt de wijken in te gaan. Ik vind het leuk dat het eredoctoraat nu eens niet gaat naar iemand die duizend artikelen heeft geschreven.' De dictatuur Maleisië zag er de lol niet van in, maar liet het er tandenknarsend bij zitten.

De eredoctores van 2000 met hun promotores. Van links naar rechts: Keith Ward en H. M. Vroom; Irene Fernandez en I. Wolffers; Cyprian Foias en M. A. Kaashoek; Lindon John Eaves en D. Boomsma.

KEITH WARD (2000)

Keith Ward (1938) mag gelden als de uitzondering op de boutade dat de studie van de theologie de zekerste weg is richting atheïsme. Ward ging in Oxford filosofie studeren bij onder meer Alfred J. Ayer, die in zijn klassiek geworden *Taal, waarheid en logica* (1936) het grondpatroon van het logisch positivisme beknopt uiteenzette. Meest opvallend daarin was zijn onderscheid tussen wetenschappelijk betekenisvolle en betekenisloze uitspraken. Ayer beschouwde godsdienst als een gemoedsaandoening, die hoegenaamd niets van doen had met wetenschap. De in 1938 geboren Ward hoorde dit alles aan, maar was niet overtuigd. Integendeel, hij ging naast wijsbegeerte theologie studeren en raakte, ofschoon van huis uit niet gelovig opgevoed, allengs meer overtuigd van het christendom.

151

Een eenvoudig verkondiger kon Ward na deze scholing niet meer worden. Hij was te zeer door het natuurwetenschappelijk denken heengegaan om de dominante seculiere cultuur in de tweede helft van de twintigste eeuw te negeren. Dat deed hij dan ook niet. In de voetsporen van Ludwig Wittgenstein wenste hij te ontsnappen aan de beperkingen die de Wiener Kreis de godsdienstfilosofie stelde. Ward werd voorgedragen door hoogleraar godsdienstfilosofie H. M. Vroom, die zich op 3 mei 1999 in superlatieven uitdrukte om het College van Decanen ervan te overtuigen dat Ward de geschikte kandidaat voor het eredoctoraat was. De Britse godsdienstfilosoof gaf, aldus Vroom, niet alleen blijk van grondige kennis van de moderne filosofie en van andere godsdiensten, hij nam op grond daarvan deel aan het debat tussen geloof en natuurwetenschap en ging daarbij 'lastige vragen' niet uit de weg.

Vroom toonde zich het meest onder de indruk van een vierdelig wijsgerig werk waarin Ward een vergelijkende theologie ontwikkelde. In de jaren negentig beschreef hij in vier boeken godsdienst in relatie tot de Openbaring, tot de Schepping en tot de menselijke natuur. 'Zijn studies getuigen van een unieke breedte van kennis en inzicht en een zeer sterk analytisch en synthetisch vermogen.' Om de decanen te overtuigen, riep Vroom ook een getuige op en wel zijn collega Vincent Brümmer, hoogleraar godsdienstfilosofie in Utrecht. Brümmer, die Ward goed kende, voldeed gaarne aan het verzoek. Hij omschreef Ward als 'wetenschappelijk ongelooflijk productief', als een

‘creatieve denker’ en als iemand die ‘zich niet tot één probleemgebied binnen de theologie’ beperkt had.

De plechtigheid zelf verliep rimpelloos. Zoals zoveel eredoctores toonde Ward zich dankbaar voor het doctoraat. ‘We shall always remember the occasion.’ En hij toonde zich onder de indruk van de doctoraalstudenten godsdienstfilosofie, die hij in het kader van zijn bezoek ontmoette. ‘We enjoyed meeting them, and were impressed by the quality of their scholarship.’

CIPRIAN FOIAS (2000)

Het is ruim vijftien jaar na de ondergang van het communisme in Oost-Europa, nauwelijks nog voor te stellen. Anno 1975, ruim dertig jaar geleden, werd het Roemenië van Nicolai Ceaușescu in West-Europa en de Verenigde Staten beschouwd als een land waar het voor de inwoners prettig toeven was. Dankzij dat waandenkbeeld kon de Roemeense dictator in Engeland tot ridder worden geslagen en kon zijn tirannieke vrouw het zelfs brengen tot eredoctor in de scheikunde van Cambridge – ofschoon deze huisvrouw de middelbare school niet eens had doorlopen. Maar Roemenië was voor de ondergang van het communisme in december 1989 één van de ergste dictaturen in het Oostblok. Dat ondervond ook de briljante wiskundige Ciprian Foias (1933), die als hoogleeraar wiskunde aan de Universiteit van Boekarest steeds meer in de verdrukking raakte. Foias was geen lid van de communistische partij en dat werd hem niet in dank afgenomen.

De eerste jaren van zijn hoogleraarschap genoot Foias bescherming van zijn invloedrijke leermeester Miron Nicolescu. Maar toen die in 1975 stierf werd hij gedwongen te schipperen om de toorn van het regime niet over zich af te roepen. Foias zinde op een mogelijkheid het land te verlaten. Hij schreef een paper met de wiskundige dochter van Ceaușescu – geen *fake*, zoals haar ‘scheikundige’ moeder. Dat hielp. Foias kreeg een visum voor een congres in Helsinki en vluchtte vandaar naar Parijs. Zo groot was zijn faam dat hij onmiddellijk een professoraat kreeg aangeboden in Parijs. Die faam ontleende Foias aan zijn ‘uitzonderlijke bijdragen aan de fundamentele en toegepaste wiskunde met verstrekkende en door hem ook uitgewerkte implicaties

voor de mathematische fysica, voor de economische wetenschappen en voor ingenieurswetenschappen', zoals decaan van de Faculteit der Exacte Wetenschappen prof. dr. M.A. Kaashoek het op 9 april 1999 formuleerde in zijn voorstel Foias in 2000 een eredoctoraat toe te kennen. Foias' beoefening van de wiskunde, zo voegde Kaashoek eraan toe, was niet alleen 'buitengewoon boeiend', maar paste ook goed bij het profiel van de Vrije Universiteit, 'dat wetenschapsbeoefening plaatst in een ruimer kader van dienstverlening'.

153

Kaashoek stuurde een 32 pagina's tellende bijlage mee, waarin de 389 (!) publicaties van Foias stonden opgesomd alsmede de talrijke conferenties die hij bezocht en toesprak. En alsof dat nog niet genoeg was, liet Kaashoek de aanvraag vergezellen van twee aanbevelingsbrieven. De ene kwam van prof. dr. W.R. van Zwet, wetenschappelijk directeur van het wiskundige Thomas Stieltjes Instituut van de universiteit van Leiden. Hij juichte het eredoctoraat 'unaniem en van harte' toe. Dat deed ook een viertal vooraanstaande wiskundigen, afkomstig uit Israël en de Verenigde Staten. In een uitgebreide aanbevelingsbrief werden Foias' verdiensten voor de wiskunde breed uitgemeten, waarbij ook nu weer zijn 'solutions to "real life" problems' werden gememoreerd.

Foias toonde zich tegenover het College van Decanen, 'strongly moved' over het eredoctoraat. Aan de vooravond van de uitreiking vond te zijner ere een tweedaags congres plaats waarin zijn werk centraal stond. Hoeveel indruk de uitreiking op Foias maakte, bleek uit een schrijven dat hij twee weken na de plechtigheid aan rector magnificus Sminia stuurde. Onomwonden gaf hij aan dat het eredoctoraat 'the highlight of my professional career' was. Behoeftte om terug te keren naar zijn vaderland Roemenië had Foias intussen niet. Tegenover *Ad Valvas*, dat hem voor de gelegenheid interviewde, verklaarde hij niet meer terug te willen, aangezien het land nog steeds leed onder de gevolgen van het communisme. Maar één verworvenheid zag hij wel: de Roemenen konden nu tenminste openlijk klagen over hun situatie. Dat deed Foias niet en dat hoefde hij ook niet. Het eredoctoraat dat hem door de Vrije Universiteit was toegekend, was een bekroning op zijn carrière als wiskundige.

LINDON JOHN EAVES (2000)

154 In de aanloop naar het eredoctoraat aan de gedragsgeneticus Lindon John Eaves (1944) op 20 oktober 2000 haalde Willem B. Drees, destijds verbonden aan het Bezinningscentrum van de Vrije Universiteit, een treffende anekdote op aan een optreden van de aanstaande eredoc-
tor. In 1988 vierde de Duitse theoloog Wolfhart Pannenberg zijn zes-
tigste verjaardag. Ter gelegenheid daarvan werd een conferentie geor-
ganiseerd over geloof en wetenschap, een thema dat Pannenberg zijn
leven lang had bezig gehouden. Aanbeland bij de thema's 'leven' en
'de mens', merkte Pannenberg onder meer op zich te laten inspireren
door filosofen als Arnold Gehlen en Helmut Plessner.

Dat beviel Eaves maar matig. Waarom negeerde Pannenberg de bi-
ologie, wilde hij in de discussie weten. Volgens Drees pakte hij een
pak papier uit zijn tas, vol met tabellen en grafieken. En plaatste hij de
vernietigende opmerking: 'Hier, data, allemaal data. En dat gaat over
dertigduizend mensen; niet, zoals zo vaak bij filosofen, over de erva-
ringen van maar één persoon, namelijk die van de filosoof zelf.' Be-
koorde die opmerking Drees, nog meer zal hem de opmerkelijke com-
binatie van activiteiten hebben aangesproken die Eaves in één persoon
verenigde. Eaves was namelijk behalve gedragsgeneticus ook theoloog
en in die hoedanigheid werkzaam als Anglicaans priester. Eaves ont-
ving het eredoctoraat uit handen van de hoogleraar psychologie Dorret
Boomsma vanwege zijn onderzoek, dat niet alleen op de genetica was
toegespitst, maar ook op het gedrag. Eaves verrichtte onderzoek naar
tweelingen, een onderzoek dat hij uitstreekte naar verwanten. Daarbij
beperkte hij zich niet tot de genetische verwantschap, tot uitdrukking
komend in uiterlijke overeenkomsten, maar betrok hij ook hun ge-
drag in het onderzoek. De in Engeland geboren Eaves doceerde sinds
1981 in de Verenigde Staten, waar hij een onderzoeksinstituut voor
menselijke genetica leidde, terwijl hij ook hoogleraar psychiatrie was.

Het Bezinningscentrum aan de Vrije Universiteit zag in de komst
van priester-bioloog Eaves een goede aanleiding van 23 tot 25 oktober
2000 een driedaagse conferentie te beleggen dat in het teken stond
van de vraag: is de natuur ooit slecht, verkeerd of lelijk? Waar theo-
logen God als bron beschouwen voor goed en kwaad, daar zien bio-
logen de werkelijkheid als iets dat zichzelf maakt. En toch, zo luidde
de vraag die aan de deelnemers van de conferentie werd meegegeven,

maken mensen vaak een ethisch onderscheid tussen wat is en wat zou moeten zijn. Over die vraag boog zich ook Eaves, die gevraagd was of we in een tragisch universum leven. Hij ontkende niet dat dat zo was, maar deed dat met evenveel geestdrift als hij destijds Pannenberg had aangevallen.

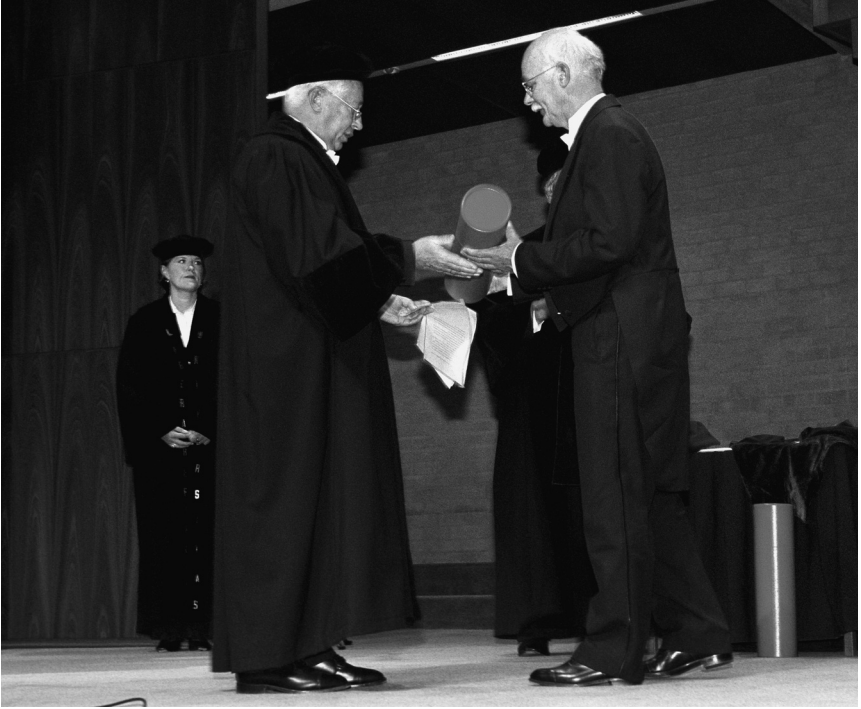
KAREL KNIP (2002)

155

Werden in het verleden eredoctoraten nog wel eens een jaar of meer voorgekookt, het voorstel om wetenschapsjournalist Karel Knip (1946) een eredoctoraat te verlenen, dateerde van slechts een half jaar voor de uitreiking op 20 oktober 2002. Op 14 maart 2002 wees prof. dr. H. Timmerman, decaan van de Faculteit der Exacte Wetenschappen, op het belang van de journalistiek voor de wetenschap. Timmerman schetste de opkomst van de wetenschapsjournalistiek in Nederland, die hij liet vallen in de jaren vijftig. In de jaren '60 en '70 van de vorige eeuw trad een verschuiving op: er werd minder aandacht gegeven aan de wetenschap zelf en meer aan de gevolgen van de wetenschap voor mens, maatschappij en milieu.

Vooraf na de verschijning van het rapport van de Club van Rome in 1972, begon de journalistiek de (exacte) wetenschap kritischer te volgen. Karel Knip zette toen zijn eerste schreden op het journalistieke pad. Hij had aanvankelijk iets van Willie Wortel uit de strip *Donald Duck*: bezeten van wetenschap probeerde hij tevergeefs van alles uit te vinden – en sjeesde aanvankelijk ook nog als student. Knip begon in 1963 met een studie chemische technologie in Delft, studie die hij in 1967 afbrak om microbiologie te gaan studeren aan de Universiteit van Amsterdam. In de tussentijd deed Knip van alles wat in elk geval zijdeling riekte naar wetenschap en in elk geval zijn nieuwsgierigheid wekte: hij dook maandenlang tevergeefs naar een Duitse duikboot bij Kijkduin, probeerde een telescoop te bouwen – eveneens zonder resultaat. En hij volgde de landing op de maan niet zoals veel landgenoten via de geruststellende uitleg van Chriet Titulaer en Henk Terlingen op de televisie, maar vanuit het Surinaamse Coeroeni via een zendontvanger.

Intussen zette de geëngageerde Knip zijn eerste stappen in de journalistiek. Hij schreef voor *Propria Cures* en was actief in dat deel van

Karel Knip neemt de bul in ontvangst.

de studentenbeweging dat zich in de jaren zestig tegen de oorlog in Vietnam keerde. Als student schreef hij al over wetenschap in *NRC Handelsblad*, dat hem in 1988 in dienst nam. Hier ontwikkelde hij zich eerst recht als de wetenschapsjournalist die hij in aanleg al was. Hij publiceerde op zaterdag op in de bijlage 'Wetenschap en Onderwijs' vele stukken, die hij bundelde in *De vooruitgang* (1986) en *Alledaagse wetenschap* (1999).

Promotor Timmerman was duidelijk waarom 'drs. Knip', zoals hij consequent schreef, een eredoctoraat verdiende: 'drs. Knip laat door zijn bijdragen aan *NRC Handelsblad* zien dat hij niet alleen de vaardige journalist met een goede pen is, maar ook dat hij resultaten van wetenschappelijk onderzoek op een begrijpelijke, maar vooral ook verantwoorde manier kan presenteren'. Knip zou zo een 'uitmuntende vertegenwoordiger' zijn 'van een discipline die voor het begrip bij de samenleving voor de wetenschap en daardoor voor de wetenschap zelf van een niet te onderschatten belang is'.

157

Het College van Decanen toonde zich al snel overtuigd van het belang van dit eredoctoraat. Het zag in het eredoctoraat een mogelijkheid de interesse van de samenleving voor de universiteit te vergroten. Vijftig jaar eerder zou het nog niet mogelijk zijn geweest: de journalist was toen nog gewoon 'excellentie' en 'professor' te zeggen, waarmee de afstand tussen hogere politiek en hogere wetenschap enerzijds en de dienstbare journalistiek anderzijds afdoende is aangegeven. Maar nu in het nieuwe millennium veelvuldig werd gesproken over 'de ondernemende universiteit' die zichzelf diende te 'verkopen', won de inmiddels zelf ook volwassen geworden journalistiek aan belang en waardering. Het eredoctoraat aan Karel Knip kan dan ook als een teken des tijds worden beschouwd.

HUUB OOSTERHUIS (2002)

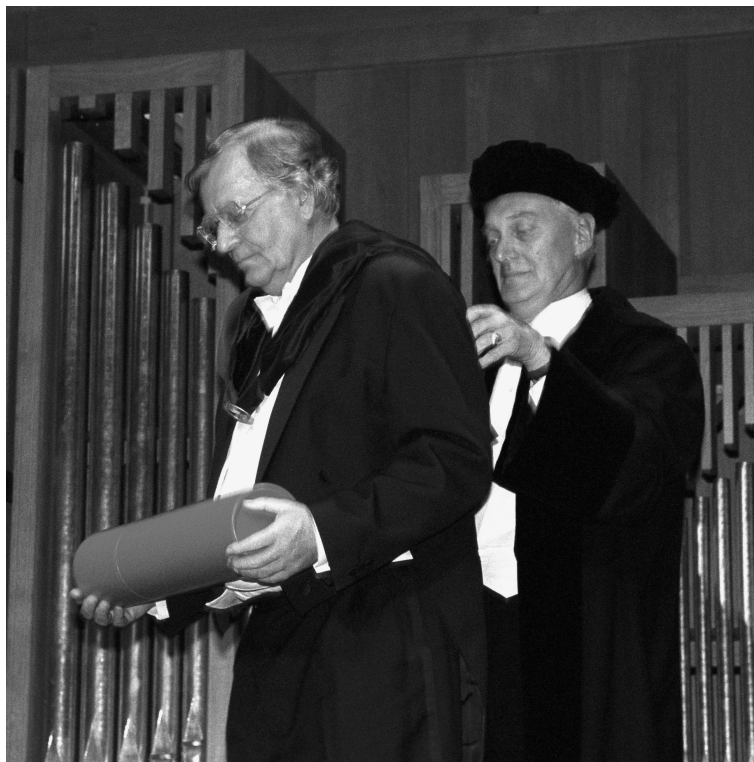
Dat de gewezen rooms-katholieke priester, kerkelijk liedboekschrijver en dichter Huub Oosterhuis (1933) een eredoctoraat zou krijgen, daarover bestond geen twijfel. De vraag was alleen: wanneer en waar? Over de plaats leek haast geen twijfel mogelijk. De (toen nog) Katholieke Universiteit Nijmegen lag voor de hand. In 1983 werd vandaaruit inderdaad geopperd Oosterhuis te bekronen. Prof. dr. H. van der Linde,

hoogleraar oecumenica, merkte toen op dat alleen al Oosterhuis' eucharistische gebeden genoeg waren om hem voor een eredoctoraat in aanmerking te laten komen. Maar de ongehoorzame Oosterhuis was voor de bisschoppen onverteerbaar, zeker in 1983 toen een straffe restauratieve wind door de Nederlandse kerkprovincie waaide.

158 Anno 2001, een jaar voordat de uitreiking daadwerkelijk plaatsvond, richtte prof. dr. M. E. Brinkman, decaan van de theologische faculteit, zich tot het College van Decanen met een tweeledige motivatie om Oosterhuis te onderscheiden. Brinkman liet zijn aanvraag vooraf gaan door een politiek statement. De theologische faculteit had, schreef hij, buiten de lustra wel vaker een eredoctoraat uitgereikt. Het bekendste voorbeeld was het eredoctoraat voor ds. Beyers Naudé in 1972 – hem overhandigd vanwege zijn 'theologische weerlegging' van de apartheidsideologie. Nu, dertig jaar later, zou opnieuw een 'kairos' moment zijn aangebroken: Huub Oosterhuis, door de katholieke kerk 'in een heretisch daglicht' geplaatst, diende een eredoctoraat te krijgen. Dat zou van 'oecumenische moed' getuigen, aldus Brinkman, die niet schroomde het werk van Oosterhuis te beschrijven als een eigentijdse voortzetting van de Statenvertaling van de bijbel in 1619.

Oosterhuis had, aldus Brinkman, 'als geen ander vorm gegeven aan de intentie van het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965) om de aloude liturgie in de eigen landstaal te vertalen'. Hij had daarbij 'een voorttrekkersrol' vervuld. Brinkman beklemtoonde in zijn aanvraag dat Oosterhuis' liederen ook in protestantse kerken een warm onthaal hadden gekregen. Een eredoctoraat voor Oosterhuis zou ook de theologische faculteit dienen. Die was, schreef Brinkman, immers van zins zich de komende jaren te 'profilieren als een open, oecumenische faculteit die werkzaam wil zijn op het grensgebied van geloof en cultuur. Binnen dit nieuwe profiel past een eredoctoraat wonderwel.'

Glasheldere taal waar prof. dr. N. Schuman, erepromotor van Oosterhuis, nog wat van had kunnen leren. Diens meegestuurde toespraak blonk, zacht gezegd, niet uit in bevattelijkheid. Hij schreef zinnen als: 'Begon het bij O. vooral met een creatieve impuls voor vernieuwing van de liturgie *per se*, meer en meer is zijn werk uitgegroeid tot een voorname bijdrage aan de inculturatie van de liturgie. Anders gezegd: naast het transculturele aspect van de liturgie, waarin constanten overheersen, heeft het contextuele aspect ervan bij O. alle aandacht gekregen, doordat hij cultus en cultuur met elkaar heeft geconfronteerd.'

Huub Oosterhuis met bul en kappa.

Met zulke zinnen zal Schuman de handen van de decanen niet op elkaar hebben gekregen.

160 Het college was desondanks gemakkelijk te overtuigen van de noodzaak van een eredoctoraat voor Oosterhuis. Hij was immers, zoals het Beziinningscentrum in een begeleidende introductie schreef, 'een belangrijke hulp bij de zoektocht naar religieuze heroriëntatie die in de jaren zestig van de vorige eeuw op gang kwam'. Zijn studentenekkesia in Amsterdam, die al sinds de jaren zestig furore maakte, trok in de loop van de tijd duizenden gelovigen die zich in de klassieke kerkelijke rituelen niet meer herkenden.

Het Beziinningscentrum van de Vrije Universiteit was zo opgetogen over het eredoctoraat dat het een kleine enquête hield over de weerklink die Oosterhuis' liederen hadden onder aankomende vutheologen, onder deelnemers van liturgische vieringen aan de Vrije Universiteit en onder leden van de Amsterdamse studentenekkesia. Die enquête bevestigde nog eens dat Oosterhuis' vrome teksten meer gewaardeerd werden dan zijn maatschappijkritische. Daarvan moesten de ondervraagden weinig hebben. Oosterhuis, aanvankelijk alleen lid van de Partij van de Arbeid, werd almaar radicaler. Hij was, samen met onder anderen kleinkunstenaar Freek de Jonge, televisiemaker Harry de Winter en leider van de Socialistische Partij Jan Marijnissen, een van de ondertekenaars van het Manifest *Stop de uitverkoop van de beschaving*, dat gericht was tegen het paarse kabinet-Kok, dat de publieke voorzieningen zou hebben verwaarloosd. Inmiddels was Oosterhuis ook lid geworden van de Socialistische Partij. Religie en socialisme 'mixt', verklaarde hij stellig tegen partijkrant *Tribune*. 'Er bestaat een nauwe geestverwantschap tussen de profeet Amos en Marx.' God is links, zo kan de theologie van eredoctor Oosterhuis worden samengevat. Na een demonstratie op 2 oktober 2004 tegen het tegen het 'a-sociale' beleid van het kabinet Balkenende, verklaarde Oosterhuis parmantig: 'Mijn God liep mee op 2 oktober in Amsterdam.' Het waren dan ook niet de theologische denkbeelden die de theologische faculteit deden besluiten Oosterhuis een eredoctoraat toe te kennen.

ADRIAAN BOS (2005)

Het eredoctoraat dat op voorstel van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid op 20 oktober 2005 werd toegekend aan mr. Adriaan Bos (1934) past in de traditie van de Vrije Universiteit. Daarin wordt een degelijke loopbaan en een even degelijke geleerdheid gecombineerd met ethische bevlogenheid voor de wereld. In het geval van jurist Adriaan Bos was dan ook nog meegenomen dat in hem een telg van de universiteit zelf werd geëerd. Bos werd geboren in Dordrecht en studeerde tot 1960 rechten aan de Vrije Universiteit. Hij trad kortstondig in dienst van het Ministerie van Economische Zaken, om in 1963 over te stappen naar dat van Buitenlandse Zaken. Daar begon hij als assistent juridisch adviseur een ambtelijke mars door het instituut, die hem in 1989 zijn hoogste functie bracht: die van juridisch adviseur van de minister.

161

Zo op het eerste gezicht niet wat je noemt een indrukwekkende loopbaan. Maar Bos ontplooidde als agent van de Nederlandse regering tal van activiteiten. Hij maakte jarenlang deel uit van de Internationale Rijnvaart Commissie, hij was lid van de Zeerechtconferentie van de Verenigde Naties. En hij was, dichter bij huis, lid van de Staatscommissie voor internationaal Privaatrecht. Sprak daaruit al dat Bos een woord voor de wereld had, hij had als gereformeerd kerklid ook een Woord voor de wereld. Zo nam hij zitting in de Commissie voor Internationale Zaken van de Raad van Kerken in Nederland.

Al deze activiteiten zijn niet gering en toch zou Bos daarvoor nooit een eredoctoraat hebben gekregen als hij zich niet, in de herfst van zijn loopbaan, had ingespannen om een Internationaal Strafhof te helpen voorbereiden. In 1995, kort na de massamoorden in Rwanda en met de oorlog op de Balkan nog vers in het geheugen, werd Bos voorzitter van een commissie van de Verenigde Naties, die ervoor moest zorgen dat (oorlogs)misdadigers hun gerechte straf niet ontlieden. Na jarenlang getouwtrek ging het Strafhof in 2003 in Den Haag van start. Bos moest al zijn diplomatieke talenten aanspreken om zoveel mogelijk landen het protocol te doen ondertekenen. Toen dat ten slotte medio 1998 slaagde, werd Bos met een staande ovatie geëerd – ‘een terechte erkenning voor al het door hem verrichte werk!’, schreef erepromotor prof. dr. P. Vlas trots. *Ad Valvas*, dat in de week van 20 oktober 2005 over de erepromoties berichtte, relativeerde Bos’ succes enig-

Adriaan Bos krijgt de kappa omgehangen.

zins door de constatering dat honderd staten het Internationale Strafhof ratificeerden, te laten volgen door de uitroep: ‘Nu de Verenigde Staten nog!’ Dat was inderdaad de ontbrekende schakel, waardoor het Strafhof maar op halve kracht functioneert.

Dat deed in de ogen van professor Vlas niets af aan de verdiensten van Bos voor het internationale recht. Hij schroomde niet de promovendus op een historische lijn te stellen met Hugo de Groot (1583-1645), met wie het kleine land aan de Noordzee de traditie begon ‘vanuit normen en waarden internationale politiek te bedrijven’ – het staat er echt. Onbedoeld liet Vlas zo zien dat de kwalificatie ‘Nederland Gidsland’ ook anno 2005 nog altijd van kracht was – en met trots werd uitgedragen door een Vrije Universiteit die, niet minder trots, ‘maatschappelijke betrokkenheid’ hoog in haar vaandel heeft staan.

163

GERRIT KROL (2005)

Voordat schrijver en wiskundige Gerrit Krol (1934) op 20 oktober 2005 het gebouw aan de Vrije Universiteit aan de De Boelelaan in Buitenveldert binnenstapte, zal hij niet veel aan deze plek hebben gedacht. Desondanks memoreren de letterkundige Ad Zuiderent en de historicus Willem Frijhoff van de Faculteit der Letteren in hun toelichting op het eredoctoraat dat Krol in zijn roman *De chauffeur verveelt zich* (1973) ‘liggende op de zandvlakte ten zuiden van Amsterdam, wat nu Buitenveldert heet’ nadenkt over het verschijnsel wetenschap. In de wetenschap heeft Krol het, weinig ‘methodisch’ als hij naar eigen zeggen was, niet ver gebracht. Als schrijver heeft hij het, gedreven door onophoudelijke creativiteit, daarentegen ver gebracht.

Krol is een schrijver die wetenschap nadrukkelijk een plaats gaf in zijn werk en om die reden ook op veel academische waardering kon rekenen. Zuiderent, een van de opstellers van het eredoctoraat, was op het werk van Krol gepromoveerd. Andere wetenschappers en critici, onder wie Kees Fens, Wam de Moor, Tom van Deel en J. F. Vogelaar, bogen zich met regelmaat over zijn werk. Literatuur was de in Groningen geboren Krol met de papepel ingegoten. Omdat zijn vader leraar Nederlands was, kwam er bij de familie Krol veel literatuur over tafel. Die trok hem, maar hij wenste niet in de voetsporen van zijn vader te treden. Krol ging wiskunde studeren in de hoop de ‘universele waar-

Gerrit Krol met bul en kappa.

heid aan te treffen'. De literatuur moet hem echter sterk hebben gegrepen, want hij schreef maar liefst vier romans tijdens zijn militaire dienstplicht, die hij echter geen van alle publiceerde. In 1962 verscheen wel zijn debuutroman *De rokken van Joy Scheepmaker*, dat het verhaal vertelt van de liefde tussen een uit militaire dienst gekomen jongen en een jong meisje, dat gezien haar leeftijd (16) maar net de Lolita-leeftijd ontgroeid was.

Vijf jaar later verscheen *Het gemillimeterde hoofd*, een collage van korte paragrafen, schema's, wiskundige formules en illustraties. Critici braken hun hoofd over het boek dat Kees Fens er zelfs toe bracht zijn eigen recensie te omschrijven: 'Ik zie dit stuk als niet meer dan een poging tot bespreking.' Dat weerhield hem er niet van het boek te beschouwen als Krols beste werk tot dan toe. Diens faam nam toe na de verschijning van *De ziekte van Middleton* (1969), waarin Krol aan de hand van de voluptueuze en rondborstige Amerikaanse pin-up girl Margaret Middleton verhaalde van zijn relaties tot vrouwen. 165

Dat boek komt niet voor in de toelichting op het eredoctoraat. Dat is niet verwonderlijk. Krols schrijverschap werd vooral beloond omdat die 'literaire kwaliteit paart aan theoretische reflectie en inzichten uit de wetenschappen, waaronder vooral de exacte wetenschappen en de wijsbegeerte'. Verwezen werd vooral naar werk dat het snijvlak van wetenschap en literatuur raakte. Zoals Krols meest recente roman *Rondo Veneziano* (2004), waarin de vraag gesteld werd hoe lang de natuurwetenschappen nog dominant kunnen blijven in de cultuur van vandaag. In navolging van de Britse auteur C. P. Snow, die al in 1959 de kloof tussen alfa's en bèta's constateerde, werd ook Krol in beslag genomen door deze vraag.

Explosiever was 'de brandende kwestie' die Krol in 1990 aansneed in een lezing voor de Stichting Literaire Activiteiten Amsterdam: de doodstraf. In een land dat na afloop van de Duitse bezetting nog willekeurig en met grote zelfvoldaanheid zowel kleine als grote oorlogsmisdadigers voor het vuurpeloton had gebracht, bestond na 1960 een verbod op zelfs maar het nadenken over de doodstraf. Krol slechte dit taboe. Het was alleen aan de nuance van zijn betoog te danken dat hij niet zelf geestelijk doodverklaard werd en vijftien jaar later aan de Vrije Universiteit een eredoctoraat in ontvangst mocht nemen.

JOANNE MARTIN (2005)

166 Sociale wetenschappen hebben een slechte reputatie. En in bepaalde opzichten niet ten onrechte. Beoefenaren van antropologie, sociologie en psychologie hebben vaak de gewoonte om wat in gewone mensentaal kan worden gezegd in ondoorgrondelijk, duur-klinkend jargon uit te drukken. Daaraan is prof. dr. H. Dahles-Schnetzing, hoogleraar organisatieantropologie, in het bijzonder de etnografie van organisaties, aan de Vrije Universiteit ook niet ontkomen, toen zij als erepromotor van sociaal-psychologe Joanne Martin (1948) trachtte uit te leggen waarin de betekenis van haar werk school. Haar relaas staat bol van jargon. En het begon nog zo goed. Dahles-Schnetzing legde uit dat Martin, professor in de organisatiekunde in Stanford, haar eredoctoraat verdiende met haar onderzoek naar vrouwen en minderheden in organisaties. Maar zodra Dahles-Schnetzing uit probeerde te leggen wat nu de uitkomsten waren van dat onderzoek ging het mis.

In afzichtelijk jargon ('Generaties studenten en onderzoekers hebben onder meer door het werk van Joanne Martin geleerd om organisaties te zien als fluïde, instabiele structuren met permeabele grenzen, gedifferentieerd en gefragmenteerd en barstend van ambiguïteiten en ambivalenties, ongelijkheden en onrechtvaardigheden') poogde Dahles-Schnetzing uit te leggen dat Martin drie perspectieven op organisaties ontwikkelde. Het 'integratieperspectief' zocht naar overeenkomsten tussen de leden van organisaties, het 'differentiatieperspectief' beschreef de onvermijdelijke verschillen en tegenstellingen in organisaties en het 'fragmentatieperspectief' leerde dat organisaties niet gekenmerkt worden door strakke lijnen en grenzen, maar bestaan uit diverse clusters en netwerken.

Alleen wie organisaties vanuit alle drie de perspectieven bekeek, kon volgens Martin goed en kritisch inzicht in organisaties verwerven. Vooral kritisch inzicht: Martin was gebeten op het 'dominante integratieperspectief', waarin moderne managers hun medewerkers probeerden te dwingen naar hun pijpen te dansen. De laatste jaren zocht Martin steeds meer een uitweg in het 'fragmentatieperspectief': een organisatie zou meer ruimte moeten bieden aan verschillende belangengroepen in organisaties – en aan uiteenlopende wetenschappelijke opvattingen in de academische wereld. Want universiteiten mochten zich in de warme belangstelling verheugen van Martin. De tempel

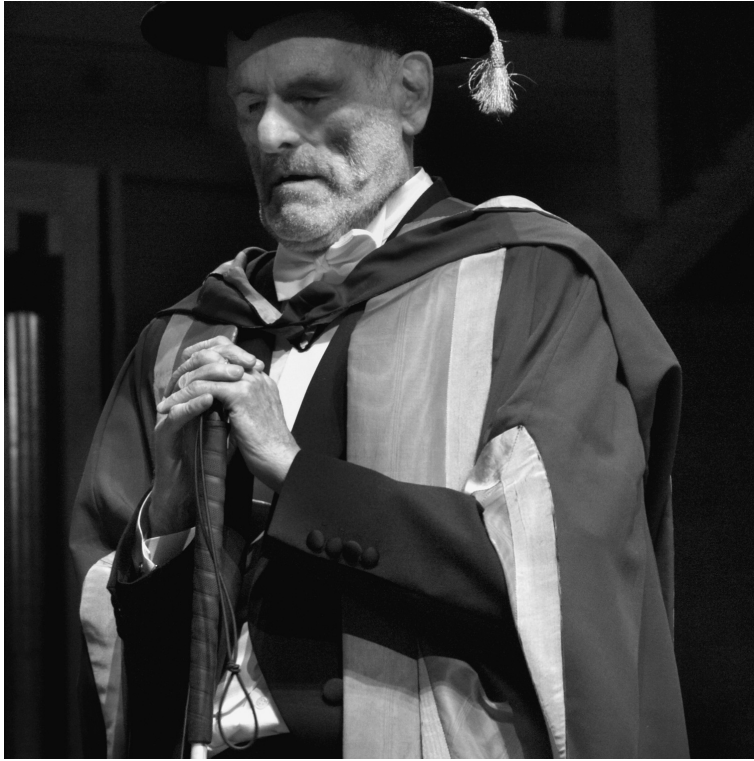

Joanne Martin met tegenover haar erepromotor Heidi Dahles-Schnetzing.

der wetenschap zou niet almaar kennis vermeederen, maar beheerst worden door verscheidene, naast elkaar staande paradigma's die niet zelden met elkaar in strijd waren. Door organisaties te bekijken vanuit het 'fragmentatieperspectief', hoopte Martin ruimte te scheppen voor minderheden (vrouwen, allochtonen) die dikwijls ondergesneeuwd raakten in door mannen gedomineerde organisaties. Na het duistere proza waarmee Dahles-Schnetzinger de betekenis van Joanne Martin 168 probeerde aan te prijzen, was haar conclusie verrassend helder: 'Inspirerend, vernieuwend en betrokken zijn de termen die bij uitstek op haar van toepassing zijn. Het stimulerende effect van haar publicaties op het brede domein van de organisatiewetenschappen, het gezag dat haar werk in korte tijd veroverde, en de prijzen die zij de afgelopen jaren ontving voor haar onderzoek- en onderwijsprestaties maken dat zij met recht wordt opgenomen in de galerij van eredoctores van de Vrije Universiteit.'

JOHN MARTIN HULL (2005)

Eredocoraten worden gegeven vanwege bijzondere wetenschappelijke of maatschappelijke verdiensten. Maar ze staan niet buiten de tijd. Soms wordt iemands werk ineens van belang geacht als zich een historische gebeurtenis voordoet. Dat gebeurde met het werk van de Australische godsdienstpedagoog John Martin Hull (1935). Hull, die na een studie pedagogiek in zijn thuisland in de jaren vijftig naar Engeland vertrok om er theologie te studeren, was zijn leven lang bezig geweest met interreligieus onderwijs. Daarvan werd al eerder het belang ingezien, getuige het eredoctoraat in de theologie dat Hull in 1995 ontving van de Wolfgang Goethe Universität in Frankfurt. Maar toen prof. dr. Siebren Miedema, hoogleraar godsdienstpedagogiek, voorstelde om Hull ook aan de Vrije Universiteit te verheffen tot eredoctor, had hij de aanslagen van 11 september 2001 en de gevolgen daarvan voor de plaats en de functie van godsdienst in het publieke domein in gedachten. Hoe de discussie over artikel 23 van de Grondwet (over de vrijheid van onderwijs) zou uitpakken kon ook Miedema niet voorspellen. Maar, schreef hij: 'Wat wel duidelijk mag zijn, is dat Hull met zijn baanbrekende benadering in theorie en praktijk een weg gewezen heeft voor de levensbeschouwelijke opvoeding in het onderwijs, die

J. M. Hull.

ook voor de Nederlandse situatie nog wel eens van zeer grote waarde kan blijken te zijn.’

170 Hull moest van ver komen voor hij zich opwierp tot voorstander van interreligieus onderwijs. Hij werd geboren in een conservatief godsdienstig milieu en kwam pas door zijn studie in aanraking met andere godsdiensten en vormen van geloven. Dat liet hem niet onberoerd: Hull beleefde een ernstige geloofscrisis, voor hij zijn godsdienstige weg vond: die van liberaal christendom, weliswaar geënt op de bijbel maar met open oog voor de dialoog met andere godsdiensten. Onder invloed van zijn Engelse leermeesters trachtte Hull het christendom opnieuw te doordenken – dit tegen de achtergrond van een pluriforme, snel seculariserende samenleving. Maar anders dan zij wenste Hull niet stil te staan bij het christelijk geloof maar dat te bestuderen in samenhang en contact met andere godsdiensten en levensbeschouwingen. Als lid van de Christian Education Movement en als hoofdredacteur van het tijdschrift van die vereniging maakte Hull zijn opvattingen bekend. Hij deed dat ook in het *British Journal of Religious Education*, dat hij tussen 1970 en 1996 redigeerde.

Het eredocoraat aan Hull paste naadloos binnen de koers van de theologische faculteit, die met het aantreden van prof. dr. M. E. Brinkman als decaan als een hotel met vele kamers ging functioneren: tal van christelijke stromingen en groeperingen vonden er onderdak, evenals die andere grote godsdienst in Nederland: de islam. Geen wonder dat Miedema tevreden kon schrijven dat Hulls pleidooi voor interreligieuze opvoeding en dialoog ‘naadloos’ aansloot bij de vu, ‘waar een regenboog van representanten van verschillende levensbeschouwingen elkaar op open en actieve wijze kunnen ontmoeten’. Hull zou in de jaren zestig en zeventig al een ziener kunnen worden genoemd, die vooruitliep op een interreligieuze dialoog die na 2001 zo moeizaam op gang is gekomen – zij het dat de term ‘ziener’ wat ongelukkig is voor een man die al decennia blind is.

JOKE WALLER-HUNTER (2005)

Het eredocoraat dat aan Joke Waller-Hunter (1946-2005) werd uitgereikt, was een unieke gebeurtenis. Allereerst vanwege het moment. Dat moment was niet 20 oktober 2005 bij de viering van het 125-jarig

J. Waller-Hunter met Peter Brasik, algemeen secretaris van het College van Decanen.

172 bestaan van de Vrije Universiteit, maar 28 september. En daarnaast was de plaats van handeling ook niet de luisterrijke aula, maar een ziekbéd in een hospice nabij Bonn, waar Waller-Hunter haar laatste levensdagen doorbracht. Waller-Hunter was al jaren ziek en zou de Dies ook niet meer beleven. Een week voor de Dies, op 14 oktober 2005, stierf ze. Het eredoctoraat had ze met een laatste krachtsinspanning in ontvangst genomen. In een, in het licht van de omstandigheden, blijmoedige sfeer, zo weten we uit een herinnering van haar goede vriend Wouter Veening.

Veening was het die de loopbaan van zijn vriendin twintig jaar tevoren in een stroomversnelling had gebracht. In 1984 kreeg hij een baan aangeboden bij de directie van Internationale Zaken van het Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening. Moe van de bureaucrativering van het ministerie, weigerde Veening en droeg hij Waller-Hunter voor – die hij, naar zijn zeggen, ook geschikter voor de functie achtte. Waller-Hunter ontwikkelde een opmerkelijke passie voor milieuvraagstukken, zeker voor iemand met een heel andere studie (Frans) achter de rug. Waller-Hunter was haar loopbaan begonnen bij de provincie Noord-Holland, waar ze tussen 1973 en 1982 naam zou maken als bevlogen voorlichtster, die in een rode Fiat 500 de provincie doorkruiste om de provinciale inspanningen aan te prijzen. Later zou ze Noord-Holland verruilen voor de wereld, die ze samen met haar man Herman Waller bereisde. Niet alleen dat: Waller-Hunter werkte er soms ook. Zo in Indonesië, waar ze het Ministerie van Milieu hielp een wetgeving op te stellen.

Maar zoals bij de eveneens dat jaar onderscheiden jurist Adriaan Bos, wiens activiteiten vóór zijn bemoeienis met het Internationale Strafhof niet doorslaggevend waren voor het eredoctoraat, zo waren ook de verrichtingen van Waller-Hunter tot die tijd niet de directe aanleiding haar in de academische stand te verheffen. Dat was haar werk voor de diverse internationale conferenties inzake milieu en ontwikkeling. Eerst nog in opdracht van het ministerie van vrom, enkele jaren later als chef van het Klimaatbureau van de Verenigde Naties in Bonn. Daar schreef ze vele conceptteksten voor de moeizame onderhandelingen over wereldwijde klimaatverdragen. Volgens haar erepromotor prof. dr. P. Vellinga, hoogleraar milieuwetenschappen en veranderende aardsystemen aan de Vrije Universiteit, legde Waller-Hunter zo de basis voor het huidige Klimaatverdrag en het Kyoto-protocol,

waarin de wereld, behalve de Verenigde Staten, zich heeft vastgelegd op terugdringing van de uitstoot van broeikasgassen. Door haar toewijding aan het milieu sloot Waller-Hunter aan bij de ‘missie’ van de Vrije Universiteit, aldus Vellinga. ‘Deze universiteit is 125 jaar geleden opgericht vanuit de idee dat wetenschap niet los kan staan van de maatschappij, maar ook dat de maatschappij wetenschappelijke bevindingen niet kan en niet mag negeren.’

173

DIARMUID SHANLEY (2006)

In de aanloop naar het vijftiende lustrum van de Vrije Universiteit kwam het Academisch Centrum Tandheelkunde Amsterdam (een samenwerkingsverband van de Faculteiten Tandheelkunde van de Universiteit van Amsterdam en van de Vrije Universiteit) al vroeg in actie om de befaamde Ierse vakgenoot Diarmuid Shanley een eredoctoraat aan de Vrije Universiteit te bezorgen. In de zomer van 2003 schreef decaan prof. dr. W. Beertsen het College van Bestuur van de Vrije Universiteit een brief waarin hij argumenteerde waarom Shanley, als tandheekkundige verbonden aan het Trinity College Dublin, een eredoctoraat toe te kennen. Als voornaamste reden voerde Beertsen aan dat Shanley zich had ingezet om Europese samenwerking op het gebied van de tandheelkunde te verbeteren. Beertsen prees Shanley’s niet aflatende inzet en betrokkenheid en koesterde bewondering voor de diplomatieke gaven waarmee de Ier het tandheekkundig onderwijs ook in achtergebleven Europese landen had bevorderd. Omdat ‘internationalisering’ en Europese eenwording ‘beleidsspeerpunten’ van de Vrije Universiteit zouden zijn, leek Shanley een uitgelezen kandidaat voor een eredoctoraat.

Het college was hiervan eveneens overtuigd en honoreerde het voorstel, maar schoof het gezien de vele aanvragen voor 2005 wel door naar het jaar daarop. Het gaf de Faculteit Tandheelkunde iets meer tijd haar aanvraag nader te motiveren – zo dat nog nodig was. Shanley genoot namelijk enige faam vanwege zijn vroege betrokkenheid bij het tandheekkundig beleid in Europa. Al vroeg in zijn loopbaan was de in Dublin en in de Verenigde Staten geschoolde Shanley betrokken bij het opstellen van richtlijnen waaraan de Europese tandheelkunde diende te voldoen. Hij nam in 1996 het initiatief tot een project om

Eredactor Diarmuid Shanley (staand).

diverse faculteiten uit Europa bijeen te brengen. Daartoe riep hij een organisatie in het leven die vier keer per jaar wetenschappelijke congressen organiseerde, waar gegevens werden uitgewisseld en gesproken werd over standaardisatie van de tandheelkunde. In de daaropvolgende jaren werden ook tandheelkundigen uit andere landen uitgenodigd, dat alles steeds met de bedoeling de eenheid van aanpak en behandeling te vergroten.

Shanley's inspanningen bleven niet onopgemerkt. In 2002 werd hem gevraagd de twaalf nieuwe Europese lidstaten op tandheelkundig gebied de unie binnen te loodsen. Shanley richtte zijn energie vooral op de Oost-Europese opleidingen, die hij uit het isolement probeerde te halen door bijna vijftig visitatieteams op onderzoek uit te sturen en te laten rapporteren over de stand van tandheelkundig onderzoek. 'Wanneer de Tandheelkunde in Europa in de toekomst van gelijkwaardige kwaliteit en inhoud is en een vergelijkbare aanpak kent, zodanig dat sprake is van Europese tandheelkunde, zal de geschiedenis Derry Shanley eren als de grondlegger ervan', stelde Beertsen in zijn nader motivering voor het eredoctoraat in november 2004. Het eredoctoraat voor Shanley zou ook goed zijn voor de Vrije Universiteit, beklemtoonde Beertsen: het toonde nog eens aan hoeveel belang de universiteit stelde in samenwerking met Oost-Europa 'opdat onze kennis, deskundigheid en ervaring toegankelijk worden voor alle inwoners van Europa. De Vrije Universiteit en professor Diarmuid Shanley delen eenzelfde visie en doel!'

175

Shanley verkeerde nog in het ongewisse, toen deze woorden het College van Bestuur bereikten. Nadat hij in februari 2005 op de hoogte was gesteld, reageerde hij verrast. Hij schreef 'greatly honoured' te zijn, vooral omdat het eredoctoraat kwam 'from such an internationally renowned centre of dental education and research'. Enkele maanden later, in juni 2006, viel een schaduw over de vreugde door het overlijden van Shanley's echtgenote Orna. Shanley besloot zich naar de plechtigheid te laten vergezellen door zijn dochter Emma. Zij werden ondergebracht in het Museum Square Hotel in de De Laraissestraat te Amsterdam.

Tijdens de plechtigheid op de Dies Natalis legde erepromotor Beertsen verband tussen het werk van Shanley en de christelijke wortels van de Vrije Universiteit. Waar Shanley zich zijn leven lang had ingezet voor Europese eenwording, daar wenste de universiteit studenten

op te leiden met een brede blik op de wereld, waarmee ze, tegen de achtergrond van een verenigd Europa, hun weg zouden moeten vinden.

176 Shanley werd na afloop van de ceremonie overweldigd door een gevoel van diepe dankbaarheid dat al vele eredoctores voor hem hadden ervaren. Hij gaf daaraan uiting in een ongedateerd, handgeschreven briefje aan de pas aangetreden rector magnificus dr. Lex Bouter. Hij betoonde zich erkentelijk voor de betoonde gastvrijheid. 'The entire occasion was an example of formality in a very friendly and reassuring environment.'

IAN CHALMERS (2006)

Het eredoctoraat dat de Britse arts Ian Chalmers in 2006 werd toegekend door de Vrije Universiteit was bepaald niet de eerste academische onderscheiding die hem ten deel viel. In de voorafgaande jaren hadden uiteenlopende universiteiten als die van Aberdeen, Liverpool, New York en Londen zijn verdiensten voor de geneeskunde al eer bewezen. En alsof dat nog niet genoeg was: Ian Chalmers was in 2000 tot ridder geslagen en mocht zich sindsdien laten aanspreken als Sir Ian Chalmers. Wat was het dat ook de Vrije Universiteit bewoog zich aan te sluiten bij het koor van bewonderaars en Chalmers academische lof toe te zwaaien?

Op 15 maart 2006 formuleerde het vU Medisch Centrum een voorstel om Chalmers benoemd te krijgen tot eredoctor van de Vrije Universiteit. Daarin werd vooral beklemtoond hoe Chalmers zijn medische professie verbond met maatschappelijk engagement. Hij werd getypeerd als drijvende kracht achter de 'evidence-based medicine', waarin de traditionele, wetenschappelijke benadering van de geneeskunde nadrukkelijk werd verbonden met de ervaringen van de patiënt. Geprezen werd Chalmers' 'pionierwerk'. Hij riep een database op het terrein van de perinatalogie in het leven, die zich richtte op de ontwikkeling van het kind in de baarmoeder, na de geboorte en in de eerste levensfase. In 1992 zette Chalmers de Cochrane Collaboration op, waarin 2600 systematische overzichten waren opgenomen over medische vraagstukken, zoveel mogelijk toegespitst op de individuele patiënt. Tien jaar later verlegde Chalmers zijn onderzoek naar de

Ian Chalmers met rector magnificus Lex Bouter.

zogeheten James Lind Alliance, die vooral keek naar geneeskundige vragen die nog niet in het patiëntgebonden onderzoek waren beantwoord.

178 De aanvraag voor zijn eredoctoraat werd ondersteund door het College van Decanen. Bij monde van rector magnificus prof. dr. T. Sminia stelde het college dat Chalmers' oeuvre 'geheel in het teken stond' van het motto dat het medisch centrum van de Vrije Universiteit sinds jaar en dag uitdroeg: 'Kennis maakt ons beter.' Als promotor werd prof. dr. L. (Lex) M. Bouter aangewezen, hoogleraar Epidemiologie en directeur van het Extra Muraal Geneeskundig Onderzoek (EMGO) aan de Vrije Universiteit. Bouter zou Sminia een maand voor de erepromotie opvolgen als rector magnificus en Chalmers dus vanuit zijn vak voordragen en met de waardigheid bekleden, maar de laureaat ook als voorzitter van het College van Decanen feliciteren.

In zijn laudatio ging Bouter in op Chalmers' initiatieven en belang voor de gezondheidszorg, maar niet nadat hij de toehoorders vertelde waar het engagement van de Britse arts vandaan kwam. Na in de jaren zestig medicijnen te hebben gestudeerd, werkte Chalmers verscheidene jaren als kinderarts in Engelse ziekenhuizen. In 1969 vertrok hij naar Gaza om te werken onder Palestijnse vluchtelingen. Gefrustreerd door een gebrek aan toegankelijke en betrouwbare informatie over het effect van medische interventies, concludeerde Chalmers dat het anders moest. Terug in Groot-Brittannië spande hij zich in om zoveel mogelijk resultaten van diverse sociaal-wetenschappelijke en medische studies bijeen te brengen, zodat catastrofale ervaringen, zoals die in Gaza, voortaan achterwege zouden blijven.

Optimistisch over de medische wetenschap was Chalmers, al zijn inspanningen ten spijt, anno 2006 echter nog steeds niet. In een vraaggesprek met *NRC Handelsblad* signaleerde hij op 29 oktober een enorme discrepantie tussen de vragen die door medisch-wetenschappelijk onderzoekers werden gesteld en de vragen die klinici en patiënten zich stelden. 'Dat is toch raar? Waarom is een onderzoeker niet nederig genoeg om te onderzoeken waar de patiënten en de dokters om vragen?' Ook in andere, tezelfdertijd verschenen vraaggesprekken riep Chalmers op tot radicale veranderingen in de verhouding tussen onderzoekers en patiënten. Hij stelde zijn hoop op 'boosheid' van het publiek, dat de nauwe verwevenheid tussen politiek, farmaceutische industrie en wetenschap aan de kaak zou moeten stellen. Die boos-

heid diende vertolkt te worden door journalisten. Nu, aan journalistieke aandacht ontbrak het Chalmers rond zijn bezoek aan de Vrije Universiteit niet: de pers leek onder de indruk van de gedrevenheid van de Britse arts.

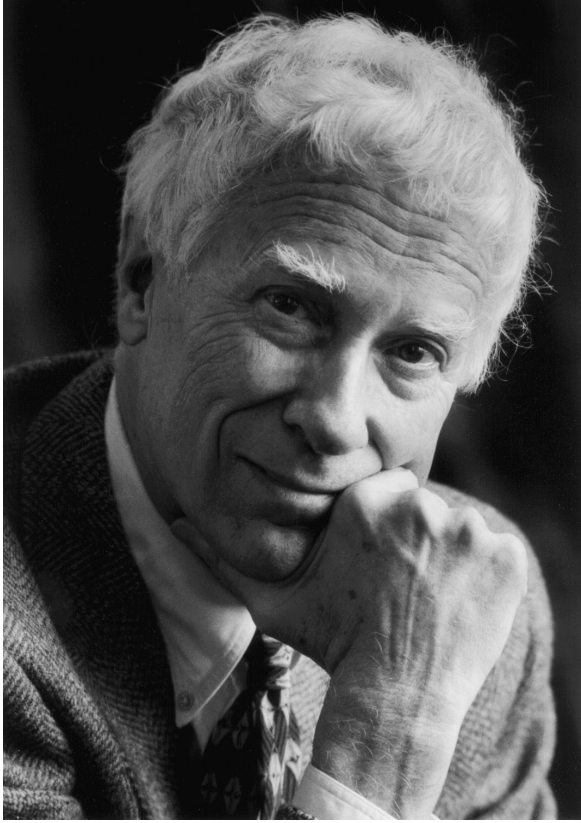
En niet alleen de pers. Ook erepromotor Lex Bouter toonde zich een maand na de Dies nog onder de indruk van Chalmers' persoonlijkheid. Bouter schreef genoten te hebben van de dagen die Chalmers en zijn partner in Amsterdam verbleven. En hij had zich intussen al zo geïdentificeerd met zijn rol als rector magnificus dat hij Chalmers op het hart drukte: 'Please always remember that the honorary doctorate implies a lasting link with the Vrije Universiteit.'

179

NICHOLAS WOLTERSTORFF (2007)

De Vrije Universiteit was de Amerikaanse wijsgeer Nicholas Wolterstorff, anders dan menig andere eredoctor, niet onbekend toen hem het bericht bereikte een eredoctoraat in ontvangst te mogen nemen. Tussen 1986 en 1990 doceerde hij filosofie aan de vU, de universiteit die zijn wortels heeft in het gereformeerd protestantisme dat Wolterstorffs leven en werk zo heeft gestempeld. De filosoof werd in 1932 geboren uit Nederlandse ouders, die naar het land van de onbegrensde mogelijkheden waren geëmigreerd. Het gezin vestigde zich in het dorp Bigelow in het zuiden van de staat Minnesota. Wolterstorff groeide op in een calvinistisch gezin, waarin bijbellezing en kerkgang centraal stonden. In zijn autobiografische geschrift *The Grace That Shaped My Life* beschreef hij hoeveel beking de sobere calvinistische kerk van zijn woonplaats op hem uitoefende, hoe hij het Heilig Avondmaal vier keer per jaar leerde vieren en hoe hij de drieslag uit de Heidelbergse Catechismus (zonde, genade, dankbaarheid) innerlijk leerde beleven. In 1953 ging Wolterstorff filosofie studeren aan Calvin College in Grand Rapids, Michigan en aan Harvard University.

Na zijn promotie was hij tussen 1959 en 1989 dertig jaar hoogleeraar in Calvin College, waarna hij tot 2004 doceerde in Yale. Wolterstorff publiceerde zestien boeken en meer dan 140 wetenschappelijke artikelen. Zijn denken bestreek de ontologie (de leer van het zijn), de epistemologie (kennistheorie), het onderwijs en de kunst. Hoe uiteenlopend die gebieden ook waren, er is een rode draad in zijn denken

Nicholas Wolterstorff.

te ontwaren. Wolterstorff is zijn leven lang bezig het christendom te doordenken en bovendien te verdedigen tegen aanvallen die er, vooral vanuit de atheïstisch gemotiveerde Angelsaksische wijsbegeerte op het christendom in het algemeen en op de christelijke wetenschap in het bijzonder zijn gedaan. Volgens erepromotor prof. dr. H. E. S. Woltring, hoogleraar politieke filosofie aan de Vrije Universiteit, kon het werk van Wolterstorff als 'baanbrekend, origineel en uitdagend' worden beschouwd. 'Het baanbrekende, originele en uitdagende karakter van Wolterstorffs denken ligt in de wijze waarop hij elementen uit het christelijk geloof creatief doordenkt en betreft op filosofische kwesties, en omgekeerd filosofische perspectieven opent op het christendom.'

181

Om het christendom ook in de sterk geseclariseerde wetenschap te doen meetellen, rekende Wolterstorff af met het zogenaamde funderingsdenken dat betoogde dat menselijke kennis op een onbetwifelbaar fundament dient te stelen. Filosofen als Bertrand Russell en Rudolf Carnap betoogden dat alleen elementaire wiskundige en logische beweringen tot die kennis gerekend kon worden. Dit denken stelde Wolterstorff onder kritiek, omdat het normatief zou zijn en belangrijke sectoren van wetenschappelijke theorievorming als 'ongefundeerd' zou afdoen. Wolterstorff was niet de enige die het funderingsdenken onder kritiek stelde (ook zijn meer bekende landgenoot Richard Rorty deed dat) maar hij trok geen algeheel relativistische conclusie uit zijn kritiek op het funderingsdenken. Niet het funderingsdenken zelf zou fout zijn, er moest gezocht worden naar een betere theorie. Daarbij zocht Wolterstorff aansluiting bij de Schotse filosoof Thomas Reid (1710-1796), die betoogde dat de mens kon vertrouwen op zijn door God gegeven gezond verstand en waarnemingsvermogen. Geloof in God zou, aldus Wolterstorff, rationeel zijn zonder bewijzen of redeneringen. Het geloof is er 'onmiddellijk', dat wil zeggen zonder tussenkomst van argumenten. Volgens erepromotor Woltring mocht deze benadering van het Godsgeloof van zowel atheïstische als van rooms-katholieke zijde dan zijn bekritiseerd, Wolterstorff had, 'ook velen overtuigd'. Tot die velen behoorde in elk geval Woltring zelf en, in zijn voetspoor, menig wijsgeer aan de Vrije Universiteit. Wolterstorff verdedigde het christelijk geloof soms alleen, maar dikwijls ook in samenwerking met zijn vakgenoot Alvin Plantinga, die hem in 1995 was voorgegaan als eredoctor aan de Vrije Universiteit. Beiden

stonden aan de basis van een hernieuwde reformatorische kennisleer, die terugging op een lange traditie aan de Vrije Universiteit. Op hun manier en in hun eigen tijd trachten Plantinga en Wolterstorff de reformatorische wijsbegeerte een eigen plaats te geven en proberen zij een verbinding te leggen naar de grote en roemruchte voorgangers H. Dooyeweerd en D. H. Th. Vollenhoven, die in de jaren dertig van de vorige eeuw voor het eerst invulling gaven aan de reformatorische wijs-

182 begeerte.

Bronnen

H. COLIJN (1930)

183

Gedenboek van de viering van het 50-jarig bestaan der Vrije Universiteit te Amsterdam op 20 oktober-22 oktober 1930 (Amsterdam 1930).

P. W. Klein, 'Depressie en beleid tijdens de jaren dertig. Kanttekeningen bij de ontwikkeling van de Nederlandse volkshuishouding in de jaren dertig', in: J. van Herwaarden (red.), *Lof der historie* (Rotterdam 1973) 287-335.

Herman Langeveld, *Dit leven van krachtig handelen. Hendrikus Colijn 1869-1944* (Amsterdam 1998).

Herman Langeveld, *Schipper naast God. Hendrikus Colijn 1933-1944* (Amsterdam 2004).

J. L. van Zanden, *De dans om de gouden standaard. Economisch beleid in de depressie van de jaren dertig. Inaugurale rede Vrije Universiteit* (Amsterdam 1988).

J. SEBESTYÉN (1930)

Gedenboek van de viering van het 50-jarig bestaan der Vrije Universiteit te Amsterdam op 20 oktober-22 oktober 1930 (Amsterdam 1930).

G. Puchinger (red.), *Polemios* jg. 7, nr. 10, 12 april 1952, themanummer over Sebestyén.

A. Komjathy, 'Sebestyén', in: F. W. Grosheide (red.), *Christelijke encyclopedie*, tweede editie, dl. 6 (Kampen 1956-1961) p. 133-134.

D. BAKKER (1930)

Gedenboek van de viering van het 50-jarig bestaan der Vrije Universiteit te Amsterdam op 20 oktober-22 oktober 1930 (Amsterdam 1930).

Ch. G. F. de Jong (red.), *De gereformeerde zending in Midden-Java, 1931-1975: een bronnenpublicatie* (Zoetermeer 1997).

A. A. van der Woerd, *Werken zolang het dag is: Jacqueline Cornélie van Andel-Rutgers. Gereformeerd zendeling in Midden-Java* (Kampen 2004).

Gerald H. Anderson (red.), *Biographical Dictionary of Christian Missions* (New York 1998).

J. C. RULLMANN (1930)

Gedenkboek van de viering van het 50-jarig bestaan der Vrije Universiteit te Amsterdam op 20 oktober-22 oktober 1930 (Amsterdam 1930).

Biografisch Lexicon voor de geschiedenis van het Nederlands Protestantisme: P. L. Schram, 'Rullmann, Johan Coenraad', dl. I, p. 301-302.

184

J. J. C. VAN DIJK (1938)

Voorstel P. S. Gerbrandy tot verlening eredoctoraat: Archief senaat, 28 april 1938.

Oordeel L. De Jong: *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*, deel I: *Voorspel* (Den Haag 1969).

H. Algra, 'Iets over dr. J. J. C. van Dijk', in: *Anti-Revolutionaire Staatskunde* 40 (1970) p. 317-328.

MAX HUBER (1950)

Archief Gesina van der Molen, Historisch Documentatiecentrum voor het Nederlands Protestantisme.

Fritz Wartenweiler, *Max Huber: Spannungen und Wandlungen in Werden und Wirken* (Zürich 1953).

Peter Vogelsanger und Max Petitpierre, *Max Huber* (z.p. 1960).

JOZEF BOHATEC (1950)

Archief H. Dooyeweerd, Historisch Documentatiecentrum voor het Nederlands Protestantisme.

'Plechtige zitting van Senaat der jubilerende Hogeschool. Drie eredoctoraten: Prof. dr. Bohatec, dr. M. Huber en de heer J. Schouten', *Trouw*, 20 oktober 1950.

JAN SCHOUTEN (1950)

'Drie eredoctoraten', *Trouw*, 21 oktober 1950.

'Regering eert dr. J. Schouten', *Trouw*, 21 oktober 1950.

Peter Bak, 'De Antirevolutionaire Partij "ondergronds"', in: George Harinck, Roel Kuiper en Peter Bak (red.), *De Antirevolutionaire Partij 1829-1980* (Hilversum 2001) 199-221.

A. J. VAN DER MERWE (1952)

Notulen senaat, 1951.

Gerrit Schutte, *De Vrije Universiteit en Zuid-Afrika*, 2 delen (Zoetermeer 2005).

'Dr. A. J. van der Merwe. Vooraanstaand man temidden van het Z.-Afrikaanse volk', *Trouw*, 29 oktober 1952.

JOH. C. VAN ROOY (1952)

185

Notulen senaat, 1951.

'VU eert stamverwant Zuid-Afrika', *Trouw*, 21 oktober 1952.

Gerrit Schutte, *De Vrije Universiteit en Zuid-Afrika*, 2 delen (Zoetermeer 2005).

ÉMILE G. LÉONARD (1955)

Maarten Aalders, *125 jaar Faculteit der Godgeleerdheid aan de Vrije Universiteit* (Amsterdam 2005) p. 371-373.

H. W. TILANUS (1958)

H. K. J. Beernink, 'Doctor H. W. Tilanus', *Trouw*, 18 oktober 1958.

G. Puchinger, *Tilanus vertelde mij zijn leven* (Kampen 1966).

H. van Spanning, *De Christelijk-Historische Unie. Enige hooflijnen uit haar geschiedenis* (z.p. 1988).

A. A. I. RUTGERS (1959)

'Vrije Universiteit eert dr. Rutgers. Erepromotie in Woestduinkerker', *Trouw*, 20 oktober 1959.

George Harinck, Roel Kuiper en Peter Bak (red), *De Anti-Revolutionaire Partij 1829-1980* (Hilversum 2001).

JACQUES ELLUL (1965)

Archief College van Decanen, eredoctoraat Jacques Ellul.

Jaarboek Vrije Universiteit, 1965.

S. Gerbrandy, 'Aanstaande eredoctor Jacq. Ellul: man van de daad', *Trouw*, 16 oktober 1965.

P. Hijmans, *Jacques Ellul. Een inleiding* (Kampen 1986).

BRONNEN

EFRAIN JONCKHEER (1965)

Archief College van Decanen, eredoctoraat Efrain Jonckheer.

Gert Oostindie en Inge Klinkers, *Knellende koninkrijksbanden: Het Nederlandse dekolonisatiebeleid in de Caraïben, 1940-2000*, drie delen (Amsterdam 2001).

CORNELIS RIJNSDORP (1965)

186

Archief College van Decanen, eredoctoraat Cornelis Rijnsdorp.

Jaarboek Vrije Universiteit, 1965.

G. Puchinger, 'Levensbericht Cornelis Rijnsdorp, Rotterdam, 19 september 1894-Rotterdam, 12 februari 1982' in: *Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde te Leiden, 1981-1982* (Leiden 1983) 85-92.

PRINS BERNHARD (1965)

Archief College van Decanen, eredoctoraat Prins Bernhard.

Jaarboek Vrije Universiteit, 1965.

H. A. van Wijnen, *De prins-gemaal: vogelvrij en gekooid* (Amsterdam 1992).

PAUL G. HOFFMANN (1965)

Archief College van Decanen, eredoctoraat Paul G. Hoffmann.

Jaarboek Vrije Universiteit, 1965.

MARTIN LUTHER KING (1965)

Archief College van Decanen, eredoctoraat Martin Luther King.

Jaarboek Vrije Universiteit, 1965.

J. J. Buskes, *Martin Luther King* (Den Haag 1965).

T. S. G. MULIA (1966)

Archief College van Decanen, eredoctoraat T. S. G. Mulia.

MARINUS RUPPERT (1970)

Archief College van Decanen, eredoctoraat M. Ruppert.

J. de Bruijn en P. E. Werkman, *Van tuindersknecht tot onderkoning. Biografie van Marinus Ruppert. Deel 1. De jaren 1911-1947* (Hilversum 2001).

OERIPAN NOTOHAMIDJOJO (1972)

Archief College van Decanen, eredoctoraat Oeripan Notohamidjojo.

C. F. BEYERS NAUDÉ (1972)

Archief College van Decanen, eredoctoraat Beyers Naudé.

Gerrit Schutte, *De Vrije Universiteit en Zuid-Afrika*, 2 delen (Zoetermeer 2005).

187

C. F. VON WEIZSÄCKER (1975)

Archief College van Decanen, eredoctoraat C. F. von Weizsäcker.

H. C. BIJVOET (1975)

Archief College van Decanen, eredoctoraat H. C. Bijvoet.

DOM HELDER CAMARA (1975)

Archief College van Decanen, eredoctoraat Dom Helder Camara.

Trouw, 20 oktober 1975.

JOSÉ MIQUEZ BONINO (1980)

Archief College van Decanen, eredoctoraat J. Miquez Bonino.

H. M. Kuitert, *Alles is politiek, maar politiek is niet alles* (Baarn 1985).

Erik Borgman, *Sporen van de bevrijdende God: universitaire theologie in aansluiting op latijnsamerikaanse bevrijdingstheologie, zwarte theologie en feministische theologie* (Kampen 1990).

YAP THIAM HIEN (1980)

Archief College van Decanen, eredoctoraat Yap Thiam Hien.

SOPHIA KRUYT (1980)

Archief College van Decanen, eredoctoraat Sophia Kruyt.

BRONNEN

F. E. R. DE MAAR (1980)

Archief College van Decanen, eredoctoraat F. E. R. de Maar.

FRANK BARNABY (1980)

Archief College van Decanen, eredoctoraat Frank Barnaby.

188

A. G. M. VAN MELSEN (1980)

Archief College van Decanen, eredoctoraat A. G. M. van Melsen.
G. Puchinger, *Honderd jaar Vrije Universiteit* (Delft 1980).

GEORGES DUBY (1980)

Archief College van Decanen, eredoctoraat Georges Duby.
Georges Duby, *De geschiedenis gaat door: het verhaal van een historicus* (Amsterdam 1992).

A. B. FRIELINK (1980)

Archief College van Decanen, eredoctoraat A. B. Frielink.
A. J. Bindenga en H. H. J. Nordemann (red.) *Hoor en wederhoor: artikelen aangeboden aan prof. dr. A. B. Frielink bij zijn afscheid als buitengewoon hoogleraar accountancy en bedrijfsinformatica aan de Universiteit van Amsterdam* (Amsterdam 1984).

HENDRIK ALGRA (1980)

Archief College van Decanen, eredoctoraat H. Algra.
Doctor Algra. De Friese senator (Franeker/Leeuwarden 1980).
K. de Vries, *Hendrik Algra, Hardegarijp 5 januari 1896 – Leeuwarden 1 juni 1982*, in: *Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse letterkunde te Leiden*, 1982-1983, p. 29-33.

JOHN HORDER (1985)

Archief College van Decanen, eredoctoraat John Horder.

RENE GIRARD (1985)

Archief College van Decanen, eredoctoraat René Girard.

P. E. L. Janssen, *Geweld als oorsprong van de samenleving: over de cultuurtheorie van René Girard* (Helmond 1991).

Paul Pelckmans en Guido Vanheeswijck (red.), *René Girard, het labyrint van het verlangen: zes opstellen* (Kampen 1996).

OEMBA HINA KAPITA (1985)

189

Archief College van Decanen, eredoctoraat Oe H. Kapita.

Maarten Aalders, *125 jaar Faculteit der Godgeleerdheid aan de Vrije Universiteit* (Zoetermeer 2005) p. 373-374.

ANATOLY KORYAGIN (1988)

Archief College van Decanen, eredoctoraat Anatoly Koryagin.

D. HOOGENDOORN (1990)

Archief College van Decanen, eredoctoraat D. Hoogendoorn.

LIEK WILARDJO (1990)

Archief College van Decanen, eredoctoraat Liek Wilardjo.

C. SPREY (1990)

Archief College van Decanen, eredoctoraat C. Sprey.

ERNESTO CARDENAL (1990)

Archief College van Decanen, eredoctoraat Ernesto Cardenal.

Helmut H. Koch, *Ernesto Cardenal* (München 1992).

NJABULO NDEBELE (1995)

Archief College van Decanen, eredoctoraat Njabulo Ndebele.

BRONNEN

G. DE VRIES (1995)

Archief College van Decanen, eredoctoraat G. de Vries.

ALVIN PLANTINGA (1995)

Archief College van Decanen, eredoctoraat Alvin Plantinga.

190 René van Woudenberg en Bart Cusveller, *De kentheorie van Alvin Plantinga* (Zoetermeer 1998).

James F. Sennett, *The analytic theist: An Alvin Plantinga reader* (Grand Rapids 1998).

M. T. TURVEY (1995)

Archief College van Decanen, eredoctoraat Michael T. Turvey.

IRENE FERNANDEZ (2000)

Archief College van Decanen, eredoctoraat Irene Fernandez.

KEITH WARD (2000)

Archief College van Decanen, eredoctoraat Keith Ward.

T. W. Bartel, *Comparative theology: essays for Keith Ward* (Londen 2003).

CIPRIAN FOIAS (2000)

Archief College van Decanen, eredoctoraat Ciprian Foias.

LINDON JOHN EAVES (2000)

Archief College van Decanen, eredoctoraat Lindon John Eaves.

KAREL KNIP (2002)

Archief College van Decanen, eredoctoraat Karel Knip.

HUUB OOSTERHUIS (2002)

Archief College van Decanen, eredoctoraat Huub Oosterhuis.

ADRIAAN BOS (2005)

Archief College van Decanen, eredoctoraat Adriaan Bos.

GERRIT KROL (2005)

Archief College van Decanen, eredoctoraat Gerrit Krol.

Ad Zuiderent, *Een dartele geest. Aspecten van De chauffeur verveelt zich en ander werk van Gerrit Krol* (Amsterdam 1989).

Gerrit Krol, *Voor wie kwaad wil: een bespiegeling over de doodstraf* (Amsterdam 1990).

191

JOANNE MARTIN (2005)

Archief College van Decanen, eredoctoraat Joanne Martin.

JOHN MARTIN HULL (2005)

Archief College van Decanen, eredoctoraat John Martin Hull.

JOKE WALLER-HUNTER (2005)

Archief College van Decanen, eredoctoraat Joke Waller-Hunter.

DIARMUID SHANLEY (2006)

Archief College van Decanen, eredoctoraat Diarmuid Shanley.

IAN CHALMERS (2006)

Archief College van Decanen, eredoctoraat Ian Chalmers.

NICHOLAS WOLTERSTORFF (2007)

Archief College van Decanen, eredoctoraat Nicholas Wolterstorff.

Nicholas Wolterstorff, *Van Zekerheid naar trouw. Christen-zijn en de wetenschap in een postmoderne cultuur* (Zoetermeer 1996).

Nicholas Wolterstorff, *De rede binnen de grenzen van de religie. Geloof, wetenschap en praktijk* (Amsterdam 1993).

Illustratieverantwoording

Collectie HDC

H. Algra; D. Bakker; C. F. Barnaby; Prins Bernhard (foto Wim Verrijck); C. F. Beyers Naudé; J. Bohatec; H. Colijn; J. J. C. van Dijk; G. Duby; J. Ellul (foto Wim Verrijck); A. B. Frielink; Yap Thiam Hien; P. Hoffman (foto Wim Verrijck); Max Huber; E. Jonckheer; Martin Luther King; Mw. S. Kruyt; E. G. Léonard (foto W. C. van Sijpveld); F. E. R. de Maar; A. G. M. van Melsen; A. J. van der Merwe; J. Miguez Bonino; T. S. G. Mulia (foto Wim Verrijck); O. Notohamidjojo; C. Rijnsdorp (foto Wim Verrijck); J. C. van Rooy; J. C. Rullmann; A. A. L. Rutgers; J. Schouten; H. W. Tilanus

Archief Ad Valvas

Dom Helder Camara; D. Hoogendoorn, L. Wilardjo, C. Sprey en E. Cardenal (foto Bram de Hollander); Oe. H. Kapita; N. S. Ndebele (foto Peter Wolters); A. Plantinga (foto Peter Wolters); M. Ruppert; M. T. Turvey (foto Peter Wolters); G. de Vries (foto Peter Wolters); C. F. von Weiszäcker (foto Peter Wolters)

Collectie Historische Commissie Vrije Universiteit

L. J. Eaves; Mw. I. Fernandez; C. Foias; R. Girard; J. P. Horder; K. Knip (foto Fred Schuurhof); H. Oosterhuis (foto Fred Schuurhof); J. Sebestyén; K. Ward

Archief College van Decanen vU

Sir I. Chalmers (foto Peter Smith); A. I. Koryagin; D. Shanley (foto Peter Smith); J. Waller-Hunter; N. P. Wolterstorff

Collectie Dienst Communicatie vU

A. Bos; J. M. Hull; G. Krol; J. Martin (foto's René den Engelsman)